

lelki életimpulzusok
lelki életimpulzusok

Herbert King

Mária

újráfelfedezése

Herbert King
Mária újrafelfedezése

Herbert King

MÁRIA
ÚJRAFELFEDEZÉSE

Családkadémia-Óbudavár Egyesület
Óbudavár, 2022

A mű eredeti címe:
Herbert King: Maria neu Entdecken
Schönstatt-Patres Verlag, Vallendar, 2006

Fordította:
Dr. Csermák Kálmán

ISBN 978-615-5149-91-7

Kiadó: Családkadémia-Óbudavár Egyesület
8272 Óbudavár, Kistelek u. 2.
www.csaladakademia.hu, info@csaladakademia.hu
Felelős kiadó: Az Egyesület elnöke
Nyomás: OOK-Press Nyomda, Veszprém
www.ookpress.hu
Felelős vezető: Szathmáry Attila

Első rész

Mária-tisztelet a mai hitéletben

1. A máriás lelkiesség helyzete

Gazdag máriás élet és eszmeiség a közép-európai kultúrkörben.

A Mária iránti szeretet a közép-európai kultúrkörben is kimondottan mélyen gyökerezik az emberek lelkében. Ez érvényes mind az egyházközelemben mind pedig az egyháztól távolságot tartó keresztényekre. És gyakran Mária olyanokban is él, akik távol vannak a templomi közösségektől. A máriássággal szembeni minden elbizonytalanodás ellenére, mellyel Közép-Európában gyakran találkozhatunk, mégis gazdag máriás életet lehet itt megfigyelni.

Különösen is feltűnő, hogy tulajdonképpen a templomokban naponta számtalan sok ember gyújt mécsest a Szűzanya képe előtt, és ezzel dokumentálják tiszteletüket és bizalmukat. Sok fiatal is van közöttük. Ugyanúgy evangélikus keresztények is. A szívek népszavazása.

Nagyon sok, számtalan ember keresi fel a Mária-kegyhelyeket. Szent II. János Pál pápa szavaival „*a hit máriás földrajzáról*” beszélhetünk. Kiemelkedik közülük (Közép-Európában) Altötting, Kevelaer, Mariazell, Einsiedeln, Czestochowa...

Ezekről a kegyhelyekről az utóbbi években nagyon tekintélyes számú publikáció jelent meg, melyek bevezetnek a hely történetébe és lelkiségébe.¹ Mintha a letűnő világ utolsó pillanataiban egy hagyományt próbálnánk átmenteni a jövőbe.

Mindenek előtt nagyon fontosak lettek különféle, egyházilag elismert és (még) el nem ismert Mária-jelenések. A keresztények Máriával találkoznak e helyeken anélkül, hogy nekik maguknak Mária-jelenésük lenne.² Ilyenek Lourdes, Fatima, Medjugorje.

Sokan keresik fel e helyeket a mi térségünkben is. Az a benyomásunk, hogy ott fesztelenebbül lehet vallásos az ember, mint odahaza.

1 Franz Courth: Wallfahren zu Maria. In: Wolfgang Beinert/ Heinrich Petri (Hrsg.): Handbuch der Marienkunde, 2. völlig neu bearbeitete Auflage, Band I, 1996 und Band II, 1997. Hier: II, 9-30.

Klaus Guth: Geschichtlicher Abriss der marianischen Wallfahrtsbewegungen im deutschsprachigen Raum. In: Handbuch der Marienkunde, II, 321-448.

Walter Pötzl: Marianisches Brauchtum an Wallfahrtsorten. In: Handbuch der Marienkunde, II, 483-526.

Ferdinand Stadlbauer: Realien der Marienverehrung im profanen Bereich. In: Handbuch der Marienkunde, II, 527-555.

2 Heinrich Petri: Marienerscheinungen. In: Handbuch der Marienkunde, II, 31-57. Herbert King: Die Bedeutung der Marienerscheinungen im kirchlichen Leben der Neuzeit. In: Anton Ziegenaus (Hrsg.): Marienerscheinungen. Ihre Echtheit und Bedeutung im Leben der Kirche. (=Mariologische Studien X). Verlag Pustet, Regensburg 1995, 117-136.

Gottfried Hierzenberger/ Otto Nedomansky: Erscheinungen und Botschaften der Gottesmutter Maria: Vollständige Dokumentation durch zwei Jahrtausende. Pattloch, Augsburg 1993.

Gottfried Hierzenberger: Maria – die weibliche Dimension Gottes. Topos plus Verlagsgemeinschaft. Kevelaer 2004.

A könyvpiacon számtalan máriás tartalmú könyv található.³

A német nyelvterületről a teológia is nagyon tekintélyes számú, minőségi és terjedelmes máriás művet alkotott. Egy egész sorozat Máriáról szóló dogmatikai tanulmány jelent meg.⁴

Kimagaslik közülük az 1350 oldalas, két kötetes Mariológia, és a nagyon terjedelmes hatkötetes Mária-Lexikon.⁵ Folyamatosan jelennek meg máriás elmélkedések és a Mária-ünnepek számára homília-segédletek.⁶

Továbbá meg kell említeni a Schönstatt-mozgalom máriás működését.⁷

3 Lásd: Herbert King: Neuere marianische und mariologische Literatur. Kleiner Literaturbericht [bis 1986]. Regnum 20 (1986), 85-92.

4 Lásd a 14 és 15. fejezet adatait és a Handbuch der Marienkunde, Band II, 555-603 (1997) irodalomjegyzékében

5 Leo Scheffzcyk/Remigius Bäumer (Hrsg.): Marienlexikon. 6 Bände, Eos-Verlag, Erzabtei St. Ottilien 1988-1994.

6 Lásd: Franz Courth: Marianische Gebetsformen. In: Handbuch der Marienkunde, I, 526-565.

Josef Treutlein und Martin Emge Hrsg.): Die Frau, die mich zu Christus führt, Modelle und Bausteine zu

Marienfeiern. Band 1-4. Echter-Verlag, Würzburg 2005-2007.

7 Joseph Kentenich: Marianische Erziehung. Pädagogische Tagung 1934. Patris Verlag, Vallendar-Schönstatt 1971.

Joseph Kentenich: Mit Maria ins neue Jahrtausend. Ausgewählte Texte zur Sendung der Gottesmutter. Patris Verlag, Vallendar-Schönstatt 2000.

Rudolf Ammann-Michael Blum: Sieben Strahlen der Freude. Patris Verlag, Vallendar-Schönstatt/Paulus Verlag, Freiburg/Schweiz.

Herbert King: Marianische Bundesspiritualität. Ein Kentenich-Lesebuch (Schönstatt-Studien 8). Patris Verlag Vallendar-Schönstatt 1994.

Herbert King: Marianisches Leben und marianische Reflexion bei P. Joseph Kentenich (1885-1968). In: Pontificia Academia Mariana Internationalis: Acta congressus mariologici-mariani internationalis 1987, Band 4. Rom 1991, 539-559.

Az alapító Kentenich atyáról megjelent életrajzok nagyon hatásos módon megvilágítják, hogy a Szűzanyához való kötődés képes az életet a legnagyobb teljességre kiérlelni.⁸

Figyelemre méltó a máriás egyesületek közösségei, továbbá a Nemzetközi Máriás Munkacsoportok (IMAK, Kevelaer) tevékenysége és nagy számú publikációi,⁹ valamint a Német Mariológiai Munkaközösség (DAM) munkássága.¹⁰

Herbert King: Die Erfahrung des Marianischen. Der Beitrag Schönstatts zum Weg mit Maria. Regnum 22 (1988), 56-72

Herbert King: L.M. Grignon von Montfort und J. Kentenich – zwei große Marienverehrer. In: Missionswerk der Montfortaner Patres (Hrsg.): Heiliger Ludwig-Maria Grignon von Montfort. 50 Jahre Heiligsprechung. Rehlingen-Fremersdorf 1997.

Herbert King: „Immakulatageist„. Ein zentraler Begriff der Spiritualität Schönstatts. Regnum 38 (2004), 147-158.

Friedrich Opitz: Marienweihe. Theodor Schmitz Verlag, Münster³1983.

Paul Vautier: Maria, die Erzieherin. Darstellung und Untersuchung der marianischen Lehre P. Joseph Kentenichs (1885-1968) (Schönstatt-Studien 3). Patris Verlag, Vallendar-Schönstatt 1981.

Peter Wolf: Maria: Ihre Sendung aus der Sicht Joseph Kentenichs (Kentenich-Profilskizzen 1). Schönstatt-Verlag, Vallendar-Schönstatt 1999.

Peter Wolf: Christsein mit Maria. Vallendar-Schönstatt 2002.

8 Christian Feldmann: „Isten szelíd forradalmára”, Szent István Társulat, Bp., 2008.

Dorothea M. Schlickmann: „Ein Leben am Rande des Vulkans” Herder, 2019.

9 A sok publikációból csak néhány kiemelkedőbb:

German Rovira (Hrsg.): Der Widerschein des Ewigen Lichtes. Marienerscheinungen und Gnadenbilder als Zeichen der Gotteskraft. Butzon & Bercker, Kevelaer 1984.

German Rovira (Hrsg.): Maria – Gehorsam und Freiheit im Urbild der Kirche. Verlag Ursula Zöllner, Aschaffenburg 1994.

Kiemelendő továbbá a félénként megjelenő évkönyv Rovira und Stöhr (szerk.), Fe-Medienverlag, Kisslegg.

10 Lásd a „Mariologische Studien” I-XVIII kötet. Pustet-Verlag, Regensburg.

A térségünkben egyáltalán nem kevés azon emberek száma, akik magukat hivatásszerűen Monforti Grignon Szent Alajos után egészen a Szűzanyának szentelik.¹¹

Széles körben elterjedt Carlo Carretto könyve Charles de Foucauld kis testvéreiről.¹²

Martini bíboros máriás publikációi is szíves fogadtatásra találtak.¹³

Az évek óta tartó Bingeni Szent Hildegárd reneszánszhoz jól illeszkedik a Würzburgi Katolikus Teológiai Karon róla megjelent disszertáció.¹⁴

Szent II. János Pál pápa máriás tevékenysége is sok gyümölcsöt hozott.¹⁵

11 Monforti Szent Grignon Lajos: A tökéletes Mária tisztelet

Monforti Szent Grignon Lajos: Mária titka

Ders.: Das Gnadengeheimnis Mariens. Miriam-Verlag, Jestetten²1983.

Stefano de Fiores: Auf einer Wellenlänge mit Maria. Betrachtungen über das geistliche Leben mit Maria nach dem heiligen Ludwig-Maria Grignon von Montfort. Butzon & Bercker, Kevelaer 1988.

René Laurentin: Allein Gott. Ludwig-Maria von Montfort und sein Mariengeheimnis. Patris Verlag, Vallendar-Schönstatt 1988.

12 Carlo Carretto: Gib mir deinen Glauben. Gespräche mit Maria von Nazareth. Herder, Freiburg⁶1980.

13 Carlo Maria Martini: Lernen von Maria. Gespräche mit jungen Menschen. Verlag Neue Stadt, München²1987. Ders.: Seht die Frau. Herder, Freiburg 1989.

14 Caecilia Bon OSB: Gebt der Schöpfung ihr Gesicht. Hildegard von Bingen über Maria. Patris Verlag, Vallendar-Schönstatt 1999.

Hildegard Gosebrink: Maria in der Theologie Hildegards von Bingen. Echter, Würzburg 2004. Rezension von Herbert King in: Regnum 38 (2004), 185-187.

15 Anton Ziegenaus (Hrsg.): Totus Tuus. Maria in Leben und Lehre Papst Johannes Pauls II. (Mariologische Studien 18). Pustet, Regensburg 2004.

Johannes Paul II.: Mutter der Kirche. Die marianische Botschaft des Papstes. Patris-Verlag, Vallendar-Schönstatt 1980.

Teréz anyja a Mária-tisztelet fontos hírnöke volt és úgy járt köztünk mint egy élő Mária-ikon.¹⁶

A térségünkben, a művészetekben Mária bőségesen jelen van. Aki meglátogatja a múzeumokat és mindenek előtt a templomokat, nem könnyen tudja kivonni magát befolyása alól. Megjelentek gazdag kiállítású képes albumok és a Mária-képekről hozzáértő elemzések.¹⁷

Mária gyakran képként él olyan emberek lelkében és szívében is, akik nem tudnak vagy nem akarnak erről beszélni.

Hasonlóképpen meg kell említeni a megjelent máriás költeményeket, dalokat és imákat.¹⁸

Hibás lenne észak és dél közti különbségről beszélni a térségünkben. Nemcsak Bajorországban találunk mélyre gyökerezett máriás vallássságot, hanem Észak-Rajna-Vestfáliában és Alsó-Szászországban is.

Nehézségek.

Közép-Európában ugyanakkor bizonyos gátások, elbizonytalanodások és egyfajta zavar jellemzi a Szűzanyával való kapcsolatokat. Ez áll különösen is a szakteológusokra, és az egyházat aktívan alakító hivatalos és önkéntes erőkre. Olyan a helyzet, mintha egy nem tisztázott

16 Mutter Teresa/Frère Roger: Maria. Mutter der Versöhnung. Herder, Freiburg 1988.

17 Lásd a 15. fejezetet

18 Továbbiakat lásd a 11. fejezetben.

vagy tilos érzésen kapnák rajta az embert. Vagy egy olyan gondolon, mely már nem időszerű és amely teológiailag nem képviselhető. Egy teológiailag nem eléggé pontos kijelentést vagy „túlzást” sehol se érzik az emberek oly kínosnak, mint a máriásság területén. Sehol sincs oly sok óvó figyelmeztetés a lehetséges túlzástól vagy a túl hosszas elidőzéstől. Önkéntelenül is megkérdezi az ember: Mennyi teológiát visel el a hitélet?¹⁹

E megfigyeléseken elgondolkodva már a téma tabuként való kezelése jut az ember eszébe. Olyan ez mint valami kényszeresség. Ilyen feltételek mellett azonban hogyan lehet szeretni? A máriás vallásosságot a teológia nevében ironikusan kimosolyogják? De a vallásosság különösen rosszul viseli az iróniát, a fiatalok pedig nagyon nem viselik el.

A pszichológusok hajlamosak arra, hogy itt valami elfojtást keressenek. Talán a vallásnak azt a részét nyomják el itt, ami inkább a szívet ragadja meg, ami neki válaszol? Ez azt jelentené, hogy a vallás más aspektusainak nincs oly sok köze a szívhez? Akkor ott olyan vallásosságról lenne szó, mely túlságosan csak az értelemre, az intelligenciára épít?

Így a Mária-tiszteletet Közép-Európában egy fajta hórétteg borítja. Ha néha egyházunkban téli

19 Helmut Arens und Helmut Hoping: *Wieviel Theologie verträgt die Öffentlichkeit?* (Reihe Quaestiones Disputatae 183). Herder, Freiburg 2000.

hideget érzünk, akkor ez különösen is igaz a máriásság területén. Talán éppen ez egyik fontos oka a télies lehűlésnek egyházunkban, mert hiányzik belőle a nőies-anyai melegség.

„Mária körül kiterjeszkedett a hallgatás kultúrája. De az ember meg is kérdezhetné: Nemde hidegebb lett? Hol találnak most egyáltalán otthonra a hit érzései?”²⁰

Ez jellemzi egyházunkban a megfogalmazott nyilvános véleményt. Ez nem zárja ki, hogy az ember egyénileg – és egy kicsit titokban – más valamit is megéljen és gyakoroljon.

Az értelmet hangsúlyozó mentalitás határozza meg a hitoktatásban, az igehirdetésben és egyéb vallási képzésekben a hit továbbadásának és elmélyítésének a szellemét is. Mária ott kevésbé vagy egyáltalán nem fordul elő. És ha igen, akkor is csak a túlzásoktól való óvás apropóján.

Ez különösen is azokat a gyerekeket, fiatalokat és felnőtteket érinti, akik az utóbbi évtizedekben részesültek hitoktatásban.

A teológiai karokon is csak ritkán téma Mária. És így Máriát gyakran már egyáltalán nem ismerik.

És mégis a téma nincs megsemmisítve. Olyanoknál sem, akik csak kritizálnak. Úgy tűnik, hogy az utóbbi években a helyzet lazább lett, már nem annyira görcsös.

20 Johannes Thiele: Vorwort. In: Ders.: Die andere Maria. Neue Zugänge. Herder, Freiburg 1987, 13.

Így kérdezi valaki:

„Miért olyan nehéz bizonyos dolgokról elfogulatlanul beszélni? Itt talán fontos értékek vannak elrejtve, eltemetve vagy sőt eldobva... Hogyan juthatok el például Mária szeretett személyéhez?”²¹

A korunkban ez nem egészen szokatlan kérdés. Teológiai-spirituális kultúránk valóban mintha újra és újra nekifutna, hogy Máriához, az alapjában véve nagyon szeretett személyhez eljusson.

Jelen kis könyvem célja.

Szeretném megvilágítani az okokat, melyek az említett akadályok háttérében állnak, és ezekből valamit leépíteni. Elsősorban nem vitatott teológiai témákat akarok tisztázni, és nem akarok a máriásságról újabb tanulmányt írni.

A szemem előtt az egészen egyszerű Mária-tapasztalat van; Mária, ahogy a hívő emberek szellemében és lelkében felragyog és „megjelenik”. Az a hívő Mária-tapasztalat, mely Mária megnyilvánulásának tulajdonképpeni helye. (Ennek szeretnék igazságot szolgáltatni.)

Sok esetben, aki ma „máriás” – gyakran túl egyoldalúan –, a Mária-jelenéseken és ezek üzenetein tájékozódik. Ezt természetesen nem kell senkitől sem elvenni. De a Máriát kritikusabban fogadó emberek sokszor teljesen figyelmen kívül hagyják, hogy ez az út (ti. a Mária-jelenések útja)

²¹Winfried Nonhoff. In: Johannes Thiele (Hrsg.): Die andere Maria, 18.

a Máriával való találkozásnak nem az egyetlen és mindenki számára megszokott útja.

Azokhoz akarok szólni, akik számára Mária szívügy, de akiknek ugyanakkor nehézségeik vannak vele. Akiknek fontos, hogy Mária összhangban legyen a modern teológiával, antropológiával, lélektannal és mindenek előtt az életérzéssel, melyet magukban hordanak és gyakorolnak.

Meggyőződésem, hogy éppen a közép-európai kultúrkör gazdag teológiája és a hitigazságok területén végzett fáradhatatlan kutató munkája számára fontos úttörő munkát végezhetnek a máriásság újra felfedezése, új megalapozása, újjáalakítása és újra formálása területén.

Különböző viszonyulás Máriához.

Természetesen nem kell, hogy mindenkinek egyformán intenzív kapcsolata legyen Máriával. Teljesen különböző hivatások és élet-fázisok lehetnek. De nagyon sajnálnám, ha azért kellene lemondani valamiről, ami az életnek mélységet és melegséget adhatna, mert a korszellem miatt az egyház képviselői Isten népét távol tartják tőle vagy lebeszélik róla.

Máriás és kevésbé máriás korok.

Ha beletekintünk az elmúlt három évszázad történelmébe, akkor megállapíthatjuk, hogy egymást váltották a máriás korszakok és a Máriától távolságot tartó kritikus korszakok. Így követke-

zett a máriás barokk kor után a szkeptikus felvilágosodás kora. Majd ez után, a XIX. század közepétől kezdve ismét egy kifejezett nyitottság ébredt a Mária-tisztelet iránt. És ma ismét egy olyan korban élünk, mely kritikusan áll szemben a múlttal, a virágzó „máriás korrall”²²

Minden kornak megvan a maga jelentősége. Mindig újra fontos feladat, hogy a Mária-tiszteletet a kereszténység központi üzenetéből kiindulva újból megértsük vagy ki is egészítsük. De mindig újra az is megmutatkozik, hogy sok minden kárba vész, ha Mária túl csekély szerepet játszik a vallásosságban.

Remény az ifjúságban.

E sorokat a kölni ifjúsági világtalálkozó napjaiban írom. Az ifjúsági találkozó történelmi keresztje mellett ott látható a Szűzanya képe is. Jól esik látni a nő, az anya, az „élet” képét a kereszt mellett, mely Jézus Krisztus erőszakos halálára emlékeztet.

Kölnben nagyszámú fiatalság volt együtt, akik megélték, hogy a hit és a vidámság összeillenek, sőt összetartoznak. A fiataloknak lehetőségük (és joguk) van arra, hogy a saját vallásosságukat éljék és a saját poszt-modern álláspontjukat egyre jobban megtalálják és kifejezésre juttassák. Esélyük van arra is, hogy lelkileg és vallásilag

22 Lásd az egészhez a nagyon érdekes kiadványt: Anton Ziegenaus (Hrsg.): Das marianische Zeitalter. Entstehung-Gehalt-Bedeutung. Pustet, Regensburg 2002.

önállóvá váljanak és megszabaduljanak a korábbi teológiai és spirituális kultúra befolyásától és avult terheitől, melyek mellett az újkori kritikus gondolkodásmóddal az előző nemzedék egyházi tanítói túlságosan elkötelezték magukat. Ha a fiatalok felszabadulnak, és mélyebben felfedezik vallásos szívüket, akkor vitethetik is magukat vele. Nem kizárt, hogy egy nap majd ez viszi el a Szűzanyához az ifjúságot, a katolikus és evangélikus keresztényeket, és ugyanígy a nem keresztényeket és hitetleneket is. A máriás korszakok is – ahogy a történelem tanítja – mindig a fiatal nemzedékből indultak el.

Ezt a területet (a szív és az érzület kultúráját) túl sokáig elhanyagolták. A szociológusok a meg nem élt élet törvényéről vagy a kultúrák inga-törvényéről is beszélnek. Az új nemzedék gyakran különös erővel hangsúlyozza ki, amit az elődeik nem éltek meg.

Örülnék, ha az írásommal némiképp hozzájárulhatnék a teológiai gondolkodásban a máriás-sággal szembeni tartózkodás leépítéséhez. És így a fagyosság által létrejött hóréteg olvadásához némileg hozzájárulva az alatta vegetáló vetés a tavaszi nap sugaraiban fejlődésnek indulhatna.

Kívánom, hogy a Csipkerózsika-meséből valami valósággá váljon. Először egy bátor lovagnak elszántan utat kell vágnia a sűrű tüskés bozótton át, hogy aztán csókjával az alvó királylányt felébreszthesse.

Remélem, hogy az olvasó megérti/megéri: Érzéseidet rábízhatod Máriára és követheted őket. Fedezd fel és tisztítsd meg őket, ha a fej kétségei és kifogásai már túlságosan eltemették. És meg fogod látni, hogy a (teológus) értelem is el tudja majd fogadni őket.

Te is megtapasztalhatod, amiről Gertrud von le Fort ír:

„Világosabb lett a földön, amióta a Mária-képet tiszteljük. A jóságos asszonyt a világ trónjára emelték, soha többé nem szabad, hogy azt elhagyja.”²³

Világosabb és egyúttal melegebb is lett. Ez valószínűleg most egy ígéret minden egyes embernek és „téli” egyházunknak.

Mária nagy karizmatikusának: Kentenich atyának emlékezetére ajánlom írásomat, melynek szempontjait és látásmódját tőle vettem, akkor is, ha ezt nem mindig dokumentáltam kifejezetten.

2. Krisztus-központú lelkiesség

A mai egyház lelkiességének és teológiájának kulcsszavai: krisztológia, liturgia, biblia, ökumené.

Természetesen az egyházi életet mindig alakították ezek a központi szempontok.

Mindazonáltal az elmúlt évtizedekben ezeket a lényegi szempontokat fokról fokra egyre mélyebben kifejtették és az egyházi élet tudatos tulajdonává tették. Aztán pedig a (keresztény) lel-

²³ Gertrud von le Fort: Die Krone der Frau. Verlag der Arche, Zürich 1952, 49.

kiség minden más kifejezőmódját és tartalmát is ezekből kiindulva formálták és megfelelő helyet utaltak ki nekik.

Ennyiben tehát ez a lelkiesség egyúttal kritikai és rendező elvként is működött.²⁴

E lelkiesség mögött gazdag történelem van, mely különösen is termékeny volt a német nyelv- és kultúrkörben. Ami először kiscsoportokban, mindenek előtt az ifjúsági mozgalomban és néhány jelentős bencés kolostorban jelent meg és mélyült el, nagyon gyorsan és egyre jobban megtermékenyítette a teológiát és a papképzést és így sok gyülekezetben és közösségben otthonjogot nyert. A II. Vatikáni Zsinaton ezt képviselték a lényegileg meghatározó erők és messzemenően meghatározták a zsinati határozatok tájolását és arculatát.

Krisztológiai tájolás. Lényegében egy krisztológiai tájolásról van szó. Az egyház, mindenek előtt a legelkötelezettebb tagjaiban nagy szeretettel és megújult tudatossággal fedezte fel Jézus Krisztust. Ő a központ, az „Úr” – ez a megszólítás.²⁵ Mindenben övé a kizárólagos elsőbbség.

24 Az utóbbi években további megközelítések is kitértek. Pl.: a karizmatikus Szentlélek-áramlat; valamint a hétköznapi Isten-tapasztalatok lelkiessége.

25 A templomokban az újra felfedezett Krisztus-közponúságot jelzi a kereszt szimbólumának központba állítása. Érdekes, hogy ugyanakkor alig alkottak és állítottak fel a templomokban Jézus-képeket és a feltámadotról képeket.

Ahogy ez a korai évszázadok óta megfigyelhető volt különösen is a keleti egyház térségében.

Jézus emberségének kihangsúlyozása. Jézus Krisztust mindenek előtt emberségében fedezték fel és egyre jobban kiküszöbölték istensége és távoliséga túl egyoldalú hangsúlyozásának (monofizitizmus) utolsó maradványait.²⁶ Jézus Krisztus emberisége és emberbarátisága áll az előtérben. Ő a mi testvérünk.

Krisztus direkt elérhetősége. Senki és semmi sem állhat Krisztus és az egyes keresztény közé. A közvetlen elérhetőség felfedezését sokan nagyon boldogítónak élték meg. Közvetlen utunk van Hozzá. Benne élünk, bennünk él.

Ebből jött aztán az aggodalom, hogy az ember a közvetítőknél, akik Jézus Krisztushoz akarnak vezetni bennünket, túlságosan is leragadhat. A középpontba került ez a bibliai ige: *„Egy az Isten, egy a közvetítő Isten és az ember között: az ember Jézus Krisztus”* (1Tim 2,5). Nem utolsósorban ezt a szöveget állították harciasan szembe a Mária-tisztelőkkel. Ők azt állították, hogy Mária, aki közelebb áll hozzánk, fontos közvetítő Krisztushoz, aki távolabb van. És hogy teljesen rendben van, ha itt is a *»titkárnőn keresztül közeledünk a főnökhöz«*. Egy ilyen viselkedés szerintük jobban tisztelné Krisztust annál, hogy közvetlenül hozzá akarjon fordulni.

26 Lásd: Yves M.-J. Congar: *Christus-Maria-Kirche*. Mathias-Grünewald-Verlag, Mainz 1959. Továbbá lásd a vitát, melyet kiváltott Heinrich-Maria Köster: *Die Magd des Herrn*. Lahn-Verlag, Limburg ¹1947, ²1954. Valamint a szerző válaszát in: *Unus Mediator*. Lahn-Verlag, Limburg 1950.

Ez az okfejtés azonban szabályosan szíven szúrja azokat, akik Jézust az ő közvetlenségében felfedezték.

Krisztus egyedül. Nem nagyon érthető, de bizonyos fajta rivalizálás jött létre: mintha Mária iránti szeretet valamit elvenne Krisztustól, mint-ha megrövidítené őt, ahogy ezt gyakran meg is fogalmazzák.

„Egy túlzásba vitt »egyedül Krisztus«-elv arra kényszeríti az embert, hogy a teremtmények minden közreműködését; hozzájárulásuknak minden önálló jelentőségét elutasítsa, mert akkor ez is a kegyelem hatékony kiáradásának elárulását jelentené. Így Évától Máriáig a Biblia női vonalának semmi jelentősége se lehet. Amit az egyházatyák és a középkor erről tanítottak, könnyörtelenül a pogánysághoz való visszatérésként, a megváltó egyedülvalóságának elárulásaként meg kell bélyegezni.»²⁷

„Megszabadulás” Máriától. Az említett új lelkiséget sokan, akik még a régi vallásosságban nőttek fel, kifejezetten felszabadítónak élték meg. Különösen is az egykor magától értetődő és jellemző Mária-tiszteletet érezték akadálynak az igazi vallásosság szempontjából, és gyakran

27 Joseph Cardinal Ratzinger: Das Zeichen der Frau. In: Ders./ Hans Urs von Balthasar: Maria – Kirche im Ursprung. Johannes Verlag, Einsiedeln, Freiburg, 1997, 36. Im Folgenden zitiert als: Papst Benedikt XVI.: Maria – Kirche im Ursprung.

könnyen félre is értették. Nem hiányzik nekik Mária, ahogy egybehangzóan sokszor mondták. Ellenkezőleg. Szabadabban érzik magukat és most mélyebben *lélegezhetnek*.²⁸ Ugyanez történt mindenestre más vallási tartalmakkal is.

A katolikus milióban első alkalommal került az ember olyan helyzetbe, hogy világossá vált előtte, hogy a vallást már nem egyedül csak a hagyomány által lehet megélni és továbbadni. A kultúrában megtörténtek az első lépések egy önmagáért felelős vallásosság felé. Sok mindent lefejtettek (a vallásról), ami ragadmánynak bizonyult. Az ember végre először a nélkülözhetetlen objektív központra támaszkodott.

Az ember csak egy későbbi fázisban merte határozottan követni a saját szíve (vallási) hangját. Itt tartunk ma.

A máriásságról úgy tűnt, hogy különösen megingathatatlanul és szilárdan a régiségekhez tartozik. Az előbb vázolt új lelkiséghez mértén úgy érezték, hogy a máriásságban van valami, ami nem „stimme”. Sokfelé, mindenek előtt nagyon öntudatos egyházi körökben a máriássággal szemben bizonyos kényelmetlen/kellemetlen érzés volt tapasztalható, amelyet aztán egyre jobban ki is mondtak. Egyre inkább úgy érezték, hogy a máriásság megjelenési formái, titulussai,

28 Lásd pl.: Catharina Halkes: Gott hat nicht nur starke Söhne. Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, Gütersloh 1982.
Heinrich Dickerhoff: Ich sehe dich in tausend Bildern. Echter, Würzburg 1988.

szimbólumai és könyörgései az igazi vallásosságot²⁹ megbilincselik, ill. az igazi vallási érzéseket túlságosan eltemetik. A Szentírás józan tárgyilagosságához és a lényegre fókuszált teológiához és lelkiséghez mérve a Mária-tisztelet periférikusnak (ez volt a kulcsszó) és túlzónak tűnt.

Annak, aki elkezd gondolkozni, teológusként gondolkozni – mondták –, a Mária-témát legfeljebb takaréklángon szabad tartania. Aki gondolkodik, az nem lehet máriás. Aki pedig máriás, annál felmerül a gyanú, hogy nem kielégítő a gondolkodása. Ennek persze még sok árnyalata létezik.

Mindez azt jelentette és jelenti, hogy aki szereti Máriát, az egy elmúlt korhoz tartozik. Így az igazán konzervatív keresztényeknek gyakran épp Máriával semmi nehézségük sincs. Igen, számukra Mária a megőrzés fontos szimbóluma lett. Ezzel szemben korunkban épp a nyitottak és haladók voltak azok, akiknek a Mária-tisztelet a legnagyobb nehézséget kezdte okozni.

Tudatosan Krisztus-központú máriás valóság. Ha visszatekintünk az elmúlt időkre, minden korban úgy volt, hogy aki „Máriát” mondott, vele együtt Krisztust is mondott és gondolt.

²⁹ Ez a kifejezés: „igazi vallásosság”, mely itt ismételtlen felbukkan, a keresztény lelkiség megtisztítási folyamatára utal, mely a történelemben már többször is előkerült. Pl.: a felvilágosodásnak is fontos kifejezése volt. Csakhogy a megtisztítás folyamata túl könnyen egyoldalúan redukciónak érthető. Sok mindent szinte mechanikusan egyszerűen lementsenek, eldobnak.

Jóllehet ezt nem mondta ki mindig tudatosan és szándékosan. Éppen erre a tudatosságra kell ma sokkal jobban törekedni. Számításba kell venni ugyanis azt a lehetőséget/gondot, hogy amikor Máriát mondanak, Krisztust figyelmen kívül hagyják. Nem kell azonban előbb krisztológiai hitvallást tenni ahhoz, hogy az ember Máriáról beszélhessen. De ha valaki ezt nem fejezi ki azonnal, azért még nem szabad megkritizálni. A máriás vallásosságunk így ma általában tudatosabb Krisztus központú mint korábban volt.

Ma fontossá vált az út Krisztustól Máriához. Mária Krisztusban van. Őbenne és Őáltala találjuk meg Máriát. Minél jobban Krisztus áll a központban, annál helyesebben láthatjuk Mária helyét is. Annál fontosabb lesz ez a hely. Minél közelebb állnak Krisztushoz, annál nagyobbak a teremtmények. *„Mária nem a központ, de ott áll a központban”* – szokta mondani Kentenich atya.

A mindenkori kiindulópont fontossága. Az a feladat, hogy a máriás áramlatot még jobban összekapcsoljuk a krisztológiai áramlattal. De ezt az összekapcsolást nem egyszerűen a két áramlat összeadásaként kell érteni. Sokkal inkább minden áramlat ajándékozza meg és befolyásolja/hassa át a másikat. Eszerint egyidejűleg két különböző kiindulópont és szemlélet van jelen. Egyrészt a krisztológiai áramlatnak magába kell fogadnia a máriás áramlatot. A számára ez bővülést és kiegészülést jelent.

Hasonlóképpen kell a máriás áramlatnak is tudatosabban kapcsolódni a krisztológiai áramlathoz, mely számára is a bővülés és kiegészülés ugyanazon következményeivel jár. Az így integrált két áramlatnak az egyházban kell élnie és egymást kölcsönösen termékenyítenie. Közben arra is tekintettel kell lenni, hogy a kiegészülés és bővülés olyan folyamatok, melyek nem zárulnak le statikusan egy bizonyos időpontban.

A bemutatott kettős látásmód szerint remény van arra, hogy az egyik kiindulópont nem egyszerűen abszorbeál (bekebelez) mindent, hanem létezhet egy feszültségben gazdag, de ösztönző sokféleség. Így létezni fog mindig az út Máriától Krisztushoz, és fordítva Krisztustól Máriához. De nem kell azt sem gondolnunk, hogy az ember így egyszerűen megérkezik és lehorgonyoz a másik pólusnál. Sokkal inkább a hangsúlyeltolódások története zajlik, ahol egyszer inkább Mária áll az éber tudat előterében, aztán megint erősebben Krisztus.

A lényegre összpontosító Krisztus-közpon-túság. A mai kor hasonlít az őskeresztény időkre. Akkoriban először is Krisztusnak mint a keresztény élet központjának és alapjának kellett igazán meggyökereznie. Csak ez után lehetett kitágítani a látókört és Máriát is mélyebben befogadni. A Mária-tisztelet saját dinamikájától már nem kellett félni. Annak a veszélye is sokkal kisebb lett, hogy Máriában egy „istennőt” lássanak. Így a

negyedik századtól egyre erősebb lett a Szűzanya tisztelete. És az volt a tapasztalat, hogy a Mária-tisztelet fellendülése mindig a Krisztus-tisztelet fellendülésével járt együtt.

A Mária-tiszteletnek az eleven Krisztus-kapcsolatra gyakorolt hatását jól kifejezi az alábbi J. H. Newman idézet:

„Egy áttekintés – legalább is Európában – megmutatja nekünk, hogy nem a máriás vallási közösségek azok, akik felhagytak fiának (Krisztusnak) imádásával, hanem épp azok a közösségek, melyek megtagadták a Mária-tiszteletet.”³⁰

Ha vetünk egy pillantást a mai Európa térképére, igazat kell adnunk e megállapításnak.

Közvetlen kapcsolat Máriával. Fontos, hogy a Mária-tisztelők is mindig újra megtalálják az egyenes és közvetlen utat Krisztushoz és Nála elidőzhessenek. Mégis kell, hogy szabad legyen, hogy lélektanilag nézve közvetlen utunk lehessen Máriához is, és őt a saját értékében láthassuk mint nő, anya, nővér, lelki társ, munkatárs és bizalmas barátnő, mint akit Isten fénye egészen átjárt és teljesen Krisztushoz tartozik.

A Krisztussal való találkozásban a vallásunkat, végső soron Istent inkább férfiasnak, (fiú) testvérinek, atyainak éljük meg. A Máriával való

30 J. H. Newman: Über die Entwicklung der Glaubenslehre (in: J. Artz: Matthias Grünewald-Verlag, Mainz 1969), 367.

Ferner: L. Gowaert: Kardinal Newmans Mariologie und sein persönlicher Werdegang. Salzburg, München 1975, 78 f. Zitiert in Anton Ziegenaus (Hrsg.): Das marianische Zeitalter, 214.

találkozásban ugyanezt inkább nőiesnek, (lány) testvérinek, anyainak tapasztaljuk. Nincs szükség áttételes közvetítésről beszélni. És mégis igaz marad – amit számtalan esetben meg is tapasztalhatunk –, hogy aki Máriát megtalálja, Krisztust is megtalálja. És fordítva is ugyanígy. Hogy ők minden esetben egymásra mutatnak.

A keresztény évszázadok tapasztalata megmutatja, hogy Mária csak akkor vezet Krisztushoz, ha őt valóban megtapasztaljuk, magasra értékeljük és szeretjük. Abban a mértékben, ahogy szívélyes kapcsolatot építünk fel vele, tudjuk azt is hozzá hasonlóan szívből szeretni, akiket ő szeret: Krisztust, Istent, az embereket, önmagunkat. A szeretet valami más, mint csak intellektuális ismeret. Egy ilyen kapcsolatnak, mint minden szeretetkapcsolatnak szüksége van időre és gondozásra. És nem csak eleinte. Képtelenség, hogy egy kicsit szeretem Máriát, aztán máris másfelé akarok nézni, mást akarok szeretni, másról akarok gondolkozni. Máriát csak úgy nem küldhetem újra el. Akkor sem, ha természetesen adódnak hangsúlyeltolódások a tudatos figyelemben. Magától adódnak ilyenek.

3. Liturgikus lelkeségi áramlat

A zsinat utáni katolikus lelkeség és teológia Krisztus-központúsága szorosan kapcsolódik a liturgia hangsúlyozásához, mindenek előtt a vasárnapi szentmiséhez. Itt ünneplik Krisztus tit-

kait: halálának, feltámadásának és a keresztyének közösségében való jelenlétének titkait.

A liturgia területén is végbement egy tisztítási folyamat. Az eucharisztia ünneplését nem kell mindenféle „ájtatossággal” megterhelni. Abban az időben, amikor a liturgia még latinul ment, természetesen sokkal kézenfekvőbb volt, mint ma, hogy a mise alatt mindenki a saját módján ájtatoskodott, pl. rózsafüzért imádkozott.³¹ Mindenek előtt az egyház öntudatos keresztyenei egyre jobban átértékelték, hogy itt valamit változtatni kell. A II. Vatikáni Zsinaton a liturgia megújítása volt rögtön az első nagy téma.

Itt jó lenne megkeresni újra a máriásságnak is a helyét. Ez máig nincs kielégítően megoldva. A szentmiséinkben Máriának általában nincs saját helye, ha eltekintünk a kánonban elhangzó rövid említéstől vagy néha a mise végén elhangzó Mária-énektől.

Felvetődik a kérdés, hogy ebben a vonatkozásban nem tanulhatnánk-e a keleti ortodox egyházaktól. Az ő liturgiájuknak több helyén is Mária feltűnően tágas helyet kapott. Különösen is szembetűnő az átváltoztatás után az Isten-szülő elmélyült dicsőítése. Közismert az „Akathisztosz himnusz”³² is, mely sok nyelven és mindig új és újabb kiadásban nyugaton is elterjedt.³³

31 A keleti liturgiában máig ez az együttünneplés szokásos módja.

32 Lásd: <http://hetkapolna.vaciegyszegye.hu/wp-content/uploads/2014/03/Akathisztosz-himnusz.pdf>

33 Lothar Heiser: Maria in der Christus-Verkündigung des orthodoxen Kirchenjahres. Paulinus-Verlag, Trier 1981.

A nyugati liturgiában jó helye lehetne Máriának a prefáció végén, ahol dicsőítésünkkel az angyalokhoz és főangyalokhoz társulunk.

A liturgia jelentősége a máriásságra nézve.

Egy szolid liturgikus beállítottság sokat tud adni a máriásságnak. Bekapcsolja az alkalmanként túl személyes és „intim” gyakorlatot folytató (máriás) vallásosságot az üdvösség nagy dimenziójába. A tősgyökeres, földhözköttöt és hagyományt hangsúlyozó Mária-tisztelet a liturgikus beállítottság által mozgékonyabbá és szellemibbé válhat. A liturgia Isten-központúsága a túl szubjektív (máriás) vallásosság egyoldalúságát kitágítja, pedagógiai és erkölcsi hatékonyságát felemeli és láthatóvá teszi a gyakran csak bennefoglalt, de nem kifejezett Krisztus-központúságot.

A máriásság felvétele a liturgiába. A liturgia is nyer a máriás törekvés által. Mindenek előtt a belső magatartás területén tud a máriásság valami lényegeset adni a liturgikus áramlatnak. Mária a liturgikus magatartás mintaképe: az odaadásban, Isten kívánságára való igent-mondásban, Isten igéjének hívő hallgatásában, Krisztussal való szerető együttszenvetésben. De még inkább nagy

Johannes Mandey: Marienlob aus dem Orient. Aus Stundengebet und Eucharistiefeyer der Syrischen Kirche von Antiochien. Verlag Bonifatius-Druckerei, Paderborn 1981.

Lásd a himnuszokat: Reinhard Lettmann: Frau im Mantel von Licht. Maria-Mutter Gottes-Mutter der Menschen. Butzon & Bercker. Kevelaer 2004, 47 f., 57, 60 f, 68-70, 75 f.

a hatása az Isten-tiszteletre összegyűlt egyház-közösség belső közös légkörének alakításában. Meleget sugároz, megnyeri az érületet, felébreszti a szív dimenzióját. Lelki-szellemi térséget, atmoszférát hoz létre Krisztus titkainak ünneplése számára.

„A máriás vallásosság meghozhatja a hitélet számára a szív ébredését és megtisztítását.”³⁴

A Szentírás nagyon gyakran úgy beszél a szívről, mint az ember személyiségének központjáról. Természetesen Krisztus fel tudja közvetlenül is ébreszteni szeretet-képességünket és ezt valóban meg is teszi. Csak hogy a szeretetnek vannak különféle „érzés-rostjai”, melyek útjai és motivációi nagyon rejtélyesek. Ahogy a természet rendjében sok dolognak együtt kell működnie, ha azt akarjuk, hogy a szeretet felébredjen, hogy nagy és erős legyen, ugyanez áll a természetfelettire is. Ezt tanítja a tapasztalat, amit ilyen kérdésekben első helyen kell megkérdezni.

A zsinat után bizonyos liturgiára való képtelenség (R. Guardini) jelent meg. Annak ellenére, hogy az (új) liturgiában minden tökéletes és teológiai helyes és a nemzeti nyelven érthető lett, valami olyasmi történt, amit egyáltalán nem vártak. Ugyanis sok ember otthagya a szentmiséinket. Ennek biztosan sok oka van, de talán azért is történt, mert a máriás elemet nem eléggé vették figyelembe? Egyszerre csak eltűnt a szentmiséből

34 Papst Benedikt XVI.: Maria – Kirche im Ursprung, 29.

valami megszokott, népszerű, földhözkött és személyesen megszólító.

Minden olyan dolog, amit a Szűzanya – gyakran a szentmisén kívül – a vallásosság sok formájában adott, végül mégis mindig újra hasznárra vált a liturgikus vallásosságnak. Ezt mondja a tapasztalat.

Közben gondoljunk arra is, hogy mekkora hatással vannak ezek a dolgok az ifúságra.

Ezek szerint a liturgikus mozgalom öntudatlanul is, de facto jobban a máriásságból élt, mint gondolta volna.

Nem a liturgia által alkotott előfeltételekről van itt szó.

Nemde úgy van, hogy a Mária-tisztelet összességében elmélyíti a vallásos érzéket? El lehet ezt általánosságban ugyanígy mondani az utóbbi években a krisztológiai-liturgikus lelkiségről? Vallásosabbá tette az embereket? Nemde ez a lelkiség sokszor egyoldalúan intellektuális, egyoldalúan esztétikus vagy egyoldalúan etikus? És néha egyszerűen kissé erőszakolt is?

*Mária az egyházi évben.*³⁵ A krisztológiai megújulás az egyházi évet is átvizsgálta és „megtisztította”. A múltnál egyértelműbben krisztu-

³⁵ Wolfgang Beinert (Hrsg.): *Maria heute ehren*. Herder, Freiburg 1977, 83-226 (*Maria im liturgischen Leben der Kirche. Mit Beiträgen von Schulz, Scheffczyk und Voss*).

Anselm Grün/Petra Reitz: *Marienfeste, Wegweiser zum Leben. Ein evangelisch-katholischer Dialog*. Vier-Türme-Verlag, Münster-schwarzach 1987.

sinak kell lennie ennek is. Sok esetben bizonyos „ellenérzés” keletkezett minden olyan szokással szemben, ami nem eléggé engedi vagy látszólag nem engedi, hogy a tekintetet a lényegesre a központra: Krisztusra koncentráljuk. Vörös fonalként végighúzódik az utóbbi évtizedek spirituális erőfeszítésein a lényeges kihangsúlyozásának kérdése és a vele való bánásmód.

VI. Pál pápa „Marialis Cultus” enciklikája (1974), mely a zsinat utáni Mária-tiszteletben egy pozitív fordulatnak vetette meg az alapját, rámutat a máriásság és a liturgia kapcsolatának fontosságára. Utat mutat, hogyan lehet a liturgikus évet jobban összekapcsolni Máriával:

Az enciklika mindenk előtt az Advent utolsó időszakát mint a várakozás máriás idejét mutatja be és ünnepli. Karácsony nyolcadába teszi Mária Isten-anyaságának főünnepét. A Jézus szíve és a Mária szíve ünnepeket két egymást követő napra helyezi. Mária királynőségéről való megemlékezést összekapcsolja a mennybevétel ünnepével.

Mégis, ami az üdvösség művében Mária közreműködésének többi állomását illeti, még sok dolog feldolgozásra vár. Pl.: a nagyhét Máriával való megünneplése is. Korábban a Hétfájdalmú Szűzanyát a virágvasárnap előtti pénteken ünnepeltük. Szokás egyes országokban, hogy nagypéntek estéjén megemlékeznek a kereszt alatt álló Fájdalmas Anyáról (sermón de la soledad).

Ugyanígy még további elmélyítésre vár pünkösdi máriás dimenziója is. Ebben az irányban

nagy lépést jelent a pünkösdhétfőre tett „Szűz Mária, az egyház anyja” ünnep.³⁶

4. Biblikus-üdvörténeti áramlat

Krisztológiai-liturgikus törekvés és a Szentírás. A krisztológiai-liturgikus törekvés mélyen kötődik a biblikus áramlathoz. A Szentírást, az Evangéliumot, az eu-angeliont = az örömhírt mintegy újra felfedezték és sok ember, különösen is a fiatalok lelkeségének alapvető könyvévé vált. Itt található Isten szava, Krisztus szava, mely megszólít bennünket és a jelenlétét jelképezi.

A szentmise asztala nem csak a kenyérnek és bornak van megterítve, hanem az Igének is, ahogy egy régi egyházatya ezt kifejezte.

A kereszténység az első évtizedekben is a Bibliát hangsúlyozta. A kezdet tiszta, hamisítatlan forrásából akartak inni. Meg kell ezt (a forrást) újra tisztítani a későbbi ráarakódásoktól és kibontakoztatni teljes eredeti hatását.

Itt erős ellenvetések keletkeztek az évszázadok folyamán kifejlődött máriás vallásossággal szemben. A máriásságról túl keveset lehet a Szentírásban találni. Ha az első keresztények hitéletét nézzük, meg kell állapítani, hogy kezdetben a Mária-tisztelet semmi vagy csak csekély szerepet játszott.

³⁶ Lásd: Bruno Kleinbeyer und August Jilek: Maria in der Liturgie. In: Handbuch der Marienkunde, I, 469-525.

Mária ott van a Szentírásban. Pont a biblikus mozgalom tanított meg bennünket arra, hogy a Szentírást jobban gyümölcsöztessük a mariológia számára is. Egyre világosabbá és világosabbá vált, hogy az Újszövetség a legfontosabb máriás könyvünk, melyben egyáltalán nem kevés áll Máriáról, sőt, jóval több, mint ahogy azt néha mondják. Nem kevesebb mint az olyan fontos témákról, mint Krisztus istensége és a Szentlélek istensége. Vagy pedig fordítva: pl.: a nyelveken való beszédéről (glossolalie) több van az Újszövetségben mint Máriáról. Ugyanígy az előttünk álló rossz időkről és Krisztus mielőbbi eljövételéről is. A Szentírás ugyanis nem rendszeres, nem logikus, nem arányos könyv. A Máriáról szóló szövegek fontosabbnak bizonyultak, mint ahogy az eleinte látszhatott. Más szövegek pedig kevésbé fontosak, mint ahogy kezdetben gondolták. Nem minden vált belőle egyformán élő vetőmaggá, melynek eredendő kihatása van.

Sajnos a Szentírás mai magyarázói csak keveset foglalkoztak Máriával. Először az egyes szövegekben felelhető mitikus részek nehéz kérdésének kellett utánajárni a történetiségnek megfelelően. Nagyon elsietve és lelkipásztori szempontból nem átgondoltan vitték ezeket a megfontolásokat gyakran a gyerekek, a fiatalok és általában a keresztyének elé.

A biblikus megújulásra való tekintettel Benedek pápa hív bennünket „a Biblia máriás olvasására.”

A mariológia üdvtörténeti perspektívája.

A Szentírás újrafelfedezése összességében átalakította az egész teológiát, melynek ezután a biblikus-üdvtörténeti látásmód lett a legbensőbb vezérelve. Ez áll a mariológiára is. A biblikus megújulás neki is üdvtörténeti perspektívát ajánlékozott, melyet a „Lumen Gentium” zsinati dokumentum foglal össze. Ez a kiindulási alap, amelyre az utóbbi évtizedek számos mariológiai műve is támaszkodik.

Eszerint a Szentírás elsősorban nem annak a helye, hogy a dogmákat onnan biblikusan „bizonyítsuk”. A biblikus mariológia egy üdvtörténeti-elbeszélő mariológia, amely számára a Máriáról szóló dogmatikai tételek nem jelentik a kiindulási pontot és rendező elvet.

Így például a máriás gondolkodásban első helyen az Angyali üdvözet áll. De nem annyira azért, mert szűzi szülésről van benne szó; nem is azért, mintha az Angyali üdvözet kifejezetten egy dogmát alkotna, hanem mert a szöveg egy magával ragadó tanújele a szövetség történetének, melyet Isten az emberrel kötött, mely itt Máriával döntő fázisába lépett.

Az üdvtörténeti szempont követése azt is jelenti, hogy elég világosan az előtérbe állítjuk a történelembe való behorgonyozást. Ez biztonságba helyezi Mária alakját a mítosszal szemben és a vallásos léleknek gyakran túlburjánzó hozzájárulásaival szemben, melyek a „máriás tudata-

lattiból” (Staehelin)³⁷ és a női-isteni őstípusokból (C. G. Jung) erednek.

Másrészről a Biblia és az üdvtörténet hangsúlyozása megengedi, hogy higgadtan a legitim helyére tegyük a lélek (tudatalatti) hozzájárulásait mint a teremtés rendjének hozzájárulásait, és mindezt egyúttal mégis kritikával kísérjük. Emlékszem a kialakult konfliktusra Drewermann körül, aki nem tudott belemenni abba, hogy elismerje az üdvtörténet megillető helyét. Nem tudta elfogadni, hogy az ő kétségtelenül fontos szívügyét – az emberi lélek őstípusainak és mítoszainak értékelését – üdvtörténetileg behorgonyozza a Jézus Krisztusban kapott kinyilatkoztatásba, mert ez az ő szívügyét relativizálhatja.

Mindig újra rá kell mutatnunk, hogy nemcsak Mária földi életéről van szó, hanem megdicsőült életéről is. Ez utóbbi, csak sejtett és pontosan nem meghatározott portréja nagyon sokkal tágabb mozgásteret jelent mint a földi élete.

Az Újszövetség keletkezés-történetének figyelembe vétele. A biblikus-máriás gondolkodás azt is jelenti, hogy figyelembe vesszük az Újszövetség keletkezés-történetét úgy, ahogy ezt az utóbbi évtizedekben kikutatták. A keletkezését tekintve a máriás szövegek az Újszövetség késői szövegeihez tartoznak. Először Krisztus titkát kellett – mindenek előtt Szent Pál által – meg-

37 Balthasar Staehelin: Das marianische Unbewusste. Novalis Verlag, Schaffhausen, 1983.

fogalmazni és mélyen begyökereztetni. Csak ez után lehetett a tekintetet messzebbre irányítani és Máté, Lukács és János által Máriát beleállítani Krisztus titkába és az Ábrahám óta megrajzolt üdvtörténet keretébe. Az üdvösség újszövetségi eseményeit bemutató folyamatnak a végén áll Mária. Ennyiben igaz, hogy Krisztus hozzá vezetett.

Innen kiindulva fény esik a máriás szövegek sajátosságára is. Ezek első sorban nem életrajzi szövegek, melyek Jézus életének első éveiről számolnak be. Ezek nagyon sokkal inkább teológiai szövegek. És éppen ott, ahol az életrajzi információ elégtelen vagy sőt téves, annál inkább értékelhetjük a teológiai tartalmat. Így pl.: Mária látogatása Erzsébetnél. Az elbeszélést Lukács írta le. Ő foglalta írásba az Apostolok Cselekedeteit is és benne a Szentlélek eljövételéről és hatékonyságáról szóló híradást. Amikor tehát azt írja, hogy Mária köszöntését meghallva Erzsébet eltelt a Szentlélekkel, akkor egész tudatosan közöl valamit Mária és a Szentlélek viszonyáról is. A Szentlélek már Pünkösöd előtt is hatékony volt benne és általa. Általa, a köszöntése alkalmából telt el Erzsébet a Szentlélekkel. Mária „kegyelemközvetítéséről” tulajdonképpen nem is lehet többet mondani.

Mária az Ószövetségből nézve. Ha figyelembe vesszük az Újszövetség keletkezésének történetét, akkor ez azt is jelenti, hogy figyelembe kell vennünk azt a látásmódot is, ahogy az Új-

szövetség látja és feldolgozza az Ószövetséget. A mai kritikus szentírás-magyarázat (egzegézis) újra felfedezte a korábbi szimbolikus-allegorikus értékeléseket és értelmezéseket. Ebben e két szövetséget együttnéző látásmódban újra feltűnik az Éva–Mária párhuzam, valamint az összefüggés Ábrahám hite és Mária hite között és mindkettőjük megfelelő „igen”-je között is; ugyanígy a hitből fakadó megigazulás ereje Mária esetében is.

Vagy nézhetjük Máriát az ószövetségi „Jahve szegénye” motívummal összefüggésben és egyáltalában Izraellel összefüggésben. Ő „Sion fontos leánya”. (Lumen Gentium, Nr. 55) Éppen ez a nézőpont különösen fontos lett a mai mariológiának.³⁸ A tizenkét apostol elfoglalta a régi Izrael tizenkét törzsének helyét és egy új Izraelt hozott létre. Hasonlóképpen Mária is a régi Izraelnek, Jahve menyasszonyának helyébe lépett és létrehozott egy új Izraelt, az egyházat, Krisztus menyasszonyát. A tizenkét apostol reprezentálja és rögzíti Isten új népének papi, férfias, hierarchikus oldalát, Mária pedig a női, anyai, menyasszonyi, laikus oldalát.

Ezen a helyen olyan teológusoknak mint René Laurentin³⁹ nagy befolyásuk volt és sajátos

38 Lásd: Lucien Deiss: Maria, die Tochter Zion. Matthias Grünewald-Verlag, Mainz 1961.

Max Thurian: Marie. Mère du Seigneur. Figure de l'Église]. Matthias Grünewald-Verlag, Mainz 1965. ²1967 (gekürzt).

39 René Laurentin: Kurzer Traktat der marianischen Theologie. Pustet, Regensburg 1959. Ders.: Struktur und Theologie der lukanischen Kindheitsgeschichte. Verlag Katholisches Bibelwerk, Stuttgart 1967.

Szentírás magyarázatukkal iskolateremtő hatást fejtettek ki. Egyedülállónak nevezte e műveket Jézus gyermekségtörténete kapcsán Rudolf Schnackenburg az utolsó művében: „Die Person Jesu Christi im Spiegel der vier Evangelien”⁴⁰. Élete vége felé aztán úgy látszott előtte, hogy ez a fajta Szentírás magyarázat az egyetlen megfelelő legalább is az úgynevezett gyermekség történetek vonatkozásában. Ratzinger is csatlakozott ehhez, amikor Laurentinről beszélve kiemelte Lukács „*finom nyelvi célzásainak gondos elemzéseit*”⁴¹.

A kultúrának és a teológiának a nő és a nőiség iránti egyre növekvő érzékenysége felfedezteteti a pátriárka alakok mellett a matriarchákat is. Ugyanígy azt a tényt is, hogy Izrael nőként állt Isten előtt. A nagy nő-alakokat világosabban felfogták, mint a Máriára mutató Sion leánya ala-

John McHugh: The Mother of Jesus in the NT. London 1975.

40 HThK Suppl. IV, Herder, Freiburg 1993.

Lásd még: Otto Knoch/ Franz Mußner: Maria in der Heiligen Schrift. In: Handbuch der Marienkunde, I, 15-98.

Franz Mußner: Maria, die Mutter Jesu im Neuen Testament. Geleitwort Kardinal Ratzinger. Eos-Verlag, St. Ottilien 1993.

Werner M. Th. Keuck: Maria und die Bibel Israels. Kanisius-Verlag, Freiburg/Schweiz 1978.

Karl-Hermann Schelkle: Die Mutter des Erlösers. Patmos, Düsseldorf³1967.

Paul Gaechter: Maria im Erdenleben. Tyrolia, Innsbruck²1954.

H. Raisänen: Die Mutter Jesu im Neuen Testament. Helsinki²1989.

Schalom ben Chorin: Mutter Mirjam. Maria in jüdischer Sicht. Deutscher Taschenbuchverlag, München⁸1994.

B. Häring: Maria – Urbild des Glaubens. 31 Betrachtungen und Gebete für die Marienmonate. Herder, Freiburg 1980.

41 Pápa Benedikt XVI.: Maria – Kirche im Ursprung, 57. Vergl. insgesamt Ratzinger: Die Tochter Zion. Johannes Verlag, Einsiedeln³1978.

kot.⁴² Ebben a tekintetben „központi jelentőséget nyer a bölcsesség (sophia) megjelenítése” és a Máriára mutató új és mély felismerése.⁴³

Mária az első keresztények tapasztalatában. Különösen is érdekes lesz az Újszövetségben Mária alakja, ha az első keresztény nemzedék tapasztalatából olvassuk. Az utóbbi évtizedek Szentírás magyarázata mindenek előtt megtanulta, hogy az újszövetségi iratokat mint az őskeresztények hithirdetésének és életének lecsapódását fogja fel. Ekkor pl. az Angyali üdvözetet nem csak önmagában véve kell olvasni, nem is csak az Ószövetségből kiindulva, hanem az őskeresztények kiválasztottság megtapasztalásával való összefüggésben is, amit mindegyikük boldogítón átélt, ahogy az Efezusi levél első fejezetében ez kifejezésre jut.

Mária az egyházban értelmezett Szentírásban. Az egyház mariológiája és máriás vallásossága állandó felhívást jelent arra, hogy engedjünk a Biblia kutatásban egy átfogóbb módszert érvényesíteni a túl egyoldalú szövegkritikai olvasatnál. Bizonyos dolgokról a Biblia csak implicite vagy szimbolikus-allegorikus módon beszél. Az egyház ezeket (a patrisztikában, a középkorban, az újkorban, ma) csak lassacskán ismeri fel vilá-

42 Lásd: Ratzinger: Die Tochter Zion, 15-23.

43 Ugyanott 23-26.

gosabban és bontja ki a Szentlélek által, „aki majd elvezet benneteket a teljes igazságra” (Jn 16,13).

Egy fontos, nemzetközileg nagyon elterjedt és kiváló alap-munka jelent meg mint az Egyesült Államok-beli ismert egzegéták ökumenikus közösségének tanulmánya.⁴⁴ A mű egy csodálatraméltó konszenzust tűzött ki célul, amit ki is akarok emelni. Mégis a témák tárgyalásánál minden terjedelmessége és nyitottsága ellenére sem került el a beszűkítés veszélyét⁴⁵. Mária képét „*túl egyoldalúan a tanítványságra*” korlátozta. A szerzők „*alig mertek szimbolikus értelmezésre vállalkozni, jöllehet egyébként János szimbolizmusát hangsúlyozták. (...) Lukácsnál pedig nem eléggé vették figyelembe Jézus anyjának a tiszteletét az Újszövetségben... Így nem érvényesül az újszövetségi máriás kijelentések teljes fundamentuma*”⁴⁶.

Összességében arról van szó, hogy egy minimál-konszenzus érdekében az (ökumenikus) teológusok szükségképpen kiszűrnek dolgokat, melyek a bibliai Mária képhez tartoznak.

5. Ökumenikus lelkiégi áramlat

Ökumenikus törekvések. Az előbbieken tárgyalt (biblikus-üdv történeti; liturgikus; krisz-

44 Raymond E. Brown, Karl P. Donfried, Joseph A. Fitzmyer und John Reumann (Hrsg.): Maria im Neuen Testament. Eine ökumenische Untersuchung. Eine Gemeinschaftsstudie von protestantischen und römisch-katholischen Gelehrten. Verl. Kath Bibelwerks, Stuttgart 1981.

45 Paul Zingg in: Theologische Revue, Münster, 78 (1982), 209.

46 Lásd ugyanott

tológiai) áramlatok egyre jobban és jobban megnyíltak az evangélikus keresztények felé, lelkiségük és teológiájuk felé. Náluk gyakran jobban megvalósulva láthatjuk a tiszta Krisztus-központúságot és Biblia-irányultságot, mint a saját egyházunkban. A II. Vatikáni Zsinat is „ökumenikus” zsinat akart lenni. Ez a szó: „ökumenikus” programszerűen hozzátartozik minden megfontolásának szempontjához. Mindent tudatosan úgy akart megfontolni és megfogalmazni, hogy szem előtt tartsa a „különvált testvéreket”. A katolikus tanítást úgy kell bemutatni, hogy más felekezetek számára újra vonzó legyen, és így egy fontos lépést tegyünk az újraegyesülés felé. A reformáció fontos impulzusait bevették a katolikus teológiába és lelkiségbe. Az „ökumené” máig központi kulcsszava a katolikus egyház lelkiségének és teológiájának, főleg Közép-Európában.⁴⁷

Ezzel a katolikus Mária-tisztelet egy kimondott önigazolási nyomás alá került. A máriássággal szembeni zavar egyik nem lényegtelen oka épp az ökumenikus törekvésben található. Így vált közben – ökumenikus okokból – sok katolikus keresztény számára is Mária egy nehéz témává. A katolikus teológia ugyanis miután felfedezett egy „protestáns” pótlás-igényt, ugyanakkor hagyta magát a protestáns Mária-nélküliséggel is megfertőzni.

47 Az ökumenikus párbeszéd irodalma tengernyi. Lásd: H. Petri: Maria in der Sicht evangelischer Christen. In: Handbuch der Marienkunde, I.

Az evangélikus keresztények felfedezik Máriát. És mégis létezik egy másik folyamat is. Vannak ma olyan evangélikus keresztények, akik nyitottak Mária iránt. Egyáltalán nem kevesen vannak, akik hangsúlyozzák, hogy Mária is az evangéliumhoz tartozik. Mindenek előtt Taizét kell megemlíteni. Aztán említeni kell az evangélikus egyház felnőtt-katekizmusát.⁴⁸ Mindig újra találkozunk azzal, hogy evangélikus lelkészek és lelkésznők Máriáról prédikálnak. Mindig újra megemlíthetjük a berlini evangélikus teológust, Ulrich Wickertet is, akiről Joseph Ratzinger szépen mondta:

„Ulrich Wickert nagyon szépen beszél arról, hogy Lukács Máriának két Adventjéről beszél: Az evangélium kezdetén, amikor fiának születését várja, és az Apostolok Cselekedetei elején, amikor az egyház születésére vár.”⁴⁹

2004-ben Stuttgartban volt egy nagy ökumenikus rendezvény a különböző keresztény felekezetek lelkeségi mozgalmi és közösségi számára. Itt nagy tapsot váltott ki egy evangélikus keresztény felszólalása:

48 J. Feiner/L. Vischer (Hrsg.): Neues Glaubensbuch. Der gemeinsame christliche Glaube. Herder, Freiburg, Theologischer Verlag Zürich¹⁴1978, 609-619.

Jüger Becker: Maria Mutter Jesu und erwählte Jungfrau. Evgl. Verlagsanstalt, Leipzig 2001.

49 Ulrich Wickert: Maria und die Kirche. In: Theologie und Glaube 68 (1978), 384-407, Zitat 402.

„...ez nem szabad, hogy így legyen, hogy a katolikus máriás egyesületek »Máriával vannak«, miközben a protestánsok »Mária nélkül« vannak.”

Az ilyen csoportosulások és mozgalmak közös ökumenikus munkája új szempontot hozott az ökumenikus párbeszédbe. Ezeknél is – mint a világi keresztényeknél – első sorban az Isten-megtapasztalásról van szó a hétköznapi életben.

Nőknek egy ökumenikus munkacsoportja beszámol erőfeszítéseikről, hogy „felvázoljanak egy ökumenikus Mária-képet”⁵⁰. „Három vezérfonal rajzolódott ki előttük:

- Mária az Evangéliumba tartozik, tiszteletének ott vannak a gyökerei;
- Mint példásan hívő asszony testvérünk a hitben;
- »A nőiség ősképeként« bátoríthat a sajátosan nőies lelkeségi formák keresésében.”⁵¹

Kérdés. Az Újszövetségben lényegesen több van Máriáról, mint amit az evangélikus egyház a múltban általában észrevett és elismert. Meg kell tehát engedniük a kérdést, hogy mit tartanak az egyház máriás hagyományáról a reformáció előtti időkben, melynek hagyományait más terü-

50 Stefanie Aurelia Spindel/Marion Wagner (Hrsg.): Maria zu lieben. Moderne Rede über eine biblische Frau. Pustet, Regensburg 1999, 71.

51 Ugyanott, 71. An Stelle von vielem anderen nenne ich: Angela M. T. Reinders (Hrsg.): Maria Schwester im Glauben. Neue ökumenische Texte für Gebet und Liturgie. Bergmoser + Höller Verlag, Aachen 1998.

leteken teljesen elismerik. Mi az oka annak, hogy e hagyományban épp a máriásságot nem veszik figyelembe?

Luther Márton Mária-tisztelete. Számításba kell venni, hogy Luther a máriás vallásosságot jóllehet nagyon visszaszorította, de nem szüntette meg (a Máriához intézett imádságot sem)⁵².

Ezt csak a felvilágosodás irtotta következetesen.

A következőkben néhány eredményt akarok bemutatni, melyre az evangélikus teológus Gorski jutott a disszertációjában⁵³: „Luther Márton tisztelte Máriát. Halála előtti hetekig szenvedélyes prédikációkat tartott egyes Mária-ünnepeken.”⁵⁴ Továbbá „Luther kitartott Mária-tisztelete mellett annak biblikus megalapozottsága miatt. (Másként viszonyult pl.: a szentek tiszteletéhez).”⁵⁵ „Luther

52 Lásd: Das Magnifikat. Verdeutscht und ausgelegt durch D. Martin Luther. Mit einer Einführung von Helmut Riedlinger. Herder, Freiburg 1982.

Josef Lieball: Martin Luthers Madonnenbild. Christiana-Verlag, Stein am Rhein 1981.

53 Horst Gorski: Die Niedrigkeit seiner Magd. Darstellung und theologische Analyse der Mariologie Martin Luthers als Beitrag zum gegenwärtigen luth./röm.-kath. Gespräch. Verlag Peter Lang, Frankfurt/Main-Bern-New York 1987.

Die folgenden Zitate sind aus einem Referat, in dem er kurz seine Ergebnisse vorträgt. Ders.: Im Widerstreit zum Heiligen Geist? Pneumatologische Anmerkungen zur katholischen Marienlehre aus evangelisch-lutherischer Sicht. In: Anton Ziegenaus (Hrsg.): Maria und der Heilige Geist. Beiträge zur pneumatologischen Prägung der Mariologie. Pustet, Regensburg 1991, 9-23.

54 Ugyanott, 19.

55 Ugyanott, 19.

számára Mária az alázat és a szeretet példaképe; a tökéletes Istenbe-öltözöttség példaképe volt. E példaképre irányított közös tekintettel a luteránusok és katolikusok együtt növekedhetnek a hitükben és összenövekedhetnek.⁵⁶

Gorski fontos eredményre jutott: „Luther teológiájában a mariológiának a helye a pneumatológiában (a Szentlélekről szóló tanításban) van. Csak a Lélek működésének keretei között lehet Máriának teológiailag legitim működéseit megkeresni és leírni és csak a Lélekben lehet Máriát neki megfelelő módon tisztelni.”⁵⁷

„Tény, hogy Luthernél látszólag ilyen ellentmondó kijelentéseket találunk: Máriát nem lehet eléggé leértékelni – Máriát nem lehet eléggé boldognak magasztalni. Hogyan lehet ezt a feszültséget feloldani? Önmagával kerül ellentmondásba az a sokféle próbálkozás, melyek a különböző kijelentéseket életrajzilag-időrendben próbálja szétválasztani, és így mint Luther különböző gondolkodási szakaszainak kifejeződéseként értelmezi. A legszembetűnőbb ok, hogy egy és ugyanazon írásműn belül találkozhatunk mindkét kifejezéssel. Az a gyakran követett út, hogy a magyarázatában az egyik kutató csak az egyik kijelentést míg a másik csak a másikat veszi figyelembe (mind-egyik az előzetes véleménye alapján) legalább is tudománytalan és nem vezet kielégítő eredményre. Ehelyett keresni kell Luthernél egy szisztema-

56 Ugyanott, 20.

57 Ugyanott, 18.

tikus-teológiai elvet, melyből kiindulva érthetővé válnak a különböző helyek. Ez az elv G. Ebeling szerint Istennek és a világnak »alapvető megkülönböztetése«. A világ szemszögéből nézve Máriát le kell értékelni. Nincs neki semmi saját méltósága, semmi saját érdeme. De Isten szemszögéből nézve Máriát a legnagyobb tisztelet illeti, mert ő Isten kiválasztottja; Isten kegyesen letekintett kicsiségére és alázatára. Így Luther mariológiájának kulcsa Lk 1,48 versének megértésében van: »mert rátekintett szolgálója alázatosságára. Íme, mostantól fogva boldognak hirdet minden nemzedék.«⁵⁸

Hasonlóképpen ellentmondásosan fogalmaz az Újszövetség is.

Mindenesetre kérdéses, hogy az említett „tisztán világi szemszög” létezik-e jogszerűen, miután az ember Jézus Krisztus által oly erősen felértékelődött? Eszerint ugyanis az az ember hivatása, hogy elsajátítsa Isten szemszögét és önmagát innen szemlélje: vagyis teljes nagyságában nézze. Itt azonban főleg a keresztény hagyomány bizonyos vonalainak (katolikusoknak is) ferdeségével van dolgunk.

Tanúságtétel az evangélikus egyházból. Maria Jempsen püspöknő a hamburgi Katholikentagon 2000-ben arról prédikált, hogy hogyan tudja egy keresztény, mindegy melyik felekezetből, Máriát megtapasztalni:

58 Ugyanott, 14.

„A távoli Mária közelebb jött, Isten emberré válását érthetőbbé tette a számomra, nem a dogmatika által, hanem a más egyházak hit-hagyománya által. Azóta új viszonyba kerültem a saját Mária-nevemmel is. Gyakran örülök a hamburgi címerünk Mária-csillagának, mely arra utal, hogy városunkat az alapító Ansgar a IX. században az Üdvözítő és Mária védnöksége alá helyezte és ma is ott van. Néha érzem a vágyat, hogy másokkal együtt kifejlesszünk közöttünk evangélikusok között egy új kapcsolatot Máriával; hogy így erősebben megnyíljunk az alázat és a belső érték felé, az igazságosság és az irgalom nevében való erőteljes fellépés érdekében; hitünk, egyházaink erősebben nőies, ifjúi oldalai felé.

»A művészek intuitíve érzik, amiről nem ugyanolyan közvetlenséggel a teológusok beszélnek. A művészi egyszerűsítés meg nem értése mögött gyakran egy konzekvens igazság van« – írja Schalom Ben Chorin a »Mirjam anyja« c. könyvében. Ezt én is ugyanígy látom ma és kiegészítem: Mint protestáns nő Máriával szemben közelséget érzek, amit teológiailag egyáltalán nem tudok és nem akarok világosan kifejezni. Titok marad a számomra és hagyom, hogy titok maradjon. Szívesen járom az utamat ezzel az idősebb hit-testvéremmel, de Mirjammal is a próféta-nővel, aki más nőkkel együtt énekelt, táncolt és teve remény-nyel a körtáncot vezette. Kívánom Önöknek, katolikus keresztényeknek, és magunknak evangélikusoknak, hogy engedjük, hogy Mária magával

*vigyen bennünket, mindenkit a maga módján, de Isten akarata szerint Krisztus követésének útján. Amen.*⁵⁹

A nehézségek, amelyeket a Mária-téma sok katolikusnak is jelent nemcsak Közép-Európában, arra ösztönözhetnének, hogy közösen és óvatosan dolgozzunk a témán; talán nem annyira teológiailag, hanem inkább spirituálisan és tisztelettel.

Utalás a keleti egyházakra. Az ökumenizmussal összefüggésben foglalkozni kell természetesen a keleti egyházakkal is. Számukra egy lecsökkentett máriásság a közeledésnek egészen egyértelmű akadályát jelentené.⁶⁰

Megbékélt pluralizmus. Arról lenne szó, hogy az ökumenikus párbeszédet ne annyira a minden tekintetben fogalmilag világos egységre jutás szempontja vezesse, és egy minimál konszenzust dolgozzon ki. Ez talán intellektuálisan kielégítő lehet, de mégis túl gyakran az egyes felekezetekben a fontos vallási hajtóerők legyengüléséhez vezet. Ez nagyon is világosan megmutatkozott a katolikusoknál a Mária-tisztelet esetében.

⁵⁹ Lásd www.spurensuche.info

⁶⁰ Lásd: Anastasios Kallis: Die Gottesgebäuerin in der orthodoxen Theologie und Frömmigkeit. In: Handbuch der Marienkunde, I, 364-381.

A sokféleség elviselése fontosabb mint egy egyformává tevő konszenzus elérése.

Egy ilyen magatartással egyrészt együtt szeretnénk élni és örülni mások másságának, ugyanakkor pedig bizonyos magától értetődőséggel élni akarjuk saját identitásunkat, mások leértékelése nélkül (két értelemben is).

Olyan magatartást szeretnénk, mely egyúttal szívesen felkínálja másoknak saját gazdagságát, de szabadságban és szeretetben. Ez áll természetesen nemcsak a máriás témára, hanem – sajátos módon – pl. az Eucharisziára és a papságra is.

Globalizált és pluralista világunk és egyházunk számára sorskérdés, hogy megtanulja nemcsak az idegen, hanem a saját identitását is pozitívan megélni.

Hármas magatartásról van szó:

- Megőrizni saját identitását;
- Nyitottság a párbeszéd és a tanulás iránt;
- Öröm, hogy adhat valamit a másoknak a sajátjából.

Lezárásként még egy utalás Rainiero Cantalamessa egyik könyvére, mely az evangélikus keresztényekkel való belső és külső párbeszéd útját az éppen említett három lépés szerint különösen is jól mutatja.⁶¹ Ebben olvashatjuk:

„Protestáns testvéreknek ajánlom (művem): Sokat köszönhetek nekik, többek között számtalan ösztönzést is ehhez a Szűzanyáról szóló könyvhöz.”

⁶¹ Maria, ein Spiegel für die Kirche. Adamas Verlag, Köln 1994.

Második rész

Valláslélektani szempontok

6. A Mária-képben rejlő atmoszféra

„**Takarékossági törvény**”. Mai közép-európai vallási kultúránkat sokszor bizonyos takarékosági törvény alakította, melyet a szellemileg vezető körök és az általuk kialakított lelkipásztorkodás hozott létre. A barokk és a romantika tarkaságára és sokféleségére való reakcióként a múlt század harmincas éveitől fogva egy állandóan növekvő igény jött létre az egyszerűség, érthetőség, átláthatóság, tudatosság és lélekkel telítettség iránt. Lehetőleg kevés, de központi jelentőségű szimbólum legyen. Lehetőleg „üres”, a díszítések által nem „zavart”, a lényegre, Krisztusra és az üdvösség eseményeinek ünneplésére fókuszált tempomokat akartak.

A sok mindent kizáró vagy sémát követve vallásunk e fontos áramlatában gyakran csak Krisztus, csak a Biblia, csak Isten, csak a kegyelem, csak az Eucharisztia, csak a kereszt maradt.

Az igazságok hierarchiájának szava vált fontossá. Éppen ez az, ami különösen lényeges a mai embernek, akinek legnagyobb nehézséget jelent az Isten-kapcsolat és az olyan különböző keresztény hit-titkok mint pl. a Szentháromság, megtestesülés és a kereszt általi megváltás. Ezért szükséges, hogy az előtérbe állítsuk a legfonto-

sabb hitigazságokra és lehetőleg kevés erőt vesz-tegessünk a „mellékesekre”. A periférikus dolgok elmaradhatnak, el kell maradniuk, mert akadályozzák a lényegeshez való hozzáférést.

Elszigetelő központosítás. A központosítás azonban sok esetben a lényeges elszigeteléséhez vezetett. J. Kentenich atya gyakran rámutatott, hogy a központosításból származó elszigetelődés aztán könnyen „nihilizáláshoz” vezet, vagyis az izolált igazság valahogy elillan. Vagy ahogy ezt ma mondják, elpárolog.

Pozitívan kifejezve ez azt jelenti, hogy a lényeges vagy a legfontosabb csak a mellékesek köze-pette lehet és válhat fontossá. Ilyen összefüggés-ben Pl.: megkérdezhetjük, hogy mi a lényege egy fának? Nem a virágok, nem a levelek, nem a törzs, nem a gyökerek, nem az illata, nem a színe, nem a nedvei. Ha azonban mindig le akarnám nyesni a fáról a nem lényeges részeit, akkor az eredmény egy halott fa lenne. Kentenich atya fáradhatatlanul hangsúlyozza, hogy hasonló a helyzet keresztény lelkiségünkkel is, ha mindig csak a lényegest akarnánk érvényre juttatni.

Tarka sokféleség. A lényeges ilyen erős ki-hangsúlyozása által akaratlanul is túl közel ke-rülünk ahhoz a kedélytelen szárazsághoz, mely technicizált, bürokratikus teljesítmény-világunk-ra jellemző. Ebből a világból hiányzik a melegség, teljesség, szín, tarkaság, változatosság és úgy tű-

nik, mintha ennek így kellene lenni a mai ember keresztény egyházában és személyes vallási életében is.

A valóságos élet azonban, ahol meg tud nyilatkozni, sokfélének, ezerarcúnak mutatkozik. Miért nem ehhez akar az egyház csatlakozni? Gondoljunk pl. a ragyogó, fényes és színes tv műsorokra. Mindenek előtt a fiatalok teremtenek maguknak részegítően színes és hangos tereket. Ilyen a disco tömény tarkasága, vagy a pompázatos karneváli felvonulások kiteljesedett rituáléja. Hasonlóképp nagy pompát láthatunk a filmek világában és a díjátadó gálák látványos ceremóniáiban. Valami valláspótlék jelenik meg bennük, kiegészítésére annak, ami a keresztény istentiszteletekből és a szokásosan fellelhető egyházi lelkiségből hiányzik. Mindenesetre a protestánsoknál biztosan jobban, mint a katolikusoknál.

A lakásaink sokszor tele vannak képekkel és tárgyakkal. Tulajdonképpen csak így válnak otthonaink hangulatossá. Csak így fogadnak be bennünket igazán és nyújtanak védeltséget. Nem kell beszélni a fiatalok szobáiról. Ott, ahol az élet spontán és kreatívan kifejeződik, ilyen jelenségeket figyelhetünk meg. Mindenütt, ahol az ember számára a fontosról, a számára nélkülözhetetlenről és a legjobban szeretetről van szó. Az emberekben kimondott igény és képesség van erre.

A valóság önmagában sokféle és nem engedi, hogy valamely irányban is egy közös nevező-

re hozzák. Minden ember, minden emberi élet különböző. Életünknek számtalan részletre van szüksége ahhoz, hogy megfelelően lefuthasson. A tudományok vég nélkül taglalják a határtalan sokféleség leírását és magyarázatát.

Ne hagyjuk figyelmen kívül, hogy különösen a nagyon szegény országok kultúráiban pazarló bőségű ünnepeket találhatunk. Tévedés lenne szemükre vetni a rossz gazdálkodást és pazarlást. Itt vagy ott a teljességnek fel kell ragyognia. Isten ragyog fel ebben mint a természetfeletti teljesség. Korábbi korok lelkesége minden „világellenes-sége” mellett is ismerte a sokféleség „pazarló”, túlaradó és mindent mozgósító világos vonalait. Bizonyos nagy ünnepeket ma is a sokféleség jellemmez: pl. karácsony, esküvők, papi újmisék. De itt egy feltűnő vidék–város gradiens látható.

Isten a teljesség Istene. Krisztus ugyanis minden mindenben. Itt a „mindenben” sajátosan értendő. Ő magába foglal mindent. De nem abszorbeál mindent. Még kevésbé ver le és pusztít el mindent. Csak a közelségében nyeri el igazán minden az önállóságát, nagyságát, és szépségét. Az Ő részéről ki van zárva bármiféle vetélkedő gondolkodás. Mindenki önmaga lehet, senki sem veszíti el az arcát.

Isten kibontakoztatja a világban gazdagságát, végtelen hatalmát, szeretetét, bölcsességét, jóságát, szépségét, nagyságát. Ezt kellene az egyház

térségébe és általában a vallási elképzelések világába behozni.

Itt van ismét a figyelmeztetés: Sokszor túlságosan a kizárólagosság, a vagy-vagy, a vetélkedés kategóriáiban gondolkodunk. Abban van a probléma, hogy a mai vallási kultúránkban a vallást takaréklángra állítottuk, és csak egy ilyen takarékon megélt vallást tudunk magunknak elképzelni. Ezért oly csekély a hatása, ezért oly nagyon steril, unalmas és vesződéses. Ezzel főleg az ifjúság nem boldogul és éppen ezért távol marad. Ugyanakkor más népek vallási színessége sokszor vágyat ébreszt bennünk, szeretnénk mi is átélni valami hasonlót.

Újraalkotás. Az említett értelemben létezik ma az egyházban egy újraalkotás. Ahol fiatal erők, mindenek előtt nők is működnek, a templomok, a lelkiség és a hitoktatás színesebbé és szimbólumokban gazdagabbá válik.

A Mária-képben rejlő atmoszféra. Egy máriás kép- és szimbólumvilág képes az egészet meggyőzően gazdagabbá tenni. Máriában testet ölt a teljesség elve. Ahol tekintetbe veszik őt, ott alapjában véve elismerik ezt az elvet. Egy máriás vallásosság gazdag vallásosságot jelent. Önmagában az ő képe melegséget és otthonosságot ajándékoz egy helynek. Egyfajta minimum teljességet vagy a teljesség ígérését. A képét természetesen megfelelően ki kell emelni.

7. Mária és a lélek vallásossága

Hit és vallásosság. Először tisztázzuk a fogalmakat. A „vallást” a következőkben a hittel való szembeállításban (nem ellentétben) nézzük. A „valláshoz” számítjuk azokat, amik inkább az embertől, az ő lelkierőitől származnak. Ilyen értelemben a vallás a lélektan tárgya is. Éppen C. G. Jungot tekinthetjük e valóság fontos kutatójának. Erre már korábban utaltunk. Az ember vallásos lelki alkata összeköti egymással a vallásokat, melyekben sok közös van, jóllehet különböző köntösben. Újabban a mai vallásközi párbeszédben ezt tekintetbe is veszik.

Ezzel szemben „hit” alatt a sajátos keresztény hitet értjük. Ennek tárgya a kegyelem által ajándékozott, végső soron jogosulatlanul ajándékba kapott kapcsolat Jézus Krisztushoz és a benne kapott kinyilatkoztatáshoz.

A „vallásosság” inkább a lélek (psziché) világához és képességeihez kapcsolódik. A „hit” inkább az akarat és az értelem odaadására vonatkozik, valamint engedelmes elfogadása olyan valóságoknak és igazságoknak, melyek az ember számára nem hozzáférhetők.

A teológia gyakran ellentmondást lát a kettő között. Mindenek előtt a klasszikus protestáns teológia nagyon radikálisan elutasítja a „vallásosságot”, amit pogányságnak tekint, melynek legyőzésére a Tízparancsolat második parancsa kötelez. Jól érthető ez a protestantizmus eredetét

tekintve, mely először is a babonával és mitológiai elképzelésekkel összekevert „vallásosság” ellen indított harcot.

Mária és a lélek „vallásossága”. Éppen a máriásság az, ami az emberi lélekben szorosan kapcsolódik a vallásossághoz. Ez is egyik oka lehet az erős elutasításnak, amit ma a „tisztá” keresztény hit nevében éppen a mélyen hívők részéről tapasztalhatunk. De ugyanakkor a máriásság a katolikus nép körében mélyen gyökerező vallási értéket jelent, mely gyakran még akkor is hatékony, amikor a szentségek, az eucharisztia, az egyház, sőt maga Isten is elhalványult vagy problematikussá vált.

Ezen a területen Kentenich atya alapvető megfigyeléseket és megfontolásokat tett. Tanuló éveiben, egy hosszú szakaszon át minden problematikussá vált, ami Istennel és az igazsággal volt kapcsolatos. Mária azonban mindettől lényegében érintetlen maradt. Igen, a Szűzanya épp ebben az időszakban jelentős támasza volt, mely nem ingott meg. Számára ez egy fajta „kulcs-élményt” jelentett.⁶² Továbbá mindig újra találkozott olyan emberekkel, akik hasonlóképpen nagy bizalommal fordultak Máriához, miközben nagy távolságot tartottak az egyháztól, a liturgiájától és a szentségektől.

62 Herbert King: Der Mensch Joseph Kentenich. Patris Verlag, Vallerendar-Schönstatt 1995, 44-54.

Itt egy valláslélektani valósággal van dolgunk, melyet a jelenlegi lelkipásztorkodásunk kevésbé vagy egyáltalán nem vesz tekintetbe. Mindenestre nem képes kezelni.

Termékeny „humusz”. A máriásság fontos kiindulási pontja lehet a lélekben további értékek kifejlődésének. Természetesen gyakran előbb fel kell éleszteni ezeket, de ez lehetséges. A Mária-tisztelet valami olyasmi a lélekben, mint a termékeny humusz, ahol sok minden kicsírázhat és növekedhet. Emlékezzünk vissza a magvetőről szóló bibliai példabeszédre, ahol a mag a talajtól függően növekszik és hoz (vagy nem hoz) termést. És ahogy a humusz sokféle (növényi és állati) szervezet kusza szövevényének élőhelye, hasonlóképpen a máriásság sem feltétlenül dogmatikailag átláthatóan tiszta formációt jelent. De erre ma nem kellene túl nagy súlyt fektetni, amikor az a kérdés, hogy vallásosság egyáltalán hol tud még létrejönni.

Megemlítjük itt a sokféle szokást, szimbólumot, jelet, virágot, gyertyát, jeles napokat, állatokat, gyógynövényeket..., melyeket mind összefüggésbe hoznak Máriával. Itt is nagyon visszafogottnak kell lennünk az olyan gyors ítéletekkel, hogy mindez babonáság és mágia. És ha még mágiának is tartanánk: Egy „kis mágia” hozzátartozik a hit irracionális gyökereihez.⁶³

63 Ferdinand Stadlbauer: Realien der Marienverehrung im profanen Bereich. In: Handbuch der Marienkunde, II., 527-554.

A sajátosan keresztény értelemben vett hitnek szüksége van a lélekben humusz-szerű termőtalajra ahhoz, hogy életerős legyen. A máriásság különösen is alkalmas arra, hogy a hit „irracionális gyökereit” (Kentenich) erősítse.

Ebben a „humuszban” természetesen más dolgok is növekedhetnek: pl. az angyalokban való hit, vagy Szent Antal és Szent Pio atya hatékonyságában való bizalom.

Sajnos évtizedes sok munkával és szorgalommal eltávolították az emberek lelkéből a máriásság humusz-rétegét. Éppen Közép-Európában is egy tisztán belső egyházi eljárással jobban eltakarították mint tudták vagy sejtették volna. Ha most a (hívek) köves, terméketlen (lelkülete), talaja miatt panaszkodunk, akkor e folyamat eredményét láthatjuk. Nem a szekularizáció vagy a fékevesztett szex, nem is a fogyasztói tömegtársadalom, amit mindenért okolni kell, nem ezek a fő bűnösök.

Megfigyelések. Fentebb már utaltunk Európa vallási térképére. Figyelemre méltó, hogy azokban az országokban, ahol az említett „humuszt” nem, vagy csak kevésbé takarították el, a keresztény hit helyzete kivehetően jobb.

Latin Amerikában a XVIII-XIX. század fordulóján egy eleven Mária-tisztelet sokfelé jobban kötötte az embereket az egyházhoz, mint az európai népeket, melyeknél a felvilágosodás nagy

sikerrel megsemmisítette a keresztény hitet és annak gyakorlatait. Dél-Amerikában sokkal kevésbé hatolt be ez a szellem az egyház belsejébe. Látszik ma, hogy ott a hit gyökerei nem haltak ki.

„*Annál rosszabb a valóságra nézve! Ennek nem szabad, hogy így legyen!*” – mondja a teológus. Pedig így van, mondja a tapasztalat. A válás-pszichológus szerint itt az emberi lélek sajátos alkatával és szükségleteivel van dolgunk.

Ugyanakkor ez egy példa is a természet és kegyelem, a megtestesülés és a teremtés összefüggésére.

Kerülő út. Könnyen mondják: Mária egy kerülő út, miért nem megyünk a direkt úton Krisztushoz?

De ha jobban megnézzük, akkor a jelenlegi lelkipásztorkodás tulajdonképpen csak Mária esetében vonakodik kerülő utat tenni. Ma ugyanis általában normálisnak tartják a lelkipásztorkodásban a kerülő utakat. A legkülönbözőbb utakon próbálkoznak abban a reményben, hogy a végén majd megérkeznek Krisztushoz. De gyakran soha sem érkeznek meg Hozzá. Az utakat se járják végig. Senki se tartja rossznak – jogosan –, ha éveken át pl.: a békéről, ökológiáról, modern irodalomról, emberi problémákról beszélünk, ha barkácsolunk és focizunk. Ezek szükséges kerülő utak a mai hitetlen emberek számára. Miért ne lehetne megpróbálni a máriás „kerülő utat” is?

De talán az „út” szó nem is a legjobb kifejezés. Vegyük tehát inkább a talaj bibliai képét, mely lehet termékeny vagy köves. Vagy éppen a humusz képét.

Egyáltalán miért tekintjük oly gyakran a mai embereket, közöttük különösen is a fiatalokat vallásilag megszólíthatatlannak? Pedig ennek az oka talán csak a mai hitoktatói és teológiai gyakorlat alkalmatlansága.

Lényeges a „lényegtelenben”. Már rámutatunk egy hibás lelkipásztori felfogásra:

Olyan korban, amikor a kereszténység tulajdonképpeni lényege a tét, a központi igazságokat kell hirdetni.

Az igazságok hierarchiájában pedig Mária eléggé messze lent áll.

Ha ad abszurdum egyszer elfogadnánk, hogy Mária valóban annyira mellékes helyet foglal el, akkor is vissza kellene kérdezni, hogy nem az lenne-e mégis a legcélravezetőbb, ha a kereszténységet azokból kiindulva bontakoztatnánk ki, melyek az emberekben még elevenek vagy a legkönnyebben élővé tehetők? A központi igazságok hirdetését Közép-Európában nagy következetességgel hajtották végre (sok éven át tartó hitoktatás, prédikációk, teológiai továbbképzések stb.). De milyen sikerrel?! Az objektív központi értékek gondolati és logikus fejtegetése és ismételtetése nem szükségképpen vezet sikerre (a hit elmélyüléséhez). Talán csak még azoknál

leginkább, akiknek a lelkében már újra van vagy még van elég vallási „humusz”.

Miért gondolják a teológusok, hogy az embereknek gyorsan lennének érveik Mária ellen. Ezért aztán az itt-ott kicsírázó Mária-szeretetet gyorsan elbizonytalanítják.

Vallási vitalitás a Mária-tisztelet által. Mária hozzákapcsolódik az emberi lélek titkos vágyaihoz és tapasztalataihoz: az anya-élményhez, a női őstípushoz, összességében a nő és a nőiség megtapasztalásához.

De ami megfelel a vallásosság kiindulópontjaként, ugyanaz továbbvezetesként is szolgálhat. Ami egy vallástalan ember számára a kezdeti lépést jelenti a vallás felé, ugyanaz egy hívőnek elevenebbé teheti a hitét.

És éppen a nagyon művelt keresztényekből gyakran hiányzik a vallási eredetiség, tősgyökereesség és eleven szeretet. Ezeket pedig éppen a máriásság tudja nekik megadni. Ez olyan mint egy fajta vitamin a hit és a szeretet erősítésére. Máriának sajátos karizmája van a hit és a szeretet életre keltésére.

Mindezt nem lehet a dogmákból levezetni, se régiekből se újakból. A hit számára a Mária-tisztelet lélektani jelentőségét Kentenich atya így figyelte meg:

„Ha sikerül a Mária-tiszteletét magunkban ajándékként elkönyvelnünk és továbbadnunk, akkor biztosak lehetnek abban – ezt most nem teoló-

*gusként mondom –, hogy a Jóisten mindannyiunknak és követőinknek rendkívül mély és gyengéd, a vallásra nyitott tudatalatti (lelkiéletet) ajándékoz. Vajon elég világosan beszélek? Ha a lelkemben – a tudatalatti lelkiéletemben is – nincs és nem ápolok stabil nyitottságot a vallás iránt, akkor manapság attól kell tartani, hogy a hit gyökerei túlságosan csak a fejben lógnak és nem hatolnak a szívbe, de semmiképpen sem a tudatalattiba. És ahogy látom, nincs más kiválóbb eszköz erre a (Mária-tiszteletnél). Megismétlem ez most nem a dogmatikán múlik.*⁶⁴

Máriában minden teljesen konkrét. „Túlságosan is nem szellemi” – mondja a gondolkodó. Isten szellem, ha már a vallásról van szó. És mégis az embernek, aki nem csak szellem, fel kell ismernie és szeretnie kell Istent. Még hozzá egy olyan Istent, aki emberré lett; aki „testet” öltött. Magára vette a saját képére és hasonlatosságára, férfinak és nőnek, férfiasnak és nőiesnek alkotott emberséget.

Természet, kegyelem, élet – az ember fontos kegyelemteológiai témái. Mária pedig – lélektani szempontból – a természet és a kegyelem dinamikus találkozó pontja. (Kentenich)⁶⁵

Növekedés és továbbvezetés. A máriásság Kentenich atyánál együtt jár az élet folyamatos

64 Vorträge 1963, 1, 197 f. Zitiert in: Herbert King: Der Mensch Joseph Kentenich, 52 f.

65 Ugyanott, 49-51.

továbbfejlődésével is. A tapasztalat azt mutatja, hogy a máriás emberek – a gyakran előadott állítással szemben – nem állnak meg Máriánál. A máriásság képes „szervesen” továbbfejlődni. Csakhogy ezt a fejlődést nem szabad úgy felfogni, mintha előbb el kellene hagyni Máriát (hogy Krisztushoz csatlakozzunk). Kentenich atya kiemeli, hogy Mária nem csupán egy „útjelző”, aki állva marad a helyén és magától elirányítja az embereket (Krisztus felé). Ugyanis itt olyan továbbvezetésről van szó, mely nem eltávolít Máriától, hanem bevezet az ő mély Isten-kapcsolatába. Máriában találkozhatunk Krisztussal, a Szentlélekkel, a mennyei Atyával.

Aztán a növekedés és továbbvezetés nem a máriásság dialektikus kiegészítésén át valósul meg, hanem először is a máriásság megszilárdulása és elmélyülése által. Csak miután a máriásság valóban kibontakoztatta egész dinamikáját, fog (magától) a kiteljesedés felé sürgetni. A máriásságban való elmélyülés által fedezzük fel, hogy mi mindent foglal magába. Csak ez által a növekedési folyamat által tárulnak fel (belső távlatai).⁶⁶

Szerves növekedés.⁶⁷ Kentenich atya beszél továbbá a szerves növekedés törvényszerűségei-

66 Lásd: Herbert King: Marianische Bundesspiritualität. Vallendar-Schönstatt 1994, 46-48 (Weitung durch Vertiefung und durch Wachstum).

67 A növekedési törvényszerűségek részletes bemutatását lásd: Herbert King (Hrsg.) Joseph Kentenich – ein Durchblick in Texten,

ről. Hangsúlyozza, hogy az élet lassan növekszik. Tehát nem szabad sürgetően azt mondani: *Még mindig csak Máriánál tartasz?!*

Az élet egyidejűleg, de nem egyforma ütemben növekszik. Ezzel az életjelenségek bizonyos egyoldalú fejlődése jár együtt, legalább is akkor, ha összehasonlítjuk egy logikusan és fogalmilag kigondolt, arányaiban jól kiegyensúlyozott képződménnyel. Innen nézve az ember könnyen csak a „túlzásokat” látja, azt pedig nem, ami együtt növekedett vele, de kevésbé látható. Csak később mutatkozik meg, hogy valójában még más dolgok is jelen vannak. Ezek majd a maguk idejében válnak láthatóvá és lépnek az előtérbe.

Az élet egyik teljességből növekszik egy másik teljességbe. Kríziseken, újramezésekén át halad, melyek azonban egy későbbi stádiumban az előzőkkel való folytonosság kifejeződésének bizonyulnak.

Így futja be a máriásság is a különböző fázisait. Nem szabad megzavarni a növekedését, hanem kísérjük óvatosan, segítőkészen. Szükség van hozzá olyan pedagógiai-lelkipásztori gondolkodásmódra, mely képes az egyoldalúságokat elviselni.

8. Teljességre törekvő (szerves), szimbolikus gondolkodásmód

A feminista Catharina Halkes, a Nijmegeni (protestáns) Teológiai Kar professzora egy nyilvános szakértői fórumon mondta:

„A teológia Máriát idegenné tette.” – Ezt egy bizonyos fajta (teológiai) gondolkodásra vezette vissza:

„Hogyan van az, hogy a Mária-tisztelet, mely mindannyiunk számára fontos lehetne, úgy tönkrement, hogy a hitközösség minden rétege számára mintegy eltűnt a ködben. (...) Ennek okát mindenek előtt abban látom, hogy a kultúránkban, a hitünkről való gondolkodásban, a teológiában és a dogmatikai megnyilatkozásokban uralkodó gondolkodásmód inkább elválasztó semmint átfogó és többdimenziós gondolkodás. Ez a gondolkodásmód képes áttekinthetően rendezni és világos, pontos fogalmakat közvetíteni, de elkerüli a szívet, a misztériumot és a sokrétű szimbólumokat. (...) Nekem jól esik Mária személyén elgondolkozni. A Jézussal való versengés aggodalma miatt azonban őt korlátok közé zárni, ez inkább az említett megosztó és versengő gondolkodásmódhoz tartozik, ami méltánytalan vele szemben.”⁶⁸

Egy olyan gondolkodásmód, mely kritikusan, a lelkiélet saját törvényszerűségeivel szemben szkeptikusan, tekintélyelvű módon és hatalom-

68 Catharina Halkes: Die Theologie hat Maria zu einer Fremden gemacht. In: Publik-Forum-Extra, o. O., o. J.: Maria. Ich sehe dich in tausend Bildern, 18.

mal lép fel, gyakran hideg abroncsként, bénítóan elnyom minden máriás fölbuzdulást. Meg akarja határozni, hogy a vallásban mit kell érezni, szeretni. Szerinte leginkább semmit, de ha mégis muszáj, akkor csak olyat, amit a teológus értelem minden egyedi esetben jóváhagyott, megalapozott és körülhatárolt.

Természetesen egészen sok ok van az értelem oldalán: biblikus, dogmatörténeti (okok), a keresztény lelkiség arányossága és Jézus Krisztusra mint középpontra való fókuszáltsága, ökumenikus szempontok. Ezen érvek saját súlyát komolyan kell venni. Egy teológiailag képzett ember természetesen magasabbra értékeli ezeket az érveket mint mások.

Mégis mindig újra túl erősen kihangsúlyozzák azt a teológiai gondolkodásmódot, mely az említett bénító hatást gyakorolja a máriásságra. Csaknem úgy néz ki, hogy aki szereti Máriát, az nem gondolkodik teológusan. És aki pedig gondolkodik, az nem szeretheti Máriát.⁶⁹

Új gondolkodásmód. Miért nem volt ilyen gondjuk a korábbi évszázadoknak, pedig akkor is gondolkodtak? Azért mert ők másképp, „*természetesen*” gondolkodtak. Ma az a feladat áll előttünk, hogy a régi „természetes” (máriás) gondolkodás törvényszerűségeit (felismerjük), tuda-

69 Lásd: Herbert King: Anschluss finden an die religiösen Kräfte der Seele. Patris Verlag, Vallendar-Schönstatt 1999, 65-74 (Kapitel 6: Seelische Kraft des Marianischen).

tossá tegyük és megfelelő módon átvizsgáljuk, hogy aztán tudatosan gyakorolhassuk. A „magától értetődő”, „ösztönös” cselekvésből a tudatos cselekvésre való áttérés azt jelenti, hogy kilépünk a naivitásból, ami ugyanis valóban elveszett. De ez a kilépés az első naivitásból átvezet egy második naivitásba (Paul Ricoeur). Ezzel tulajdonképpen már benne is vagyunk kultúránk egyik mai központi feladatában: Áttérés a leleplezett cinikus (Sloterdijk) újkori felvilágosodásból egy újkor utáni teljességre törekvő gondolkodásra. A második naivitás azt akarja jelenteni, hogy a felvilágosodást magunkba fogadtuk, de ugyanakkor le is győztük.

Ezzel ott vagyunk az újkor után uralkodó lélektannál, vagyis egy lélektani gondolkodásmódról van szó. A lélek (az értelemmel) együtt gondolkodik. A saját módján gondolkodik. Szabad neki így gondolkodnia. Az értelem feladata, hogy ezt elismerje, továbbá megfelelő módon és védőn e gondolkodás mellé álljon, kritikusan is és mégis ugyanakkor jóakaratólag kísérje.

A máriásság integráló hatása. Mária megérinti az ember azon mély rétegeit, ahol és ahonnan kiindulva „holisztikusan” gondolkodik és reagál. Mária olyan dolgokat mond nekünk, amiket az értelem nem ismer fel, vagy csak nagyon szárazon és elvontan. Az absztrakt ismeretek nem képesek arra, hogy a definiált (körülhatárolt) pontok közti tereket betöltse. Így sok zóna

üres marad. Összességében ez áll a hitigazságokra. Máriában azonban a hit-igazságok központosítottak, személyesek és szimbolikusak. Ez által a köztes tereket kitöltik, persze messzemenően nem fogalmilag.

Világos tudat, mellyel sok homályos is együtt rezeghet. Ha tudatunk képességeit megfigyeljük, megállapíthatjuk, hogy csak kevés tartalmat képes egyidejűleg világosan és érthetően megjeleníteni. De minek szabad egyáltalán az éber tudatban megjelennie? Vagy másképp kifejezve: mi történik, ha Mária belép a tudatunkba? Mivel nála egy személyről van szó és nem csak egy eszméről vagy fogalomról, meg lehet figyelni, hogy sok minden együtt rezonál vele. Mária előhoz a lélekből sok mellékhangot és felhangot is úgy, hogy egyetlen hangot hallunk, de ez a (háttérben zengő) hangok egész akkordjának egy hangja.⁷⁰

Mária neve alkalmas arra, hogy ilyen akkordokat megpendítsen. Közben sok tudatalatti és öntudatlan dolgot is magába fogad, kifejez és foganatosít. De emiatt nem kevésbé valóságosan jelenvaló az ember lelkében.

A Mária-kapcsolat szimbolikus hatása. Az előbb mondottak közelebb visznek bennünket

70 Továbbá: Herbert King: Was sage ich, wenn ich „Maria“ sage? Prozess der Entstehung des Marienbildes. In: Regnum 27 (1993), 119-130.

egy további kijelentéshez. Máriának integráló hatása van, mert ő erre különösen is alkalmas „szimbólum”. A szimbólumok általában rendelkeznek azzal a képességgel, hogy összekössék a különböző (lét) síkokat (lelki-szellemi-testi, isteni-teremtmenyi). Különböző hatékonyságú és „képességű” szimbólumok léteznek. Pl.: a piros rózsza nagyon beszédes szimbólum a szeretet/sze-relem területén; ugyanakkor az őszirózsza, jólle-het az is egy szép virág, sokkal kevésbé.

Gazdag tapasztalat szerint Mária nagyon erős szimbólum, és mint ilyen képes különböző síko-kat és valóságokat szoros kapcsolatba hozni. Gre-ley számára Mária olyan szimbólum, „*mely Isten női dimenzióját fejezi ki. Ő általában a nőiség leg-erősebb és legtartósabb szimbóluma.*”⁷¹

Mi történik, amikor egy ilyen szimbólum – ha szabad így mondani – őszerejét nem akarják elismerni, ha elfojtják? Akkor is kifejti hatását és megkeresi kifejezésmódjait. Példaként említem Diana hercegnő kultuszát, mely a halálakor ele-mi erővel tört elő a protestáns Anglia kollektív lelkéből és még messze azon túl is.

A II. Vatikáni Zsinat utáni időben a képrom-boláshoz hasonló dolog történt. Külső hatással szétrombolták vagy megkérdőjelezték a lélek ké-peit. Ez az oka annak, hogy ma a hitnek oly kevés gyökere van az emberek lelkében. És emiatt bál-

71 Andrew Greeley: Maria. Über die weibliche Dimension Gottes. Styria, Graz, Wien, Köln 1979, 105.

ványok válnak „ikonokká”, melyeket tömegesen kvázi-vallásos tisztelettel vesznek körül.

Máriát a dogmatika, a morális és az aszkézis kompendiumának (kézikönyvének) is nevezik. Ez alatt nem annyira dogmatikai, fogalmi, rendszerező ismereteket értenek, hanem sokkal inkább életszerű, dinamikus, szimbolikus tudást. Ő a megváltott ember „képe”, valóságának szimbolikus sűrítménye és szemléltetése. Nem zárja ki, hanem magába foglalja a kifejezetten fogalmi, objektív dogmatikus állításokat is.

Mária képviseli, megszemélyesíti és megjeleníti a teljességet. A máriás kijelentések „veszélytelenek” az objektív igazságok egészére és azok hierarchiájára, akkor is ha explicit kifejezve nincs minden kimondva, ill. nem áll az éber tudatban.

Isteni fényben ragyogó teremtés. A Mária-tisztelet jelenti a teremtményekkel való bánásmód teszt-esetét; hogy hogyan bánunk a teremtmények Isten-kapcsolatával, ill. Istenre mutatójával. Ha Máriánál, ennél az Istentől teljesen eltelet teremtménynél, ezt nem tartjuk lehetségesnek, akkor más teremtményeknél ezt igazán hiába várhatjuk.

Éppen nála (Máriánál) ki van zárva a veszély, hogy benne és általa (rajta keresztül) ne Istent lássuk. Ő más embereknél jobban Istennek „képe és hasonlata” (Ter 1,26), ő Istennek nőies anyai „képe és hasonlata”.

Saját-érték és szimbólum-érték. De még valami másról is szó van: Mi az értelme a Mária-imákban gyakran fellelhető kijelentéseknek: „*Te vagy a legnagyobb, a legjobb, a legszebb*” és más hasonlóan túlzónak hangzó kijelentéseknek? Ezek arra mutatnak, hogy szabad, hogy az embert teljesen betöltse valami, ami nem abszolút, valami teremtett dolog. Szabad, hogy az embert ez betöltse, amennyiben Istenre vonatkozott módon történik.

Máriánál a teremtmény relatív saját értékét Isten annyira lefoglalta, hogy Isten közvetlenül felragyog benne. De a saját értéke nem tűnik el, hanem közvetlenül láthatóvá lesz, mivel részt vesz Isten nagyságában, szeretetében és szépségében. A teremtmény önmagában tehát annál tiszteletreméltóbb, minél inkább átragyog rajta és láthatóvá válik benne Isten. De annál világosabban ragyog fel a teremtményben Isten, minél eredetibb és tökéletesebb.

J. Kentenich atya nagyon határozottan azon a véleményen van, hogy csak akkor tudhatjuk helyesen értékelni a magasabb rend (realitását) – vagyis Istent magát vagy kinyilatkoztatásának személyeit –, ha eléggé értékeljük a teremtmények (realitását). Mert ha ez nem így van, akkor ezáltal Isten (is) valóságatlenné válik és érzékelése (realitása) „elpárolog”. A teremtményeket a saját értékükben valamint jel-értékükben (szimbólum értéknek is nevezik) kell látnunk. Szeretnünk kell őket (önmagukért is), és szükséges,

hogy kötődhessünk hozzájuk. Kentenich atya harcolt minden szupranaturalizmus⁷² ellen. Erre Mária tanította meg – mondta. Vagyis a Mária-tisztelet törvényszerűségeiből olvasta ki. És megfelelő módon kiterjesztette és átvitte a teremtményekre.

Különféle beszédmódok. Máriának teljesen odaadhatjuk magunkat. Ezt helyesen gondoljuk, jól is hajtjuk végre, még ha fogalmilag nem is fejezzük ki pontosan magunkat. A fogalmi nyelven kívül létezik még a szimbólumok nyelve, mellyel szintén igaz és „objektív” dolgokat fejezünk ki. Csak a két beszédmódot (a fogalmi-analitikus és a szimbolikus-holisztikus vagy szerves beszédmódot) először kölcsönösen le kell fordítani (a másik nyelvre) és egymáshoz rendelni. Akkor kölcsönösen kiegészítik egymást és segítik egymást.

A máriásság kézzelfoghatósága. A Mária-tisztelet földhözköttöttséget hoz létre és ezt is feltételez. Megtanít képekben, jelekben és szim-

72 Az „egyoldalú szupernaturalizmus” hatására a fiatal fráter Kentenich „szokatlan mértékben világ- és életidegen” lett. A szupernaturalizmus csupán csekély jelentőséget tulajdonít a természetes rendnek, tagadja annak autonóm értelmét, és ennél fogva azt feltételezi, hogy az a transzcendensre túl egysíkú hatást gyakorol. J. Kentenich abba a veszélybe sodródott egyetemi éveit alatt, hogy gondolataiban és érzéseiben a természetfölötti egyre inkább elszakadt az emberi, a merőben földi dolgoktól. Nemcsak a hit és az élet szigetelődött el ezáltal egymástól, hanem a természetes és természetfölötti szeretet is.

bólumokban gondolkodni és szeretni. Megvéd a túl intellektuális szellemiségtől. A Máriához való egyszerű kötődés fontos kiegészítő ellensúlyt alkot a nagy és absztrakt gondolatokkal, mindennek előtt éppen a teológiával szemben is. A máriásság konkrétá teszi az eszméket, személyesen hozzáköti az emberekhez, rendezi és beleülteti az ember szívébe, hozzáköti a földhöz. Nem véletlenül hozzák Máriát gyakran kapcsolatba konkrét helyekkel, ahol közelinek élik meg és tisztelik.

Karl Rahner, aki a hitről tartott világhírű alap-kurzusában megpróbálta a kereszténységet átlátni/megfogalmazni, idősebb korában mintegy meglágyulva ezt mondta: „*Az absztrakt fogalmaknak nincsen édesanyjuk.*”⁷³

A Mária-kép pszichikai ereje. Úgy a katolikus mint az ortodox egyház történelmére visszatekintve láthatjuk, hogy a Mária-tisztelet nagyon nagy vallási dinamikát bontakoztatott ki az emberekben.

Fontos, hogy ma is csatlakozást találjunk a lélek vallási erőihez és itt a „máriásság lelki erőit” komolyan vegyük. Természet és kegyelem, teremtés- és kinyilatkoztatás-rend szorosan összefüggnek egymással.

73 Szóbeli közlés Rahner: Mariológiai-előadásainak hallgatóitól Münster, közvetlenül a zsinat utáni évekből.

9. A szeretet sajátosságai

Mária felébreszti a vallásos szeretetet. Mária kedvességet ajándékoz, érzéseket ébreszt. Ebből pedig saját dinamika bontakozik ki (amitől aztán egyesek mégis félnek). Itt a szív érzelmi szeretetéről van szó, nem annyira a tevékeny szeretetről és az akarati szeretetről. Lehetséges az, hogy egy gondolkodó ember tudjon gyengéden, érzékenyen, önfeledten szeretni? (Egyesek szerint ez csak a szexualitásban létezhet.)

A szeretet nem kapcsolódik szükségszerűen és minden pillanatban az „objektív” központ-hoz. A szeretet egyszerűen csak szeret. Ez a vallásos térségben is így van. Ezt ma tulajdonképpen mindenütt elismerik. De akkor miért nem, vagy miért csak oly kevéssé ismerik el Máriával kapcsolatban? J. Kentenich atya megkülönböztet itt érzelmi és akarati szeretetet. Istent akaratilag szeretem, jobban szeretem mint teremtményeit, jobban mint Máriát. Érzelmileg azonban ez másképp lehet. Van itt egy a nagy feladat, hogy elismerjem ezt az érzelmi szeretetet, megtanuljak bánni vele és neveljem is.

Itt is egy olyan témáról van szó, mely túlmutat a máriásságon és általános jelentősége van.

A szeretet bensőséggel egyesíti a személyeket. „*Máriában vagyok*” – ez nem egy ontológiai (létre vonatkozó) kijelentés, melyet korrigálni kell, mert ontológiailag „Krisztusban” vagyok

és csak Őbenne találkozok Máriával. De aki szeret, ismeri ezt a beszédmódot: „*Őbenne élek!*” – és elismeri ezt mint pszichológiai valóságot. Ez ugyanis két létező, élő személy találkozásához tartozik. Nem csak képekről és elképzelésekről van szó, ahol az ember csak úgy csinál „mintha”.

A „legszeretetremlétebb teremtmény”. Itt is találkozunk még egyszer a „*legkedvesebb*”, *legszeretetremlétebb*” teremtmény témájával. Az emberek közötti személyes szeretetben a szeretett személyt „*egyetlennek*”, „*legkedvesebbnek*”, „*legszebbnek*” mondjuk. Helyes ez? Minden látászat szerint helyes, amíg az ember nem kezd el gondolkodni. Mert akkor azt kell mondanom: *Ő csak egy a sok kedves között.* De mit mondana a feleség, ha a férje így szólna: *Te egy vagy a sok kedves és szép nő közül.* Vagy ha a feleség beszélne így a férjéhez?

Vajon a papok és a nővérek cölibátusa okozta, hogy az emberek oly kevésbé tudják, mit jelent teljes szívvel és teljes lélekkel Máriát szeretni? Pedig éppen nekik tenne jót, ha Máriában megtapasztalnák, mit jelent valakit szívből szeretni. Természetesen ez a házasságban is fontos. A keresztény évszázadok során elődeink ezt gazdagon megtapasztalták.

De kinek helyes itt az ítélete? A gondolkodásnak vagy a szeretetnek? Itt ismét feltűnik a hiány és igény egy olyan gondolkodásmódra, mely

igazságos tud lenni az élethez és mindenek előtt a szeretethez.

Mária és a máriásság lett a tanítómestere J. Kentenich atyának a szeretet törvényszerűségeinek területén is. J. Kentenich atya azért szállt síkra, hogy szabadjon így beszélni: *Minden reményem Benned van; mindennél jobban szeretlek; Te vagy az egyetlen, aki megért engem és aki melletttem áll.* Sokat jelent neki ez a szó is: *De Maria nunquam satis.* (Máriáról soha nem lehet túl sokat beszélni, soha nem elég.) Mindez a szeretet beszédmódja.

Kentenich atya meg volt győződve arról, hogy az ilyen beszéd nemcsak jól megérthető, hanem minden igazi szeretet sajátosságának megfelelően a legnagyobb jelentőséggel bír, hogy az ember ezt megértse. Mária pártfogásába veszi a jogot, hogy szabadjon és lehessen egy emberi személyhez tartozni – önmagáért és Isten miatt egyszerre.

Szeretet a vallás területén. Egy alapvető életfolyamatról van szó, mely minden szeretetkapcsolatra érvényes. A vallás területén mégis csak kevéssé ismert. Talán azért mert az ember vallásilag túl kevéssé szeret?! Ebben az esetben a Mária-szeretet melletti fellépés/kiállás a vallás térségében egyáltalán a szeretet lehetősége melletti kiállás lenne? J. Kentenich atya ezen a területen, ebben az irányban kötelezte el magát. Mindeközben nála nem csak Máriáról van szó, hanem végső soron egy vallási, teljes (organikus)

szeretetről. Éppen ezen a területen azonban nagyon kevés megértésre talált. Pedig különösen is fontos lenne, hogy végre megértsük őt.

A szeretet általi megismerés. Bizonyos dolgokat könnyebben és jobban megismerünk lélekkel, szívvel, a szeretetben, mint értelemmel. Ismerős Pascal sokat idézett szava:

A szívnek vannak olyan rugói, melyeket az értelem nem ismer.

Kötődés és magatartás. A szerető kötődés Máriához hasonlónak tesz. Mert az őt szeretők azt szeretik, amit ő szeret és ahogy ő szeret. Ez olyan mértékben valósul meg, amennyire kibontakozik az iránta való szeretet. Csakhogy meg kell állapítani, hogy a vallási életben a szeretet törvényszerűségei túl kevésbé ismertek. Amit az emberek közötti szeretet életében könnyen megfigyelhetünk, a vallás térségében nem igazán lehetséges.

Mi történik, ha gondolkodom? Tehát itt is megjelenik a már fent feltett kérdés. Hogyan néz ki egy olyan gondolkodásmód, mely igazságosan gondolkodik a szeretetről? Ugyanis ma egy olyan gondolkodás terjedt el, mely nem tudja összekapcsolni a szeretetet, a személyes kapcsolatot/kötődést, általában az életet a gondolkodással. Mintha mindkettőt egymástól különvált világnak tartaná, mindkettő nagy kárára.

A régi gondolkodás eltávolodik, szétszabdalja, átértékeli, leértékeli a szeretetet, és nevetségessé teszi a szeretet életét/rezdüléseit, megveti annak védtelenségét. Ehelyett egy új gondolkodásmódnak kell létrejönnie: egy tiszteletteljes, a szeretetet szolgáló, az életet védő és értelmező gondolkodásnak.

Az emberek Mária-kapcsolatát gyorsan szét lehet rombolni és elbizonytalanítani (a régi) gondolkodás által. Egy fiatalban kicsirázó Mária-szeretet nem visel el túl sok kritikát és ellenérvet. Gyorsan megkérdőjeleződik, egy alkalmazott esetre redukálódik, egalizálódik és ezzel átalakul egy eszmévé.

A szeretet egyébként is félénk, főleg a láthatatlan valóságok és személyek területén.

10. Az újkor és az újkor utáni szellemiség

A reformáció jelentősége és korlátai. A máriásság az emberi lélekben gyakran nagy vallási dinamikával bontakozik ki. Érthető így, hogy egy ilyen el is tud burjánzani. Ezért fontos a máriásság üdvtörténeti lehorgonyzása.

Ez volt a felismerés az újkor kezdetén. Luther és mások reformációja mélyreható megfontolás tárgyává tette a kereszténység lényegi tartalmait, szemben egy olyan vallási kultúrával és tudatlansággal, mely a mítoszba és ezotériába való visszaesésnek tűnt. A keresztény teológia feladata, hogy az emberek és népek lelkének nagyon haté-

kony szimbólumait és képeit integrálja, megtisztítja és felszabadítja.

Így kell érteni a reformáció jelmondatát: „*egyedül a hit*”. A hitet elhatárolták a túlságosan irracionális vallásosságtól, melyet bálványimádásnak bélyegeztek.

Hasonló jelentősége van a reformáció másik jelmondatának: „*egyedül a Szentírás*”, melyet a nem tudatosult, de életfontosságú hagyománnyal állítottak szembe.

Ilyen módon a krisztológiai törekvés került a középpontba. Itt is megtaláljuk a „csak”-ot: csak Krisztus, csak Isten. Ezt is a vallási irracionálizmus túl nagy hatalmával összefüggésben kell érteni, mely irracionálizmus éppen a máriásság területén is erőteljes saját dinamikát mutatott.

A sokféle „solus”-t (egyedül) és „csak”-ot a reformátorok szerint nagyon szó szerint, kizárólagosan kell érteni.

A katolikus megújulás az újkor kezdetén a reformációnál sokkal szervesebb módon ment végbe. A trienti zsinatra gondolok és arra az újkori lelkiségre, melyet Kempis Tamás, Loyolai Szent Ignác, Szalézi Szent Ferenc, Avilai Szent Teréz és Keresztes Szent János fogalmaztak meg. Ők elkerülték a „csak” kizárólagosságát és „szervesen” gondolkodtak, még ha ezt nem is mondták ki kifejezetten. Máriának megvolt ezentúl is a helye. Igen, a máriásság újra kibontakozhatott és újra virágozhatott. (Lásd: barokk, romantika, népi vallásosság a XIX. század közepétől kezdve.)

Ugyanakkor azonban a katolikus életre északon és délen szemmel láthatóan nagy hatással volt a jansenizmus áramlata, mely a protestáns törekvéseket képviselte katolikus köntösben és megpróbálta visszaszorítani a Mária-tiszteletet.

Mi történik akkor, ha lassanként általánosan legyengül, ill. egyre jobban eltűnik a kultúra „szimbolikus, mitikus” alapja? Továbbra is egyre támadták anélkül, hogy észrevették volna, hogy közben eltűntek a hit irracionális gyökerei, melyekből mindenek ellenére az „egyedül a hit” szelleme is addig táplálkozott.

Az újkori felvilágosodás szelleme. A felvilágosodás a reformációhoz hasonlóan csak még radikálisabban harcol az érzelmek és minden irracionális ellen. Hozzá jön ehhez a nők és a nőiség nagyon kifejezett leértékelése. A felvilágosodás nagy filozófusai sok esetben szándékosan leértékelték a nőket.⁷⁴

Az újkori felvilágosodás eszméit a protestantizmus sokkal jobban és tartósabban befogadta mint a katolikus egyház. Az újkori keresztény gondolkodás máriátlansága a nőiség és a nő leértékelésével is kapcsolatos. Sohasem jelentett az ember-lét annyira férfi-létet, mint az újkorban. A felvilágosultak szemében az érzelmek valami kisebbséget jelentettek, mely tipikusan kislányoknak, kisgyerekes anyáknak, főleg csak nők-

74 Lásd: Karl Stern: Die Flucht vor dem Weib. Zur Pathologie des Zeitgeistes. Otto Müller Verlag, Salzburg 1968.

nek való. Emiatt van szüksége a nőknek a férfi világos(!?) értelmének és akaratának vezetésére.

„Az újkorban a nőiséget hatékonyan kizárták a keresztény lelkiségből. Jóllehet ez nem volt olyan túlzón radikális mint az ókorban, amikor pl.: a gnosztikusok a nőiséget az anyaggal, a negatívval, a „semmivel” azonosította... A mai radikális feminizmust bizonyára úgy kell felfognunk, mint ez az egyoldalúság ellen régóta felgyülemlett felháborodás kitörését.”⁷⁵

A Mária-tisztelet a felvilágosodásnál különösen kevés irgalomra talált. Ebből érthető, hogy e mögött nem annyira a teológia, hanem inkább bizonyos mentalitás volt. A felvilágosodás szövetségeseként az evangélikus egyház elveszítette a máriásság utolsó maradványait is. Máriát még említeni is alig volt szabad, jóllehet a Szentírás világosan tanúskodik mellette. Sajátos folyamat! Az itt a kérdés, hogy mi a mélyebb oka minden Mária-tisztelet ily radikális elutasításának az evangélikus egyházban. Ezt a kérdést a mai napig tulajdonképpen soha sem tették fel komolyan. Mindig túl egyoldalúan csak teológiailag érveltek.

A teológia új irányultsága a XX. században.

A múlt évszázad húszas éveitől kezdve fokozatosan lezajlott a közép-európai térségben, a katolikus egyházban egy teológiai és lelkiségi átalakulás, mely végül a II. Vatikáni zsinatba torkollott.

⁷⁵ Papst Benedikt XIV: Maria – Kirche im Ursprung, 36.

Ennek címszavai voltak: Krisztus-központúság, Szentírás, liturgia, a lényeg hangsúlyozása, ökumené. Eközben a történelmileg felnövekedett Mária-tisztelet egyre jobban nyomás alá került, ahogy ezt fentebb már kifejtettük.

Ebben a folyamatban a tudományos teológia kiemelkedő szerepet játszott. Ismét megmutatkozott, hogy Németország a teológusok országa. A német teológia világszerte vezető és hangadó szerepbe került.

Újra felteszem a kérdést⁷⁶, hogy mennyi teológiát bír elviselni a keresztény nép hitélete, különösképpen a máriás hitélet? Még pedig akkor, ha a teológia a máriásságot kifejezetten vissza akarja nyesni? Miközben a máriás hitéletnek is éppen egy védelmező teológiára lenne szüksége.

Mindenesetre a mai teológia még mindig az újkori gondolkodás erős befolyása alatt áll mind a reformáció mind pedig a felvilágosodás miatt. Ez jellemzi lelkeségét és a fogalmi gondolkodás kihangsúlyozását; hasonlóképp az ellenérzését is az irracionális és az emberi lélek mélyéről származó dolgok iránt. „*A hit mindig racionális*” – mondta nekem még nemrég egy lelkipásztori csoport jeles képviselője, amikor megpróbáltam neki elmagyarázni, hogy a hitnek „*irracionális gyökerekre*” is szüksége van.

Az újkor utáni szellemiség. Közben bebozsátásért kopogtat az egyház és a teológia ajtaján

76 Lásd 1. fejezet.

az újkor utáni gondolkodásmód. Paradigmaváltást⁷⁷ hoz magával. Máshová teszi át a hangsú-

77 A paradigma és a paradigmaváltás fogalmát Thomas Kuhn: A tudományos forradalmak szerkezete (Structure of Scientific Revolutions) c. műve tette ismertté az 1960-as években. Kuhn szerint a paradigma egy adott időszakban kialakult és intézményesült közmegegyezés az ismeretek tárgyáról, feladatáról; hogy hol húzódnak az érvényes, ill. érvénytelen kérdésfeltevések közötti határok, ill. mely feltételek mellett lehet valamely álláspontot egyáltalán elfogadni.

Kuhn szerint ez a mindennapi gyakorlatot irányító tudásrend a fejlődés egy bizonyos pontján válságba juthat. Nem egyszerűen az anomáliák száma okozza ezt. A normál időszakban a tudósok bíznak abban, hogy előbb vagy utóbb minden előkerülő anomáliát meg tudnak majd magyarázni az adott paradigma keretein belül. Válság akkor jön létre, amikor ez a paradigmába vetett bizalom meginog – például azért, mert olyan „tényt” kell megmagyarázni, ami a paradigmában korábban esetleg nem is számított ténynek.

Hogy új paradigma van a láthatáron, azt nem könnyű felismerni – hiszen az a normál tudomány álláspontjáról nézve gyakran sarlatánságnak látszik. Ez többnyire egy-egy szokatlanul, de koherensen gondolkodó nagy egyéniség fellépésével jár, aki maga rendszerint tisztában van azzal, hogy az általa felismert összefüggések csak a tudásrend teljes újrarendezésével, egy új paradigmában kerülhet a helyére. Ilyenkor a tudósok körében heves harcok támadnak, lázas keresés indul meg: ilyen időkben kerülnek elő a tudomány alapjaira vonatkozó – egyébként mindig is jelen lévő – filozófiai problémák. Válság idején azonban a tudósok számára is fontossá válnak e kérdések. Ilyen paradigma-váltást hozott pl. a biológiában Darwin és az evolúciós szemlélet; a fizikában Einstein és a modern atomfizika; vagy Galilei-Kepler heliocentrikus szemlélete, mely az egész világképet, a csillagászatot és a földrajz-tudományt átalakította.

Egy új paradigma gyors ütemben képes maga mellé állítani a legtehetségesebbeket – gyakran a fiatal tehetségeket –, hiszen új fényt képes vetni olyan jelenségekre is, amelyek az előző tudásrendben szerkezeti okokból nem kaptak kellő figyelmet. A paradigmaváltás akkor következik be, amikor a tudósok többsége elfogadja az új paradigmát további tevékenységük alapjaként – vagyis ha az új tudásrend képes intézményesülni. Kuhn a paradigma fogalmával a tudás és a tudomány szociológiai elméletét teremtette meg.

A paradigmaváltás Kuhn szerint az érett tudományok – és itt első sorban a természettudományokra gondolt – szokásos fejlődési mintája. Nem következik ebből, hogy minden tudományban vannak

lyokat a lelki és az érzelmi életben: az egyoldalú férfias gondolkodásról a nőies gondolkodásra *is*; az objektívről a szubjektívra *is*. És új érzéket mutat a szív ismeretei iránt.

Semmiképpen sem akarja ez azt jelenteni, hogy a teológiát a pszichológiára cseréljük. Ahogy a teremtés és kinyilatkoztatás is lépcsőzetes egységet képez Krisztusban.

Itt a máriásságnak is új esélyei vannak. Beszélhetünk itt kedvezőbb vagy hátrányosabb előzetes hangulatról/elfogultságról a kinyilatkoztatás által nekünk ajándékozott földi és mennyei Mária-alakkal kapcsolatban.

Új, nem kifejezetten teológiai kérdésfelvételek és kapcsolódási pontok. Pl. az (újkor utáni) antropológiai fordulatból eredően részben új helyzet jött létre a teológiában. Ma kevésbé magától értetődő, hogy az embert kicsivé kell tenni ahhoz, hogy Istent nagynak lássuk. Ugyanis minél nagyobbnak látszik az ember, annál nagyobbak látszik Isten is.

A XX. század hermeneutikai iskolái nagyon világosan kimutatták a gondolkodásmód jelentő-

ehhez hasonló forradalmak. Ő maga is nyitott kérdésnek tartotta, hogy miként érvényesül mindez a társadalomtudományok területén. Ugyanakkor számos más terület tudósai és történészei is úgy érezték, hogy Kuhn elmélete valamiképpen rájuk is vonatkozik. Elkezdtek a társadalomtudományok, sőt, a matematika történetében is kutatni a kuhni értelemben vett forradalmak, azaz paradigmaváltások iránt.(Forrás: Wikipedia)

Az új paradigma kialakulása általában egy új vezér-eszme, alap-intuíció megjelenésével indul.

ségét és hatását az igazságra vonatkozó kijelentések szubjektív megfogalmazásában.

A mentalitás-kutatás is megtette a magáét⁷⁸, pl. rávilágított a teológiai kérdésfeltevésekben a mentalitásból eredő, magától értetődőnek vett előfeltételek jelenlétére.

Mindenek előtt pedig a pszichológia tárta fel, hogy bizonyos ideológiai felépítmények ráépülhetnek alapvető lélektani folyamatokra. Mint pszichológiai elterelő hadműveleteket lelepleztek és nevetségessé tettek bizonyos teológiai érveléseket, melyeknek mélyén pl.: az önelfogadás hiánya vagy a nőiség elutasítása állt.

Ilyen módon egyre világosabbá vált, hogy egyes témák tisztán teológiai feldolgozása nem vezet célra.

A nő és a nőiség újrafelfedezése. A posztmodern kultúrára és tudatosságra jellemző a nő és a nőiség újrafelfedezése. Így a teológiai feminizmusból egy teljesen új érv bukkant fel az egyoldalúan férfiasra alakított lelkiség és teológia ellen.

Ezzel összefüggésben megjelent az igény a nőies Isten-képek iránt is és a nőiség erőteljesebb jelenléte iránt a keresztény vallási képek kozmoszában. A katolikus egyház nem ismeri a női papságot és papjai cölibátusra kötelezik magukat.

78 Leo Scheffczyk: *Katholische Glaubenswelt. Wahrheit und Gestalt*. Pattloch, Aschaffenburg 1977, 266-291.

Mégis a képek világában több nő alakja van, mint a protestáns felekezeteknek.

Itt ismét felmerül a Mária-kép alkalmazhatóságának kérdése. A válasz ambivalens.

Egyrészt féltő, hogy a hagyományos és közismert régi Mária-képek túlságosan berögzülhetnek.

Másrészt az is lehetséges, hogy Mária lesz a a jövő felszabadult és felszabadító nő típusa, mint aki „*áldott az asszonyok között*” (Lk 2,42).

A münsteri egyetem katolikus teológiai karának egyik szemináriumi protokolljában olvashatjuk:

„Olyan (kedvező) a légkör Máriával szemben, hogy az ember hiszi és reméli, hogy Máriával felszabadító választ lehet adni a nőiség-Isten-vallás problémakörre. De ki mondja ki a megváltó/felszabadító szót?”

Valóban fontos, hogy Máriát újra felfedezzük.

Harmadik rész

Az élő máriás hagyomány jelentősége

11. Élő máriás hagyomány

Máriával kapcsolatos tapasztalatok. Először beszélni kell az általánosan szokásos máriás imádságokról, melyek Isten népének sajátjai a katolikus (és hasonló módon a keleti) keresztény világban. Ezek az imák mintegy az imádkozás mércéjéül szolgálnak, ami mögött a hit mércéje áll. Egy olyan Mária-hit tükröződik bennük, amelyet nem tettek hivatalosan kötelezővé dogmákkal és egyházi tanítói döntésekkel. A máriás hit mindenekelőtt a máriás imádságokban fejeződik ki.

A kereszténység történelmének már nagyon korai szakaszában elkezdtek Máriához imádkozni. Ez feltételezi a hitet, hogy Mária hallja az imánkat és válaszol. A keresztények úgy érezték, hogy Mária meghallgatja őket és figyel rájuk. Számtalan imameghallgatásról találunk írásos emléket vagy szóbeli híradást. Hálájukat az emberek gyakran egyetlen szóban foglalták össze: „Köszönöm” vagy „Mária megsegített” vagy megfelelő képekben, festményekben vagy jelképekben fejezték ki. Ilyeneket mindenek előtt a zarándokhelyeken találunk, ahol a Máriával való kapcsolat gazdagon dokumentált történelme vesz körül bennünket.

Mit mondanak a keresztények imái Máriáról? A legrégebbi ismert Mária-imádság a III. századból származik. Egyiptom homokjában találtak egy papíruszon és 1938-ban hozták először nyilvánosságra. Ez egy különösen elterjedt ima:⁷⁹

*„Oltalmad alá futunk Istennek szent Anyja!
Könyörgésünket meg ne vedd szükségünk idején,
hanem oltalmaz meg minket minden veszedelemtől,
mindenkor dicsőséges és áldott Szűz.
Miasszonyunk, mi közbenjárónk, mi szószólónk!
Engeszteld meg Szent Fiadat,
Mutass be minket Szent Fiadnak!” Ámen*

A késő középkortól fogva fokozatosan az „Üdvözlégy Mária” vált az egyház tulajdonképpeni Mária-imádságává. Itt nem csak egy régi bibliai jelenetre reflektálunk, hanem amikor az angyal és Erzsébet szavait kimondjuk, jelenvalóként át is éljük Máriát.

*„Üdvözlégy, Mária, kegyelemmel teljes.
Az Úr van Teveled.
Áldott vagy Te az asszonyok között,
És áldott a Te méhednek gyümölcse: Jézus”*

Aztán az ember esendőségének élménye a középkorban még hozzátette:

*„Asszonyunk, Szűz Mária, Istennek szent anyja,
imádkozzál érettünk bűnösökért
most és halálunk órájában. Amen”*

⁷⁹ Johann Auer: Unter deinen Schutz und Schirm. Das älteste Mariengebete der Kirche. Johannes-Verlag, Leutesdorf ¹⁰1998.

Egy mai „Üdvözlégység” kommentár:

„Amit a legendák határozott tüzes hangon mesélnek, azt mondja el a legismertebb Mária-ima: az „Üdvözlégység Mária” is. Ezt az imát feltehetően gyakrabban mondják, mint bármely más keresztény imát és rengeteg embert kísért el életében és halálában. Az Üdvözlégységből hiányzik minden erkölcsi figyelmeztetés, minden jobbítás-javaslat, nincs benne a legcsekélyebb fenyegetés sem. Itt csak a szeretet beszél, hálával és a bűnös ember végső biztonságának tudatában, igen éppen halálunk óráján is.”⁸⁰

Aztán itt vannak a különböző liturgikus időszakok máriás antifónái. Az „Üdvözítőnk édesanyja” (alma redemptoris mater) kezdetű ének az adventi időben köszönti Máriát mint a „mennyeeknek megnyílt kapuját” és kéri, hogy „légy bűnösök szószólója”. A „Mennyországnak királynéja” (ave regina coelorum) antifóna a nagyböjten köszönti Máriát mint „áldott gyökeret, aki által a világra új világosság virradt”. A „Mennyeinek királyné asszonya” (regina coeli) ének a húsvéti időben Máriát szoros kapcsolatban látja Jézus Krisztus feltámadásával, akinek örömeiben ő is osztozik. Máriát mint királynőt köszönti.

Sokan ismerik a „Salve reginát” (Üdvözlégység királyné). Tele van ez az ima vágyódással, reménnyel és nagy nagy bizalommal. Máriát mint

⁸⁰ Heinrich Dickerhoff: Ich sehe dich in tausend Bildern, 70.

„királynőt és anyát” szólítjuk meg. Ez kifejezi azt a meggyőződést, hogy ő irgalmas szemekkel néz bennünket, és közbenjár, könyörög értünk:

*„Salve, Regina, Mater misericordiae,
vita, dulcedo, et spes nostra, salve.*

*Ad te clamamus exsules filii Hevae,
ad te suspiramus, gementes et flentes
in hac lacrimarum valle.*

*Eia, ergo, advocata nostra, illos tuos
misericordes oculos ad nos converte;
et Jesum, benedictum fructum ventris tui,
nobis post hoc exilium ostende.*

O clemens, o pia, o dulcis Virgo Maria.”

*„Üdvözlég, Királynő, irgalmasság Anyja,
életünk, édességünk és reményünk, üdvözlég!
Hozzád kiáltunk Évának számkivetett fiai.
Sírva és zokogva hozzád sóhajtunk e siralom völgyében.
Azért Szószólónk, fordulj felénk irgalmasan,
és e számkivetés után mutasd meg nekünk Jézust,
méhednek áldott gyümölcsét;
ó irgalmas, ó kegyes, ó édes Szűz Mária!”*

A Mária-kongregációk általánosan elterjedt imája az **odaadást** fejezi ki:

„Úrnőm és Anyám,

Egészen följajánlom magamat Neked.

Odaadásom tanúsítására ma Neked szentelem

Szememet, fületem, számat,

Szívemet és egész lényemet.

*Mivel tehát a Tiéd vagyok, jó Anyám,
Őrizz meg engem és oltalmazz,
Mint birtokodat és tulajdonodat. Amen.*⁸¹

Mindent odaadunk Máriának. Az ima az öt érzékszervünkből hármat kifejezetten is megnevez, hogy aztán mondja: „**a szívemet**”, vagyis az emberi személyiségünk központját is átadja Neki. Sok keresztény gondolkodása és érzülete szerint éppen a szív mindig különösen is Máriához tartozik az érzéseivel, indulataival és szeretet-képességével. A Mária iránti odaadás több Mária-énekben is visszatérő motívum:

Az értékeimet, a véretem és életemet és mindent, amim van és ami vagyok a Szűzanyának adom.

Bizalom Máriában. Sokan, ahogy mondják, teljes bizalmukat Máriába vetik, és meg vannak győződve, hogy Mária mindig segít. Sokféle képen és ragozásban mindig ugyanazt a híradást találjuk: Mária él, közel van hozzánk, köze van az életünkhöz. Jó, ha kapcsolatba lépünk vele. A jelenléte gyógyító. Melegséget, reményt, bizalmat, biztonságot ajándékoz.

Sok kis ima (röpima) keletkezett, melyek a keresztény imakincs részévé váltak. Pl. „Most segíts meg, Mária!” („monstrate esse matrem” – MEM). Kentenich atya iskolájából való röpima:

81 Gotteslob 944, 2.

Mhc (Mater habebit curam – az anya gondoskodni fog); vagy Mphc (Mater perfectam habebit curam – az anya tökéletesen gondoskodni fog); vagy: Clarifica te – dicsőítsd meg magad! Egy alkalommal mondta, hogy az ő máriás könyörgése gyakran egyszerűen csak ennyi: „Nincs több boruk.” (Jn 2,3) Különösen is elterjedt ez az imája:

„Hatalmadra, jóságodra építék
gyermek szívvel, bizalommal mély hitet.
Bened, Anyám, s szent fiadban bízok vakon,
Bizalmamat mindörökre Nektek adom. Amen”

Megemlíthetjük itt a különböző litániák megszólításait, mindenek előtt a Lorétói litániáét. Ezekben évszázadok máriás tapasztalata van öszszesűrítve. Együttal kiindulópontul szolgálnak a Máriáról való további reflexióknak és meditációknak.⁸²

„Isteni kegyelem anyja; Tisztaságos anya; Sérelem nélkül való anya; Szűz virág szent anya; Szeplőtelen szűzanya; Szeretetre méltó anya; Jótanács anyja; Teremtőnk anyja; Az egyház anyja; Nagyokosságú szűz; Tisztelendő szűz; Nagyhatalmú szűz; Hűségesszűz; örömiünk oka; Lelki edény; Titkos értelmű rózsza; Dávid király tornya; Elefántcsont torony; Mária aranyház; Mennyország ajtaja; Hajnali csillag; Betegek gyógyítója; Bűnösök menedéke; Szomorúak vigasztalója, keresztények segítsége; Angyalok királynéja; Pátriárkák királynéja; Próféták királynéja, Apostolok királynéja;

82 Lásd.: Gotteslob 269.

Mártírok királynéja; Hitvallók királynéja; Szűzek királynéja; Minden szentek királynéja; Áteredő bűn nélkül fogantatott királyné; Mennybe fölvetett királyné; Rózsafüzér királynéja; Béke királynéja.”

Az évszázadok alatt sok címet kapott a Szűzanya.

Kentenich atya egy gyakran idézett képe a Szűzanyát fény-köpenybe öltözve mutatja.

Említést érdemelnek az új Mária-misszálé prefációi.

Végül itt van a rózsafüzér, mely az egész világon sok keresztény napi imája, ami az „Üdvözlégy Mária” ismételtetéséből áll. Mialatt az ember ezt imádkozza, anélkül hogy szükséges lenne minden szóra tudatosan figyelni, a lélekben máriás légkört hoz létre és ébreszt. A rózsafüzér imádkozása alatt Mária és Jézus életének titkairól elmélkedhetünk; vagy a saját vagy mások életének „titkairól” is.

Más imákat is megemlíthetnénk. Az utóbbi évtizedekben nagyon sok máriás ima- és énekes könyv jelent meg. Még mindig az imában a legkönnyebb Máriáról beszélni.⁸³

83 Szép gyűjtemény található: Hans Nitsche/ Jürgen Nabberfeld (Hrsg.): Heilige Maria, bitte für uns. Lieder und Gebete, sowie Bilder von Beate Heinen. Bad Honnef 2004.

W. Oberröder: Du Mutter der Gnade. Mariengebete und Gebetsführer zu Stätten der Marienverehrung. Verlag Wewel, Donauwörth 2004.

Johannes Paul II: Unter deinen Schutz. Mariengebete und Betrachtungen. Vorwort von Hans Urs von Balthasar. Herder, Freiburg 1983.

A máriás hagyomány közelebbi jellemzése. Létezik egy figyelemreméltón széles máriás áramlat, melynek nem belátható vallási hatalma van az élet felett. Sok mozgalom befogadta szervezett vagy áramlatszerű módon a máriás törekvést. A máriásság áramlata mélyen gyökerezik a hívő népben és sok csatornán, szokáson, dalokon és elbeszélésekben adják tovább. Fontos szerepet játszik ebben a rózsafüzér is.⁸⁴

A máriás áramlatnak kimondottan laikus jellege van. De a világiakkal és Isten népével foglalkozó mai teológia ezt alig vette figyelembe, alig gondolt rá és még kevésbé fogadta be. A máriásságnak ez a világi aspektusa tulajdonképpen nem meglepő, mivel Mária sajátos módon a világi elemet képviseli.⁸⁵

Ders.: Maria. Leitstern meines Lebens. Gebete und Gedanken an den Marienwallfahrtsorten in aller Welt. Butzon & Bercker, Kevelaer 1988.

W. Bader: Seine Mutter- unsere Schwester. Maria kennenlernen mit Gebeten aus zwei Jahrtausenden. Verlag Neu Stadt, München 1989.
Eleonore Beck: Unterwegs mit dir. Mariengebete. Butzon & Bercker. Kevelaer 1992.

Christa Peikert-Flaspöhler: Im Leben such ich dich, Maria. Gedichte, Gebete, Betrachtungen. Topos plus Taschenbücher, Lahn-Verlag, Limburg-Kevelaer 2002.

Heinrich Maria Köster (Hrsg.): Mariengebete. Gebetserfahrungen der Marienverehrung. Rex Verlag, München/Luzern, o. J.

Günther Beaugrand/Wilfried von Rüden: Maria, breit den Mantel aus. Eine Sammlung von Gebeten und Liedern zur Verehrung der Muttergottes. Verlag Liboriusblatt, Hamm 1986.

84 A Johann Baptist Metz által javasolt „narratív (elbeszélő) teológia” itt sok szemléltető anyagot és szempontot találhatna.

85 Lásd pl.: Hans Urs von Balthasar: Theodramatik II/2. Johannes Verlag Einsiedeln 1978, 269-330. Sowie Karl Rahner: Maria und das Apostolat. In: Sendung und Gnade. Tyrolia-Verlag, Innsbruck 1959, 129-147.

A máriás áramlat nagyon erősen kötődik a tipikusan népi, regionális és családi hagyományokhoz. Ezáltal jellegzetesen törölmetszett, földhözkött és népies vonásai vannak. Mindez megmagyarázza szubjektív dinamikáját, valamint az általa ébresztett fesztelen, szívélyes és szívből jövő, személyes és teljes elköteleződést.

A máriásság gyökerei mélyen lenyúlnak az emberi lélekbe és messze visszavezetnek az egyház, de különösen is a mindenkori rész-egyház történelmébe, valamint ezzel együtt a mindenkori régió, táj és népcsoport történelmébe is. Így a kifejezőmódjában és képzeletvilágában sok konzervatív és „régies” elemet találhatunk, amelyek ezért annál inkább „kiirthatatlanok”.

Fontos a Mária-tiszteletnek a szentek tiszteletével való szoros kapcsolata. A legtöbb szent kimondottan nagy Mária-tisztelő volt.⁸⁶

Az egyház szervezett lelkipásztorkodásának „hivatalos” áramlata mellet – néha annak ellenére is – a „nép” sajátos szívóssággal a saját útjait járta. A Szűzanya szentélyeihez zarándokolt, az ő énekeit énekelte és minden bajában hozzá imádkozott. Minden teológiai érvelés, behatárolás és relativizálás ellenére sokakban él a meggyőződés, hogy *Mária mindig segít, hogy Mária szolgálja nem pusztulhat el, hogy Máriáról sohasem lehet*

86 Ferdinand Holböck: *Geführt von Maria. Marianische Heilige aus allen Jahrhunderten der Kirchengeschichte.* Christiana-Verlag, Stein am Rhein 1987.

elég jót mondani, és hogy nem lehet büntetlenül őt elfelejteni, még kevésbé befeketíteni, bántani.

A máriásság csekély hivatalos elismerése az egyházunkban elősegítette egy máriás szubkultúra létrejöttét.⁸⁷ Egy ilyen szubkultúra megnyilatkozásait és annak hordozóit, ill. mozgalmait azonban nem kell rögtön „bigott fundamentalistának” nevezni. Az igaz, hogy gyakran szükség lenne egy körültekintő teológiai tisztázásra. De messzemenően hiányzik az a teológia és pasztorális elmélet, mely az ilyen jelenségekkel igazságosan bánni tud és nem téveszti össze a tisztázást a megvágással, visszaszorítással vagy elnyomással.

Azt is ki kell emelni, ami tipikusan jellemző a máriásságra, hogy nagy szerepet játszik benne a szív saját kezdeményezése. És amit fentebb már kifejtettünk, különösen is alkalmas arra, hogy talajt, „humuszt” hozzon létre, amelyben a központi keresztény tartalmak kicsírázhatnak és életerőssé növekedhetnek.

A krisztológiai, liturgikus, biblikus, ökumenikus áramlat mellett létezik tehát egy máriás áramlat Közép-Európában is. Németország is átélte egy „máriás korszakot” a XIX. század közepétől a II. Vatikáni Zsinatig. Nem vészett el ismét minden.

Így az is elképzelhető lett volna, hogy a zsinaton nem csak a krisztológiai-liturgikus-bibli-

87 Hubert Kohle: Fundamentalistische Marienbewegungen. In: Handbuch der Marienkunde, II, 60-108.

kus-ökumenikus áramlat lesz hangadó, hanem Mária, ill. a máriásság is.

„Mindenesetre egy a mai korban tartandó zsinat feladatához tartozna, hogy létrehozza e két széttartó mozgalom között a helyes viszonyt és anélkül, hogy egyszerűen feladná a köztük levő feszültséget, gyümölcsöző egységre vezesse őket... Valamennyi megnevezett vita háttérében e két áramlatnak egymáshoz való helyes viszonyáért való küzdelem állt, amely hogy úgy mondjam, az egyház számára belülről az „idők jeleit” jelentette. Akkor is így van ez, ha a tudat előterében semmiképpen sem ez volt.” (XVI. Benedek pápa)⁸⁸

12. A nem tudatos máriás viselkedésmód

A fogalmi és a képes nyelv. A konkrét Mária-tisztelet pontatlannak, túlzottnak és a Szentírást nélkülözőnek tűnik a tudatos „teológia” szempontjából nézve. És dogmatikailag sincs eléggé megalapozva.

De azok az emberek és népek, akik a máriásság légkörében éltek vagy élnek, ezt nem így látják és érzik. A máriásság, mely az előzőkben leírt kifejezésmódban megmutatkozik, a számukra természetes és evidens.

Ez nem jelenti azt, hogy ezek az emberek nem gondolkodnak el a vallásukról is. De ez egy olyan gondolkodásmód, mely a fennállót és megéltet megerősíti, nem pedig megkérdőjelezi. Szimbólumokban és képekben való gondolkodásmód,

⁸⁸ Papst Benedikt XVI.: Maria – Kirche im Ursprung, 16.

„ünnepekben és ünneplésben” való gondolkodásmód, mely olyan megfogalmazásokat használ, melyek inkább jelképek mint fogalmak. Egy teljes világ van itt elrejtve, az összefüggések, asszociációk és közös jelek szervezete. Minden, amiről beszélnek, magától értetődően bele van ágyazva az életbe, egy lelki, személyes és közösségi élet-szervezetbe.

Arra a kifogásra, hogy Mária mellett Krisztus feledésbe merül vagy megrövidül, ez a gondolkodásmód meglepődve reagál. Azt válaszolja: *De hát mi Máriát sohasem nézzük Jézus nélkül.* És valóban: Sok Mária-képen Jézust is ott láthatjuk. És emellett mindenképpen léteznek Jézust egyedül ábrázoló képek. És Máriát úgy nevezik, hogy Jézus anyja. Arra az ellenvetésre, hogy a máriáságban Isten nincs említve, megint csodálkozó választ kapunk, hogy hiszen Őt Máriában szemlélik. Ugyanis Isten-anyának, Isten anyjának szólítják őt. Aztán egy mai megfigyelőnek (protestánsnak és sok katolikusnak is) sokszor megfogalmazott vádja: *Tehát ti úgy tisztelitek Máriát mint egy istennőt?!* Semmi igazság sincs ebben. Máriát sohasem tisztelték istennőként. Mindenesetre ő egy olyan lény, aki különösen evidens és eleven módon tükrözi Istent, akkor is, ha a közben használt megfogalmazás fogalmilag nem elég „korrekt”. A kijelentés *tartalma* a korrekt. Az korrekt, amire gondolnak. És egyébként is a legpontosabb dogmatikában is, a megfogalmazás

mindig elmarad a gondolt tartalom mögött. És főképpen elmarad a valóság mögött.

A használt máriás (képes) kifejezésmód egy más szóhasználathoz, hogy úgy mondjam egy másik nyelvhez tartozik, nem a fogalmi nyelvhez. Azok számára, akik a fogalmi nyelvet beszélnek, használják és *csak* azt értik, azok számára, amit képekben és szimbólumokban fejeznek ki, előbb le kell fordítani világos és pontosan körülhatárolt fogalmakra. A fogalmi nyelv ennek megfelelően „clare et distinct” (világos és körülhatárolt) mondja Descartes és vele az egész Újkor.

Megfigyelések. Egy felettébb érdekes megfigyelés: A múlt nagy teológusai mindig bensőséges és nagy szeretettel voltak Mária iránt. Nem volt semmi ellenvetésük sem a máriásság, sem annak sokféle kifejezési formája ellen. Nem volt kifogásuk a máriásságot kísérő irodalom ellen sem, mely a Mária-tiszteletet kísérte és minden kritika nélkül kifejezte. A teológiailag képzett (papok) is mindenütt támogatták a máriás áramlatot. Az ide vonatkozó irodalom következetesen a mindenkori egyházi tekintély kifejezett jóváhagyásával jelent meg. Példaként említem Szent Alfonz könyvét: „Szűz Mária dicsősége”, mely sok nyelven számtalan kiadásban megjelent.

A teológia azonban Máriának csak az Isten-anyaságára és (a szülés előtti, alatti és utáni) szüzességének kötelező tanítására korlátozódott.

Szent Ignác, a jezsuiták alapítója is személyesen nagy tisztelője volt Máriának. Mégis a „Lelkigyakorlatok” könyvecskéjében Mária alig játszik szerepet. Ugyanezt mondhatjuk Avilai Nagy Szent Terézről, Keresztes Szent Jánosról vagy Szalézi Szent Ferencről is. Mindannyian személy szerint nagyon máriások voltak. A jezsuiták apostolkodásának központi eszköze/formája volt a Mária-kongregáció. Továbbá nagyon motiváltak voltak Mária szeplőtelen fogantatásának dogmában való rögzítésében. Az ötödik általános rendi gyűlésük (1593) óta kötelezettséget vállaltak ezért.

Egy másik példa: A szerzetesek zsolozsmájában (bencés hagyomány) Mária alig szerepel. Ez annál feltűnőbb, ha összehasonlítjuk a nyugati és a keleti liturgiát. És mégis a bencések személy szerint nagy Mária-tisztelők.

A Mária-dogmák jelentősége a múltban. A néhány Mária-dogma tehát elégséges volt. Ezek központjai voltak az emberek által öntudatlanul élt máriás szimbólum- és vonatkoztatási rendszernek. A „Jézus anyja” vagy az „Isten anyja” szavak az egyén és a közösség lelkében a reakciók egész kozmoszát ébreszti fel, aminek köze van a test szerinti anyával megélt tapasztalatainkhoz. Az „anya” szó ugyanis már régen telítődött, még mielőtt Máriával kapcsolatba hoztuk volna. Ezzel szemben nem léphet fel egyetlen, még annyira helyes fogalom sem. Ismét utalhatunk a zenére,

az egyszerre felhangzó, különböző hangok akkordjára.

Hasonlókat mondhatunk más szavakkal kapcsolatban is, mint pl. „nő, szűz, szűzi tisztaság”.

Mária mennyei megdicsőülésének gondolatánál sokkal több minden történik a lelkünkben, mintha világos fogalmakkal vagy objektíven tárgyilagossággal beszélnénk róla.

Az ilyen reakciók, asszociációk és közös jelek beletárgyasulnak szimbólumokba és szilárd szokásokba, melyek körülveszik és alakítják az embert kora gyermekségétől kezdve; és amelyeket a kultúra illő módon szentnek tart.

Más példák. Ilyen nem-verbális és nem-fogalmi igazság-felismerést nem csak a máriássággal kapcsolatban tapasztalhatunk. A múltban sokak számára nem létezett kritikailag biztosított, reflektált tanítás, főleg nem voltak ilyenek a dogmák. Sok téma lényegében a „lelkiség” („aszkézis és misztika”) területéhez tartozik, vagyis nem a tudományos teológiába. Tehát (teológiaiilag) ezeket sem dolgozták fel igazán vagy csak a határterületeken érintették. Ilyenek pl.:

- Isten működése az ember életében és annak a lehetősége, hogy ezt a hitben konkrétan megismerjük és válaszoljunk rá.
- A gondviselésbe vetett hit egész területe, főleg a gyakorlati életben.
- A szenvedés értelme és értéke.

- A saját szenvedés felajánlásának lehetősége és jelentősége másokért.
- Az ima értéke és jelentősége. A hit, hogy Isten meghallgatja az imát.
- Az áldások jelentősége⁸⁹.
- Az emberek életében az elhunytak jelenléte, akikkel a földi életben kapcsolatban voltak.

Továbbá kifejezetten soha nem foglalták dogmába Jézus Krisztusnak halottaiból való feltámasztását és jelenlétét a keresztények között.

Valami hasonlót lehet az erkölcsi igazságokról is mondani, mindenek előtt a szexualitásra vonatkozó igazságokról. Ezek is a hagyományban „éltek”, anélkül hogy kielégítően elmagyarázni és megokolni tudták volna. Mégis tudták az emberek, hogy mit szabad és mit nem szabad. A mai napig sincsenek még mindig valóban meggyőző fogalmi megalapozások.

Ezek az igazságok úgy élnek/éltek a keresztények és az emberek hit-érzékében, ill. a kultúrában, ahogy a máriás igazságok is ott éltek. Ha őket a világos fogalmak mércéjével vagy hivatalos dogmatikai meghatározásokból kiindulva akarjuk felmérni, nagyon gyorsan bebizonyosodik, hogy nincsenek dogmatikailag megalapozva. Így aztán könnyen elveszítik objektivitásukat. Ilyesmi természetesen mindenek előtt a teológiai kérdésekre érzékeny légkörben történik meg. Ép-

89 M. L. Frettlöh: *Theologie des Segens*. Verlag Chr. Kaiser, Gütersloh 2004.

pen ott válnak a fent megnevezett tartalmak egyre kevésbé beláthatóvá és egyre jobban elveszítik az életet alakító erejüket.

Mégis éppen az érintett igazságok azok, melyek az embereknek messze több vallási erőt adnak és sokkal jobban összekötik őket a hétköznapi tapasztalattal és gyakorlattal, mint amire a fogalmilag kiformált „lényeges” igazságok képesek. Ez is egy ok arra, hogy miért volt mindig „elég” az életszerű indoklás, és hogy a múltban miért nem vetődött fel a kérdés, hogy talán itt valami nincs megalapozva.

A nem-fogalmi, „életszerű” tudás megelőzi a tudományos reflexiót. Igen, bizonyos értelemben ez képezi annak tulajdonképpeni tárgyát.

Fogalmakat megelőző, alapvető (implicit) teológia (és filozófia). Szeretnék itt kiemelni néhány dolgot a latin-amerikai teológiából. Szeretném, hogy a nép vallásosságának a non verbálisan vagy szimbolikusan kifejezett jelenségeire egyre nagyobb figyelem kerüljön. Létezik a nép vallásos viselkedésmódjának alapjaiban egy implicit benne foglalt teológia (és természetesen filozófia, pszichológia és szociológia is). Gonzalo Dorado nagyon részletesen vizsgálta ezt a latin-amerikai vallásosságban.⁹⁰ Az ott leírtak teljes általánosságban is érvényesek.

90 Antonio González Dorado: *María en la Religiosidad de América Latina* [Maria in der Religiosität Lateinamerikas]. Sedoi documen-

A közép-európai kultúrkörben J. Kantenich már korábban elérkezett hasonló eredményekhez és megfogalmazásokhoz. Ezek az „élet” („életfolyamat” és „élet-képződmény”) fogalom körül cirkulálnak; szembehelyezkedve az „eszme” és „rendszer” fogalmakkal.⁹¹ J. Kantenich sajnálattal állapítja meg, hogy az évszázadok során a kinyilatkoztatást és annak feldolgozását túl egyoldalúan úgy fogták fel mint igazságok kinyilatkoztatását és túl kevésbé mint élet-kinyilatkoztatást. Ez által nagyon egyoldalúan a (hívő) értelemhez és akarathoz fordultak és elhanyagolták a lélek és a szív képességeit. Ez aztán azt jelentette, hogy a kinyilatkoztatásból csak a fogalmi-eszmei módon megragadottnak van jelentősége; ill. a „csak” „életszerűen” megragadottnak és „csak” életszerűen feldolgozottnak pedig nincs. Ennek nem szabadna így lennie.

„Ha tisztán irodalom-kritikailag nézünk egy kifejezést, pl. vesszük ezt a szót „Istenanya”. Akkor (irodalomkritikailag nézve) ebben természetesen semmi sincs az én anyámból. De ezt nem szabad így venni (csak irodalomkritikailag), duplán nem, ha tudatában vagyok annak, hogy a kereszténység elsődlegesen egy életfolyamat, nem pedig valamiféle tudományos rendszer.”⁹²

tación 99/100. Erstveröffentlichung in der Zeitschrift „Medellín” Nos 45 und 46.

91 Herbert King (Hrsg.): Joseph Kantenich – ein Durchblick in Texten, Band 4. Patris Verlag, Vallendar-Schönstatt 2003, 90-104.

92 J. Kantenich: Vorträge 1963, Band 1. Unveröffentlicht, 116.

A hit érzék és a megfogalmazott tanítás kapcsolatának megértését elősegíthet Ortega y Gasset nagyon érdekes elemzése. Az egész mű végső soron az „eszme és élet” témát elemzi. O. y Gasset különbséget tesz „ideas” (eszmék) és „creencias” (hitbeli meggyőződések) között. A „creencias”-hoz tartozik mindaz, ami tudatos és megfogalmazott reflexió *nélkül* él bennünk és ami a kultúra „magától értetődő” biztos tartalmát jelenti. Az „ideas”-hoz számítja mindazt, ami-re az ember tudatosan reflektál, gondol és amit megfogalmaz.

A hit érzék és a megfogalmazott tanítás kapcsolatának feltárásához hozzájárulhat Karl Rahner egy cikke is, mely „Mária testi mennybevétele-ről” megfogalmazott tézis kapcsán jelent meg. A kritikusok elutasító reakcióival szemben Rahner kiemeli, hogy hiányzik náluk a belső kapcsolat Isten népének „eleven” hit-érzékével.⁹³

Emberekben vagy teremtményekben megtestesült teológiai tartalmak.⁹⁴ Isten népe hit-érzékét jellemzi, hogy a kinyilatkoztatás sok

93 Karl Rahner: Vom Glauben inmitten der Welt. Herder, Freiburg 1961, 27-43.

94 Lásd: Herbert King: Ein neues Gottesbild für eine neue Kultur. Maria als Zweitursache und ihre Bedeutung für das Gottesbild. In: Regnum 25 (1991), 59-71.

Ugyanott: Was sage ich, wenn ich „Maria” sage? Prozess der Entstehung des Marienbildes. In: Regnum 27 (1993), 119-130.

Ugyanott: Marienbild-Frauenbild-Schöpfungsbild. In: Pontificia Academia Mariana Internationalis (Hrsg.): Acta congressus mariologici-mariani internationalis 1992, Band 6. Vatikanstadt 1999, 48-509.

aspektusát olyan emberekben éli meg, akik „átlátszóak” az isteni felé. Bizonyos kultúrákban hasonlóképp az anya vagy más nő-alak(ok) az Isten-anya „ikonjává” válnak. Egy ilyen folyamat természetesen messzemenően nem tudatos, de ettől még nem kevésbé hatékony.

A kinyilatkoztatás tartalmait az ember egy konkrétan létező eleven világban éli meg. Érdemes látni és megérteni e tartalmak életbe ágyazottságát. Az a tény, hogy az embernek a máriás lelkület főleg életszerűen a sajátja, (ez az a téma, amit kutatunk), abból a körülményből is ered, hogy (nemrég még) egy szerves egésztest alkotó, zárt, messzemenően homogén csoportba tartozott. Ennek megvolt a saját atmoszférája, saját élet- és gondolkodásmódja. Erre a többiekkel „osztózó, közös gondolkodásmódra” jellemző, hogy nincs benne kritikus távolságtartás a közösségében életszerűen jelenlevő meggyőződésekkel szemben. Ha aztán az egyes ember elhagyja ezt a miliót, akkor elveszít egy sor fontos elemet is, amiből a milióban élt. Ehelyett azonban szüksége lenne most reflektáltan tudatos motivációra és tapasztalatra. Ez a folyamat a máriásság alakulásában jól megfigyelhető. Abban a mértékben, ahogy a hagyományos, zárt milió kinyílt, (a máriás vallásosság) elbizonytalanodik vagy teljesen elveszik.

A kinyilatkoztatásra az ember teljes egésze válaszol. A szóban forgó élet-rendszerekben az ember szerves egészként vesz részt. Az ott uralkodó meggyőződéseket a test-lélek-szellem szerves egészet alkotó egységében éli meg. Követheti, amit a szíve mond, és ezt valami jónak és evidensnek élheti át, valami olyannak, ami egyszerűen így van és egyáltalán nem is lehet másképp. Mert ez mindig is így volt. Szerves egészként naivan éli világát. Akkor is így van, ha időnként ez szűknek tűnhet neki. De nincs semmi alternatíva, ahol hasonló erős gyökerei lennének, és nem csak külső értelemben. Minden érzés ide köti. Ez a világ az otthona. Ez a szó, hogy „otthon” az emberi nyelv egyik különösen intenzív szava.

A hagyomány fogalma. A leírt viselkedés-módban azzal találkozunk, amit hagyománynak nevezünk. Rá kell most mutatnunk, hogy e kifejezésnek kettős tartalma van. A teológusok számára a hagyomány a teológiai igazságokra vonatkozik. Arról van szó, hogy Isten szava, ahogy ma a Bibliában találjuk, egy fejlődési és értelmezési folyamaton ment át. A teológus megpróbálja ezt a menetet rekonstruálni, és az egyes kifejezéseknek a Szentírásban mondotakkal való eredeti összefüggését helyreállítani. Eközben mindenképp előtte kifejezetten az írásos bizonyítékokra támaszkodik. Ez a módszer feltételezi a hagyomány tudatos-fogalmi megértését.

Csakhogy túl gyakran átviszik ezt az értelmezést magára a Bibliára is. Eközben feltételezik, hogy a különböző szentírási szövegek szerzői pontosan és határozottan tudták, hogy mit mondanak. Pedig pont a Biblia nem egy rendszerezett, világos tételes tankönyv, hanem egy elbeszélés gyűjtemény. Egy élet-könyv, mely sokszor csak egy bennefoglalt teológia alapján, a reflektáló tudat különböző fokain van feldolgozva.

A hagyomány valami sokkal kevésbé tudatos, inkább irracionális, kevésbé reflektált, mint ahogy azt a fogalmakkal dolgozó és kimondottan „teológus” értelem feltételezi és elfogadja. A hagyomány történelme nem kifejezetten megformált és írásba foglalt történelem. Első sorban nem irodalmi művekben lehet felfedezni, hanem sokkal inkább a mentalitásban, a „creencias”-ban, az életmódban és viselkedésmódban. Ezek csapódnak le és raktározódnak el aztán ikonokban és szóképekben.

A II. Vatikáni Zsinaton nagyon sokat vitatkoztak a „hagyománynak” a Szentíráshoz való viszonyáról. Határozottan visszautasították azt a felfogást, hogy a Biblia és a hagyomány mindig csak részeit tartalmazza a teljes kinyilatkoztatásnak. Ez volt ugyanis az uralkodó felfogás a világegyházban a trienti zsinat óta egészen a II. Vatikáni Zsinatig.

Ma tudjuk, hogy a középkor számára a Szentírás volt a kinyilatkoztatás egyetlen forrása. De csak a XVI. század reformátorai kezdtek beleka-

paszkodni az „egyedül a Szentírás” szlogenbe. Aztán egy újkori, fogalmilag világos és szétválasztó értelmezés a Bibliát elhatárolta az egyház életétől és eleven hagyományától. Így a Biblia egy izolált könyv lett, melyet rábíztak és kiszolgáltattak a tudós teológusoknak és a történelmi-irodalmi tanulmányozás kritikus szellemének.

A XX. század katolikus egyházában is sokszor félreértették, hogy mit jelent a hagyomány. E látásmódnak a máriásságra különösen is hátrányos hatása volt, melyet a protestantizmus kezdett, majd a XX. században egyre inkább a katolicizmusban is tért hódított főleg Közép-Európában.

13. A hagyomány válsága

Tudatosulás. Mi történik akkor, ha valaki vagy egy nemzedék vagy egy korszak egyszer csak kritikusan kezdi nézni az életét és mindent megkérdőjelez? Akkor hamarosan nyilvánvalóvá válik, (ahogy ezt már kiemeltük,) hogy a dogmatika (a kötelező egyházi tanítás) a gyakorlatot egyáltalán nem fedi le. És hogy dogmatikai-tudományos szempontból nézve a szokásos magyarázatok és megokolások nem kielégítőek.

Ha az emberben megjelennek bizonyos belátások és kérdések és elkezdenek benne dolgozni, akkor többé semmi sem olyan már mint korábban. Biológiai hasonlattal élve olyan ez mint egy mutáció.

Akkor gyanakodni kezdenek, hogy minden talán valami zavaros forrásból származik, nem

a Bibliából, hanem valami nagyon szubjektív és népi forrásokból; vagy pedig a pogányságból származó, valami nem legitim (babonás) szokásról van szó.

Ők a „haladók”, az avantgard (élcsapat), akiknek ilyen kérdéseik vannak és új módon látják a valóságot. Kapcsolatot tartanak fenn olyan emberekkel és áramlatokkal, melyek nem tartoznak a hagyományos kultúrához, annak homogén, zárt, leárnyékolt és belsőleg immunizált miliőjéhez. Ők nyitottak, és éppen ezért kezdenek el kérdezni, érdeklődni. Szükségük volna új érvekre vagy egyáltalán érvekre, de ilyenek (eleinte még) nincsenek.

Ennek az új viselkedésmódnak, és ennek az új gondolkodásmódnak teljes általánosságban az egyházban a „modernizmus” nevet adták. Ez az áramlat a XIX. század utolsó évtizedeitől kezdve egyre jobban benyomult a katolikus egyház térségébe is. Sokakat és sok mindent összezavart. De lényegében itt egyáltalán nem egyik vagy másik témáról volt szó, hanem arról, hogy minden új aspektusban, új fényben jelent meg. Ez az Újkor szelleme, mely lenézte a hagyományt, melyet már előre megkérdőjelezett.

A katolikus térségbe is benyomult felvilágosodásból a XIX. század első felében az egyház belsőleg immunizáltan került ki. De a felvilágosodás eszméi és törekvései a világban tovább éltek és hatottak.

Bezárkózás. Az egyházi vezetés hosszú időn át sikerrel feltartóztatta a felvilágosodás szellemének benyomulását. Nem engedték, hogy az új gondolkodás bacilusai és vírusai „szétrádják” a hagyományok és meggyőződések élő szervezetét. Az élet-hagyomány megőrzéséért az egyház azonban nagyon magas árat fizetett. Sok katolikus kutatót és teológust is tévesen megrágalmaztak és üldöztek. Emiatt többen belsőleg vagy külsőleg is kivándoroltak (az egyházból).

Ebben az időszakban erőteljesen szétvált a vallás, a kultúra és a tudomány. A katolikus értelmiségiek, köztük sok teológus is arra kényszerült, hogy egyszerre két különböző, egymástól elválasztott világban éljenek. A vallás egyre inkább az egyszerű, képzetlen emberek ügye lett, akik zárt térségeikben változatlanul „egyszerűen” és „naivan” éltek. Paul Ricoers szerint ezt első naivitásnak nevezhetjük, mely még nem fejlődött tovább a második naivitás irányába. Kentenich atya az elsőt primitív (eredeti-spontán) naivitásnak nevezi megkülönböztetésül a másodiktól, melyet „letisztultnak” mond, vagyis a felvilágosodáson átment de kijózanodott naivitásnak.

Mégis mind máig e folyamat értelme csak lassan bontakozik ki.

A Mária-tisztelet különösen is megmaradt azok között, akik csak kevésbé vagy egyáltalán nem nyíltak meg az új gondolkodásnak. A Mária-tisztelők ma konzervatívoknak számítanak.

„Elit- és népi lelkiség”. A bemutatott új felfogás követői következetesen megkülönböztetik az elit vagy művelt lelkiséget és az egyszerű nép, a (szó rossz értelmében vett) „lélekben szegények” lelkiségét. Ez utóbbiakat szerintük hittanra kellene tanítani és a máriásságukat vissza kellene nyesni.

A „haladók” az új kor úttörőinek tartják magukat és azok is.⁹⁵

Amikor a „naiv szegények” végül egyre jobban a teológusok témájává lesznek és ezek is felszólítják őket, hogy képezzék magukat, akkor éppen a Mária-tisztelők azok, akik ennek a legjobban ellenállnak.

Redukcionista válasz. Az új szellem hordozói a „Mária-kérdés”, de más kérdések megoldását is abban látják, hogy vissza kell vezetni a keresztény tartalmakat/gyakorlatokat a lényegi és elemi (igazságokra).

Ebből az új gondolkodásból nyilvánvalóan hiányzik a megértés az élet törvényszerűségeinek szerkezete és jelentősége iránt; vagyis a lélektani megállapítások teológiai fontossága iránt. (Ezek a teológus urak) leragadtak az ismereteik/tudásuk általános érvényét illetően egy első naivitásban. Szerintük csak az elvont lényeg, a szellemiek

95 Lásd: Joseph Kentenich: Marianische Erziehung. In diesem Werk diskutiert der Autor umfassend die Grenzen und die Bedeutung beider Richtungen. Vieles von dem, was dort gesagt wird, hat auch heute noch Bedeutung.

a fontosak, a hagyomány és az átélhető élmények pedig nem.

Növekedési válság. A kor objektív szelleme azon dolgozik, hogy a hagyományok által megélt tapasztalatokat egyre nagyobb mértékben tudatosítsa. Talán ez lehet a máriásság válságának első fontos eredménye (haszna).

E folyamatot a nyugati társadalom fokozódó intellektualizálódása készítette elő. Egyre szélesebb körök fértek hozzá a gimnáziumi és egyetemi tanulmányokhoz, valamint az utazások és a televízió egyre jobban kitágította a horizontot. Korábban mindez relatíve csak kevesek számára volt elérhető. A vallási válságok ma már elérik a népesség széles tömegeit, a vidéki területeket is. Már nem lehetséges egy homogén zárt térség és benne egy darab természetes naiv élet.

Abban a mértékben, ahogy az ember elhagyja természetes naiv (falusi) életét, fizikailag, pszichikailag, szellemi-intellektuálisan egy olyan (városi) térségben találja magát, ahol más az életfelfogás. Ebbe az új életbe nem vezette be senki, ez a számára messzemenően csak „életszerűen” van megalapozva (itt így szokás).

A közben fellépő válságot, mint minden válságot kihívásként kell felfogni és növekedési válságként kell értelmezni. E miatt az otthonról hozott meggyőződéseit (a máriásságot is), ha meg akarja őrizni, akkor tudatosabban és tervszerűb-

ben kell megélnie mint korábban. Kettős feladat áll előtte:

(1) Fel kell fedeznie és tudatosan meg kell fogalmaznia a máriás élet tartalmait⁹⁶. (Mihez ragaszkodok?)

(2) Továbbá jobban tekintetbe kell vennie azokat a lélektani törvényszerűségeket, melyek meghatározzák a

Máriával való kapcsolatát⁹⁷ és az ebből való életét. (Hogyan táplálom a vallási életemet?)

Új dogmák? Most veszik észre, akik az egyházban a máriás életet védelmezik, hogy valóban messze nincs lefedve kihirdetett dogmákkal mindaz, amit az egyházban Máriával kapcsolatban hisznek. Ezért sürgetni kezdik az új dogmatikus megfogalmazásokat.

Egy első lépésként 1854-ben kihirdetik *Mária szeplőtelen fogantatásának dogmáját*. Már korábban is ez a meggyőződés élt az egyházban. Sok képpel, énekkel, költeménnyel kifejezték és ünnepezték a Szűzanya belső harmóniáját, tisztaságát és minden bűntől való mentességét.

A keleti egyház a mai napig neheztel a katolikus egyházra ezért a dogmáért. Szerintük Mária fogantatásának titkát a dogma túl éles fénybe állítja. És így nem enged teret a minden nagy

96 és egyébként ugyanígy általában minden keresztény és emberi meggyőződést is tudatosítania kell

97 és általában ugyanígy a többi teremtménnyel való kapcsolatát is

igazságot körülölelő titokzatosságnak. Mindenek előtt kiszorítja a képekben és szimbólumokban kifejezett sokféle ábrázolást.

Egy további nagyon fontos lépés volt a dogmatikai folyamatban *Mária test szerinti mennybevétele*nek megfogalmazása. Kezdetől fogva minden Mária-tisztelet alapját képezte az a kritikailag nem vizsgált meggyőződés, hogy Mária az „égben van” és onnan működik. Vagyis hogy Krisztussal együtt feltámadt és részt vesz az életében, ahogy a szentek és általában az emberek is. De mégis létezik egy nagy különbség Mária mennyei dicsősége valamint a szentek és keresztények dicsősége között. A dogma szerint Mária élete már most úgy kiteljesedett, hogy mindenki mástól eltérően már most teljes lényével az égben van, nem pedig csak az idők végén. Mária testi mennybevétele megfogalmazása (dogmája) irritálta a kritikusabb katolikus köröket és nagyon erős kritikát váltott ki a protestánsokból. De egyidejűleg sok igaz örömet is ébresztett Isten népében, aki a dogmában számára valami régi meghitt dolgot ismert fel.

A máriás hagyomány teljes örökségének tudatos elfogadása érdekében sokan síkra szállnak további dogmatikai megfogalmazásokért. Pl. Máriának a megváltásban, Jézus Krisztus keresztdozatában való részvétele (coredemptorix); valamint Mária szerepe a kegyelmek közvetítésében (mediatrix).

Rendkívüli szerepet játszott itt Mercier, belga bíboros a XX. század első két évtizedében.⁹⁸

A teológia hozzájárulása. Ebben a folyamatban a teológia is felfedezte a feladatát, hogy kritikailag osztályozza és megfogalmazza a teljes máriás örökséget. Önálló tanulmányok jelentek meg a mariológia területén. Itt első helyen kell megemlíteni Matthias Joseph Scheebent (1835-1888), akinek munkássága máig útmutató jelentőségű. Sajnos korai halála miatt nem tudta művét befejezni.⁹⁹

A XX. századi dogmatika könyvek aztán általában kibővültek egy külön mariológia kötettel.

A pápák hozzájárulása. A pápák tanítóhivatala, amely mindenek előtt az enciklikákban jelenik meg, egyre inkább az élére állt a máriás örökség (dogmatikai) megfogalmazásáért tett erőfeszítéseknek. Meg kell említeni a XIX. században IX. Piusz pápát és különösen XIII. Leo pápát. A XX. században X. Piusz pápa nem csak az eucharisztia pápája volt, hanem a máriásságé

98 Lásd: Manfred Hauke: Maria – „Mittlerin aller Gnaden„. Die universale Gnadenmiltlerschaft Mariens im theologischen und seelsorglichen Schaffen von Kardinal Mercier (1851-1926). Pustet, Regensburg 2004.

Lásd a nagyon tanulságos kiadványt a „Mária együttműködése és kegyelemközvetítése” témáknak tudatosulásáról és a kezdeti diszkussziókról (evangélikus szempontból): Cornelius A. de Ridder: Maria als Miterlöserin? Vandenhoeck & Rupprecht, Göttingen, o. J., 7-23.

99 Handbuch der katholischen Dogmatik, Band II, Herder, Freiburg 1878. Band III, Herder, Freiburg 1882.

is. Monforti Grignion Szent Alajost követve írta: *Mária a legrövidebb út a krisztusi élethez és az Atya ismeretéhez*¹⁰⁰.

További kiemelkedő jelentőségűek voltak XII. Piusz pápa, VI. Pál pápa, II. János Pál pápa máriás enciklikái.¹⁰¹

Nekünk közép-európaiaknak mindig újra meg kell fontolnunk, hogy a pápa kétféle szerepben áll előttünk. Egyrészt úgy mint az egyház feje, másrészt pedig mint annak képviselője, amit az egyházban általában hisznek.

Máriás minimalizmus és maximalizmus. Felvetődtek olyan szélsőségek is, mint a máriás *minimalizmus* és *maximalizmus*. Jelzi ez a nagy érdeklődést, mely a témát sok helyen és sokféle körben kíséri. Ugyanakkor bizonyos érzelmi töltést is jelez.

Érdekes, ahogy Kentenich atya ezen a ponton fellép a hit szabadságáért. Ahol nincs kötelező tanítás, ott szabadság van – hirdeti. Mindenesetre a legszilárdabb véleménye volt, hogy az ember nem élhet pusztán csak a dogmákból. Mert a dogmák csak olyanok mint a hálón a csomók és nem pedig maga a teljes háló. És ennek megfelelően is viselkedett.

100 J. Kentenich gyakran és szívesen idézett mondata X Piusz pápa „Ad diem illum laetissimum” enciklikájából, 1904. Lásd: R. Graber/A. Ziegenaus: Die marianischen Weltrundschreiben der Päpste von Pius IX bis Johannes Paul II. Pustet, Regensburg³1997.

101 Lásd az előbb idézett gyűjteményt

„Alapelv”-keresés. A II. Vatikáni Zsinat előtti évtizedekben kísérletet tett a teológia, hogy az egész máriás örökséget egy máriás „alapelvre” vezesse vissza. Itt sokszorosan kapcsolódni lehetett M. J. Scheeben munkásságához. Ez a kísérlet végül a II. Vatikáni Zsinat mariológiai vitáiba torkollott.

Azt keresték, hogy a máriás hit különböző megnyilvánulásai mögött milyen egyszerű (általános) eszme található. Egy olyan eszme, mely a máriásság minden aspektusát közös nevezőre hozza. Amely szerint a Máriáról tett különböző kijelentések, pl. az Isten-anyasága is, az üdvtörténeti szituációk sokaságának egy momentuma.

Mária azonban a teljes üdvösség minden fázisában részt vett. Fontos konklúzió, hogy ellenálljunk a kísértésnek, hogy egy máriás alapelvből mindent le akarjunk vezetni. Az üdvtörténet eseményei fölülte állnak az elveknek és nem lehet őket az elvekből levezetni. Nem szabad elfelejteni, hogy az alapelvkeresésben egyetlen (általános) üdvtörténeti szempont (feltételezése) tükröződik.

Megkülönböztetés. A máriás élet tudatos és kritikus feldolgozása beindított egy szétválasztási folyamatot is az egyházban. Nem minden egyformán értékes, ami a hagyományban él. (Ugyanez érvényes a Szentíráásra is.) De hol húzódnak a határok? Melyek az érvényes kritériumok?

Három lépés. J. Kentenich atya gyakran rámutatott, hogy a keresztény tanítás megfogalmazásának fejlődésében három lépést lehet megfigyelni. Az első lépés az igazság nem tudatos birtoklása. A második fázisban kérdések és kétségek merülnek fel (a szóban forgó igazsággal kapcsolatban). A harmadik lépésben végül egy tudatos és reflektált álláspontot foglalunk el. A máriásság területén, a teológia iránt érzékeny Közép-Európában, de nem csak ott, a második és a harmadik lépés között vagyunk.

Izgatottság. Minden olyan tudatosulás, melyekre korábban nem reflektáltak kifejezetten, ingerültséget és elbizonytalanodást hoz magával. Ez volt a helyzet a II. Vatikáni Zsinaton is. A Mária-téma váltotta ki a legtöbb nyugtalanságot is a zsinati atyák között. Különösen is kifejeződött ez abban a szavazásban, melyben döntöttek a Mária-témának az egyházzal szembeni konstitúcióba való integrálásáról.

Isten népének reakciója. Sokan, olyanok is, akiknek addig semmi problémájuk se volt a Mária-tisztelettel, először is meglepődtek azon, amit a zsinaton Máriáról mondtak. Egyszerre túl éles volt a fény és világosság. Éppen úgy sokak számára azt is nehéz volt elviselni, hogy erről heves viták voltak a püspökök között. Első ízben voltak itt olyan kérdések és problémák, melyek korábban nem voltak. Így lehet bizonyos fokig

megérteni, hogy a zsinatot közvetlenül követő időszakban az egyház nagy részeit kimondott hidegség és elbizonytalanodás jellemezte a máriásság tekintetében, jóllehet éppen az ellenkezőjét várhattuk volna. Sokak számára túl sok mindent tudatosítottak.

Ezzel együtt sokakban a zsinat által kiemelt új lelkiség egy hasonló felszabadító folyamatot indított el, mint amit évtizedekkel korábban a felfedezők is átéltek. Ez a hagyományos Mária-tisztelettől való megszabadulásra is vonatkozik. Így jött létre sajátos módon világszerte a mariológia és a Mária-tisztelet¹⁰² egyfajta lebénulása.¹⁰³

Lehetetlen dolog mindent fogalmakkal körülírni. A válság egy fontos értelmét (hozádékát) látjuk abban, hogy a máriásság tartalmait az eddigiéknél átfogóbban, tudatosan felfogjuk és megfogalmazzuk. Ha mindent körül akarnánk írni, akkor azt is körül kellene írni, amit a lélek és a szív erői által ismerünk meg és rögzítünk.

De tudatában vagyunk annak is, hogy nem lehet mindent fogalmakkal kifejezni. Ezért ragaszkodunk ahhoz, hogy ismerjék el legitimnek és szükségesnek azt az ismeretet is, mely a lélek és a szeretet erőiből származik. Ezek kifejező eszközeivel jobban meg lehet ragadni és „körülírni” a szavakkal nem kifejezhetőket.

102 Lásd a máriásság helyzetéről a zsinatot követő időszakban: René Laurentin: *Die marianische Frage*. Herder, Freiburg 1965.

103 Pápa Benedikt XVI.: *Maria – Kirche im Ursprung*, 19.

Ilyen módon aztán egy olyan panoráma jön létre, ahol az egyik oldalon található a tudatosan és fogalmilag (eszme szerűen) körülírtak. A másik oldalon pedig más dolgok, melyeket „csak” intuitíve, képekben és szimbólumokban tudunk megragadni.

Az a szándék, hogy mindent, amit az élet által felismerünk, tudatosan és fogalmilag kifejezzünk, ahhoz hasonlít, ahogy érintő egyenesekkel kört akarunk rajzolni. Ehhez végtelenül sok érintőre lenne szükség.

És még egyszer vegyük a háló-hasonlatot. Lehet egy háló aprószemű, de akkor sem csak csomóból¹⁰⁴ áll.

14. A II. Vatikáni Zsinat megfogalmazásai

A (máriás) hit-érzület megfogalmazása. A zsinat célkitűzése volt, hogy fejezzük ki tudatosan és fogalmilag, ami Isten népének hit-érzületében Máriáról él. Vagyis nem kell szükségképpen dogmaként (kötelező hittételként) definiálni. A II. Vatikáni Zsinat kifejezetten kerülni akarta a dogma alkotást. A (dogmaszerű) megfogalmazások helyett a valóságban egy nagyon koherens és meggyőző mariológiai tanulmányt alkotott. Ez képezi a pápa körül a püspökeivel összegyűlt egyház hivatalos tanítását.

104 Ha egy hálóval akarjuk megragadni hitünket, vallásunkat, akkor a háló csomói jelentik a felismert és megfogalmazott hitigazságokat, dogmákat.

Mária-dogmák. Máriáról a Szentírásban és az egyház hagyományában a legegységelműben lehorgonyzott téma: anyasága és folyamatos (sértetlen) szüzessége.¹⁰⁵ Ezzel először is megvan a mariológia igazi helye: a krisztológia. Egyúttal jelzi Mária feladatát is: Krisztushoz vezetni az embereket.

Az évszázadok folyamán további máriás aspektusok is tudatosultak az egyházban, mint pl. Mária mentessége minden (személyes) bűntől. Sokkal később jött a meggyőződés az áteredő bűntől való mentességről és testi mennybevételeéről.

Röviden összefoglalva a zsinati tanítást: öt máriás dogmáról van szó és a Mária-téma megfelelően rendszerezett dogmatikai tárgyalásáról.

A Isten-anyaság képezi a magot, mely körül csoportosul a többi négy, „privilegiumnak” nevezett hitbeli valóság. Mária ezeket az Isten-anyaságra való tekintettel mintegy „járandóságként” kapta.

A XX. század első felében mindennek előtt a biblikus teológia megújulásától hajtva egyre hangosabb kritika érte ezt a „*privilegium-mariológiát*”. Eszerint Máriát az üdvtörténet egészében kell nézni, nem pedig csak néhány „esetlegesen” megfogalmazott (privilegium) dogma szem-

105 Lásd pl. Gerhard Müller: Was heißt „Geboren von der Jungfrau Maria”. Eine theologische Deutung (Quaestiones Disputatae 119). Herder, Freiburg 1989.

Karl-Heinz Menke: Fleisch geworden aus Maria. Die Geschichte Israels und der Marienglaube der Kirche, Pustet, Regensburg 1959.

pontjából. Így pl. az angyali üdvözlés elbeszélése Szent Lukács evangéliumában elsősorban nem Mária szüzességének vagy szeplőtelen fogantatásának (a dogmáknak) szentírási tanúbizonysága, hanem saját dogmatikai súlya van, mely nem marad el a többi dogma mögött. Ez még jobban kitűnik, ha a mariológiát az üdvtörténet szempontjából közelítjük meg.

Krisztus munkatársa. A II. Vatikáni Zsinatnak az egyházzól szóló dogmatikai konstitúciója (Lumen Gentium) nyolcadik fejezete kimondottan üdvtörténeti perspektívába állítja Máriát, akit az üdvtörténet minden állomásán Krisztus munkatársának nevez (LG 61).

Az itt érintett összefüggést sokszorosán kiegészíti az Ádám–Krisztus párhozamhoz hasonló Éva–Mária párhuzam. A Lumen Gentiumban is ez fontos szerepet játszik.

A keresztények és minden ember anyja. Máriát már korán kapcsolatba hozták Jézus üdvösség-művével, majd egyre jobban személyes kapcsolatba került a keresztényekkel. Imádkoznak hozzá. Tudják, hogy meghallgatja őket. Erről azonban nem szól egyetlen kifejezett dogma sem. Máriának ezt a tevékenységét régebben dogmatikailag az Isten-anyasághoz fűzték hozzá. Eszerint Mária mint Krisztus anyja (misztikus) teste tagjainak is anyja. Krisztus (misztikus) testében vagyunk mi is, és ezért közös az anyánk is. Igaz

ugyan, hogy ez az okfejtés nem probléma mentes. Mégis nagyon szívósan él a mai napig is a mariológiai okfejtésekben. Jóllehet ez a látásmód messze visszanyúlik az ősegyház idejébe, meg kell fontolnunk, hogy egy ilyen megfogalmazás nem a keresztény, hanem egy másik (plátóni) mentalitásból ered. Ezért kellene a szóban forgó tartalmat újra és másképpen megfogalmazni.

Az alapelv körüli vitákkal a Zsinat éppen ezt a tartalmat is új alapokra állította. Megfelelően megalapozta Máriának az emberekkel szembeni anyaságát. Mária azért anyja a keresztényeknek, mert az üdvözítés történetének minden fázisában „együttműködött” Krisztussal. Az üdvözítés minden állomása (egészen Mária végső megdicsőüléséig) egyúttal az emberekkel szembeni anyaság létrejöttének is egy-egy momentuma

„A Boldogságos Szűz, akit az isteni Gondviselés terve az Ige megtestesülésével kapcsolatban eleve Isten anyjának rendelt, itt a földön isteni Üdvözítőnk anyja, másokat messze fölülmúló, nagylelkű társa és az Úr alázatos szolgálója lett. Krisztust méhébe fogadva, e világra szülve, gondozva, a templomban az Atyának bemutatva, és a kereszten haldokló Fiával együtt szenvedve -- engedelmességével, hitével, reményével és lángoló szeretetével -- egyedülálló módon együttműködött az Üdvözítő művével a lelkek természetfölötti életének helyreállítására. Éppen ezért a kegyelem rendjében anyánk.” (LG 61)

Az egyház anyja. A *Lumen Gentium*nak Mária általános anyaságáról szóló kijelentéseit VI. Pál pápa egy külön közleményben összefoglalta és továbbvezette. Ebben Máriát ünnepélyesen az egyház anyjának nevezi. Az egyházat és Máriát egymásban látja. Az egyház anyja. Mária nemcsak úgy anya, mint az egyház, hanem az egyháznak is anyja.

Mária – az egyház tagja. A II. Vatikáni Zsinat körültekintően kifejtette Máriának az emberekhez való viszonyát. Az anyaságon felül és benne foglaltan nagyon világosan úgy jelenik meg itt Mária mint egy közülünk való ember. Tehát Mária nemcsak az egyház anyja, hanem az egyház tagja is. Nemcsak szemben áll az emberekkel, hanem ahogy Krisztus is, vele együtt Mária is az emberek oldalán áll. A zsinat utáni gondolkodásban éppen ez az aspektus határozta meg tartósan Mária helyzetét.

Méltatás. A *Lumen Gentium* ma kétségtelenül a legfontosabb mariológiai traktátumunk. Eddig még egy zsinat sem foglalkozott ilyen részletesen Máriával.

Irodalom

Walter Dürig: *Maria – Mutter der Kirche. Zur Geschichte und Theologie des neuen liturgischen Marientitels.* Eos-Verlag, St. Ottilien 1979.

Ina Eggemann: Die „ekklesiologische Wende“ in der Mariologie des II. Vatikanums und „konziliare Perspektiven“ als neue Horizonte für das Verständnis der Mittlerschaft Marias (Münsteraner Theologische Abhandlungen Nr. 22). Oros-Verlag, Altenberge 1993.

Peter Hünemann: Lumen Gentium. In: Hünemann/Hilberath (Hrsg.): Herders Theologischer Kommentar zum Zweiten Vatikanischen Konzil, Band 2, Herder, Freiburg 2005, 512-539.

Johannes Paul II.: Enzyklika Redemptoris Mater. Publiziert unter dem Titel: Maria – Gottes Ja zum Menschen. Hinführung von Joseph Kardinal Ratzinger. Kommentar von Hans Urs von Balthasar. Herder, Freiburg 1987.

René Laurentin: Mutter Jesu-Mutter der Menschen. Zum Verständnis der marianischen Lehre nach dem Konzil. Lahn-Verlag, Limburg 1967.

Hugo Rahner: Maria und die Kirche. Zehn Kapitel über das geistliche Leben. Marianischer Verlag, Innsbruck²1962.

Otto Semmelroth: Urbild der Kirche. Organischer Aufbau des Mariengeheimnisses. Echter-Verlag, Würzburg²1954.

Otto Semmelroth: Kommentar zu Lumen Gentium VIII. In: Das Zweite Vatikanische Konzil. Konstitutionen, Dekrete und Erklärungen. Lateinisch und deutsch, Kommentare (Ergänzungsbände zum LThK²), Band I, Herder, Freiburg 1966, 326-347.

15. Mária a mai kultúrában

A jelen korban zajló folyamat. Ahhoz hasonlóan, ahogy a mai kor újra keresi az emberképet, a férfi- és nő-képet, az Isten-képet, ugyanúgy keresi újra a Mária képet is, szoros kapcsolatban az ember- és nő-képpel. Ezt nemcsak az egyes emberek keresik, hanem ez elmondható az egész korról is. A mai szellemi-lelki forrongásokat keresési folyamatokként értelmezhetjük. Ennyiben egy általános serdülőkorban vagy ifjúkorban élünk, amelyben tipikus elbizonytalanodás és egy „új én-, te-, mi- és Isten-megtalálás”¹⁰⁶ zajlik. Az új emberkép-keresés és -megtalálás folyamatahoz hasonlóan kell újra létrejönnie és kikristályosodnia a Mária-képnek is az egyházban (és a társadalomban). Az első fejezetben is vázolt zavartság és feszélyezettség Máriával szemben éppen a kor iránt legnyitottabbakra jellemző.

Egy általános átalakulás korszakát éljük és benne a Mária-kép megváltozását is. Milyen alakot ölt a máriásság az új kultúrában? Az új máriásság majd a kor kollektív lelkének kikristályo-

106 Herbert King (Hrsg.): Joseph Kentenich – ein Durchblick in Texten, Band 1, 69-79.

sodása lesz. Kifejezi a paradigma szerkezetének megváltozását, mely a korunkat tudat alatt formálja és az emberek viselkedését kormányozza.

Ilyesmit nem lehet „csinálni”. Habár lehet valamit mégis tenni. Lehet vágyakozni rá, kérni, mint ajándékra várakozni. Aztán pedig mint ajándékot fel kell ismerni, megragadni és kegyelemként elfogadni. Személyesen meg vagyok győződve arról, hogy valami ilyesmi előtt állunk. Számíthatunk Mária új eljövetelére korunkban. Nem lesz egy teljesen új Mária-kép, hanem inkább a Mária-kép egy új megnyilvánulása, mely a kultúránkban az ember és mindenek előtt a nő új értékeléséhez kapcsolódik. Ebből jönnek majd az új vonások és hangsúlyok az új Mária-képbe.

II. János Pál pápa összefüggésben az ezredfordulóval mindig újra rámutatott, hogy egy adventi korban élünk. Krisztusnak újra kell születnie a harmadik évezred új kultúrájában. A mai egyetemes kultúrában, az emberiség egészében van valami kimondottan adventi vonás. Ahogy Mária fogant és a testében hordozta a Gyermecket, a mai korban úgy fogant már meg és növekszik méhében az „Új”. Korunk ebben hasonlít Máriához. Egy máriás korban élünk.¹⁰⁷

107 Lásd: Johannes Thiele (Hrsg.): Die andere Maria, a.a.O.
Elmar Gruber: Maria-Weg des Glaubens. Meditative Neuansätze.
Don Bosco Verlag, München 1986.
Heinrich Stirnimann: Marjam. Marienrede an einer Wende. Uni-
versitätsverlag, Freiburg/Schweiz 1989.

Új Mária-felfogás. Az utóbbi évtizedekben megfigyelhető a teológiában és a modern lelkiségben Mária új megközelítése, egy „új Mária-felfogás”. Váratlanul kreatív felfogások és szempontok jelentkeznek az egyházi és társadalmi élet területeiről. *„A kínos félrenézés évei után Mária ismét közeledőben van”* – fogalmazott valaki. *„Ismét lehet Máriáról beszélni”*, mondják a papok. Beindult egy sokoldalú, eszmélődési folyamat, mely gyakran a saját gyermek- és ifjúkor élményeihez kapcsolódik. Egy *„új Mária-szeretet”* (Marianne Dirks) nyomait, világos és kevésbé világos nyomait lehet felfedezni. Mária új, kezdődő jelenlétéről van szó éppen a modern katolikusoknál, de más felekezetek tagjainál is.

Ezt az új felfogást azonban csak óvatosan szabad megszólítani és kísérni. Nem visel el túl sok terhelést. Gyorsan besokall, leblokkol. A Mária iránti szeretetről van itt szó. És a személyes szeretetről nem lehet minden további nélkül tudósként, teológusként beszélni. Mert általában irtózik a nyilvánosságtól, és a róla való beszédétől is. Az ilyesmit könnyen fecsegésnek, kibeszélésnek érzi. És akkor a tartalom elveszíti az ízét.

Kétségtelenül hasonlókat lehet mondani más vallási témákról is¹⁰⁸.

Fentebb szó volt róla, hogy a Mária-tisztelet elhagyását régebben (a modern katolikusok) gyakran felszabadulásként élték meg. Ugyanezen történetek aztán arról tudósítanak, hogy a Má-

108 Pl. az imádságban Jézus közelségének megtapasztalásairól

ria-nélküliség évei után valami újra született és érlelődött; hogy úgy mondjam Mária újra visszajött, újra eljött, talán először jött el igazán, másként jött el, új, korszerű dimenzióban. Vagyis Mária kezdődő jelenléte mutatkozik meg épp a modern katolikusoknál, de más felekezetek tagjainál is.

Tanúságtételek.

„Megtanultam nem csak a fejemmel, hanem mindenk előtt a lelkemmel hinni. És nem a fejem, hanem a lelkem látta meg újra Máriát. Amikor saját gyermekemet tartottam a karomban, fedeztem fel az anyát gyermekével, és megosztottuk egymással boldogságunkat. Majd az összeomlott életünk miatti fájdalomtól és szomorúságtól némán, úgy álltam egy régi kegyhely Pietája előtt mint egy tüdő előtt.

Így tért vissza (Mária) először a lelkembe, aztán a négy falam közé; egyszer csak hirtelen ott volt...

És most ott áll az ablak párkányán. Hívogatóan néz ki az udvarra. És szerintem a szomszédnőm, egy evangélikus lelkésznő visszamosolyog rá. Mária visszatért a lelkembe és a házamba, talán sohase ment el igazán. És ma újra visszatért a fejembe is. Azon gondolkodok, hogy évszázadokon át mi mindent adott a képe az embereknek. Nem a dogmatika vagy a jelenések Máriáját látom, nem is az új „feminista” teológiáét. Jöllehet Dorothee Sölle ismét „szalonképessé”, elgondolhatóvá tette

*Máriát a fejemben. Az én Máriám azonban az ablakpárkányon, a lelkemben és a gyermekkoromból – a festők, a költők és az anyák Máriája. Az én Mária-meditációim mellőzik a dogmatikát, nem törődik a történelmi és kritikai szemlélettel és magyarázatokkal – hanem ezek bátortalan, titkos szerelmi vallomások.*¹⁰⁹ (Egy lelkipásztori kisegítő vallomása)

Marianne Dirks így tesz tanúságot:

„Ha felteszem fiatal vagy kicsit idősebb katolikusoknak a tesztkérdést, hogy milyen a viszonyuk Máriához, akkor egészen elcsodálkozva válaszolják:

»Mária?! Vallásos beszélgetéseinkben ő nem fordul elő, nem érdekel bennünket!«

*Mégis meg vagyok győződve róla, hogy nem szabad Máriáról lemondanunk. Főleg akkor nem, ha egy keményebb korban a máriás hagyományt a művészetekben és a liturgiában még jobban megnyirbálnák. Nekünk, maiaknak szükségünk van az eleven kapcsolatra Máriával a hitünk központi belátásaihoz, melyek az Írás szerint különösen is a Magnifikattal való foglalkozás által növekszenek.*¹¹⁰

Karl Rahner nem sokkal a halála előtt kiadott Marianne Dirksszel együtt egy kis könyvet: „Má-

109 Heinrich Dickerhoff: Ich sehe dich in tausend Bildern, a.a.O., 8 f.

110 Johannes Thiele (Hrsg.): Die andere Maria, 23. Hier finden sich auch noch weitere Zeugnisse von Neuentdeckungen Marias.

ria új szeretetért” címmel. Ezt volt utolsó publikációja. Teológiai életműve végére egy valóban szép zárszó.¹¹¹

Hildegard Lünig, újságíró nő újra felfedezte Máriát az elnyomott indián nőkkel való kapcsolatban:

„Hogyan szerettem meg újra Máriát?... Amikor ezen élmények után az Újszövetséget ismét kézbe vettem és elolvastam benne, ami ott Máriáról írva van, egy egészen más nőt fedeztem fel, mint akit a családi hagyományunk és a vallásoktatás közvetített számomra. Nem esett nehezemre, hogy engedjem, hogy ezzel a Máriával együtt növekedjek.”¹¹²

Régi és új Mária-kép. Arról van szó, hogy a régi tradíciókat újra át kell vizsgálni. Érvényesek-e még ma is? Elkezdődött egy kreatív-kritikai dialógus az élet-tradíciókról. Az angyali üdvözlést nem feltétlenül egy gótikus, középkori házban kell elképzelnünk. Sok esetben helyénvaló, ha a Mária-kép túlságosan korfüggő elemeit először is elhagyjuk. Ez nem könnyű dolog. Mert a Mária-kép minden időkből magához kötött kortól függő nő-, teremtmény-, Isten-képet és egyáltalán a mindenkori kultúra képeit még pedig sokszor nagyon intenzíven és elválaszthatatlanul.

111 Karl Rahner/ Marianne Dirks: Für eine neue Liebe zu Maria. Herder, Freiburg 1984.

112 Johannes Thiele (Hrsg.): Die andere Maria, 24.

Ebben áll ugyanis a Mária-kép erőssége. Valóban sok mindent összeilleszt és egy kép-szintézist hoz létre belőlük. A Mária-képben, mintegy az üdvösség titkainak szintézisében találkozik egymással a természet és a természetfeletti, a szellemi és az érzékelhető, a kinyilatkoztatás- és a teremtettség-rend. Ez azonban nem annyira teológiai állítás, mint inkább egy kulturális-pszichológiai megállapítás. Ez megmagyarázza azt is, hogy gyakran nagyon régi Mária-képeink vannak, és hogy Mária gyakran olyanoké, akik kiváltképp a régi hagyományt szeretik.

A művészet hozzájárulása. Figyeljük meg az új, sajátosan máriás művészet kibontakozását. Mely művészeknek vannak Mária-ábrázolásai? Említésre méltók pl.: Sieger Köder, Beate Heinen, Christa-Maria Weber-Keimer képei. De a klasszikus nagy modern művészek között is találhatunk néhányat: Paul Gauguin (1848-1903): „Május, Mária hónapja” (1899); „Üdvözlégy Mária” (1891); „Üdvözlégy Mária” (1896). Továbbá Salvador Dalí kísérletei, hogy a tudatalatti Mária-képet megfesse. Van Gogh festett egy Pietát. Edvard Munch (1863-1944) „Madonna” sorozata (1894/95). Emil Nolde. Franz Marc: „Tirol” c. képe. (1914). Kokoschka: „Menekülés Egyiptomba”, „Keresztrefeszítés”, „Angyali üdvözlés”, „Szálláskeresés” (mindegyik 1911). Lehmbruck: „Pietà” (1915). Heckel: „Ostendei Madonna”

kép
címe?

(1915).¹¹³ Különösen is kiemelkednek a zsidó származású Marc Chagall képei. (1887-1985). A felsorolt művészek közül sokan nem katolikusok, ill. elvesztették a kötődésüket a hitvalló katolikusokkal vagy pedig zsidók. Annál érdekesebb, amit velük a kor szelleme a Mária-témában művész-kreatívan létrehozott.

Ismételten láthatunk kiállításokat új Mária-képekből.¹¹⁴ Figyelemreméltó az absztrakt Mária-művészet. Pl. a hannoveri Expo (2000) Krisztus pavilonjában felállított Mária-ablak.

De a „régí” képeknek is megvan a jelentősége. A hagyományt egy olyan folyamatként tekinthetjük, amiben kikristályosodtak az időálló értékek. Pl.: Raffaello: Szixtuszi Madonnája, mely az újkori szellemi élet sok fontos alakjának életében jelentős szerepet játszott.¹¹⁵ Meg kell említeni Stefan Lochner, Dürer¹¹⁶, Cranach, El Greco, Murillo, Michelangelo Mária-ábrázolásait. Lásd még a „Handbuch der Marienkunde” ide vonatkozó fejezeteit.¹¹⁷

113 Hans H. Hofstätter: Die Bildwelt der symbolischen Malerei. In: Wieland Schmied (Hrsg.): Zeichen des Glaubens. Geist der Avantgarde. Religiöse Tendenzen in der Kunst des 20. Jahrhunderts. Electa/Klett, Cotta 1980, 109.

114 Jürgen Lenssen (Hrsg.): Mensch Maria – Arbeiten eines Künstlerwettbewerbs. Katalog zur Ausstellung. Echter, Würzburg 2¹⁹⁹³.

115 Raffaels sixtinische Madonna. Literarische Zeugnisse aus zwei Jahrhunderten. Gesammelt und erläutert von Michael Ladwein. 2., vollständig überarbeitete und erweiterte Auflage, Pforte-Verlag, Dornach 2004.

116 Georg Drescher (Hrsg.): Dürers Marienleben. Ausstellungskatalog, Herzog-August-Bibliothek, Wolfenbüttel 2005.

117 Gregor Martin Lechner: Marienverehrung und bildende Kunst. In: Handbuch der Marienkunde, II, 109-172.

Jelentős Mária-ábrázolások jöttek létre a katolicizmus népi rétegeiben. Pl.: olyan képek, melyeket kegyképként tisztelnek pl.: Lourdes, Fatima, Schönstatt kegyképei¹¹⁸. Ezek nem mindig képviselnek magas művészi színvonalat.¹¹⁹ A Mária-kegyképeknél mindig arról van szó, hogy előttük imádkozni lehet, előttük gyertyát gyűjtanak, melyekben „sóhajok és kívánságok laknak”.¹²⁰

A Guadalupei Istenanya képe nemzetközi és korszakos érvényességre tett szert. A világ leglátogatottabb Mária-kegyhelye. Számtalan írásmű jelent meg róla. Ezekben nagyon sok mindent feldolgoztak Mária mai újrafelfedezésének nagy folyamatából.¹²¹

A következő példa rámutat arra, hogy mekkora erő tud kibontakozni egy Mária-képből: Augsburg egyik templomában volt egy kép, melyet „Gubanckioldó Máriának” neveztek. Szent Iréneusz gondolata/hasonlata szerint Mária újra kibogozza azokat a gubancokat, melyeket Éva

118 Die Dichterin Waltraud Wagner-König zitiert in ihrer sympathischen Geschichte vom Protest der Marienbilder in Rom auch die „sanfte regenbogenfarbige ‚mater ter admirabilis‘ aus dem rheinischen Schönstatt”. In: Marianne Dirks (Hrsg.): Glauben Frauen anders? Erfahrungen. Herder, Freiburg 1983, 189.

119 Thiele (Hrsg.): Die andere Maria, 21 und 53.

Karl Kolb: Typologie der Gnadenbilder. In: Handbuch der Marienkunde, II, 449-482.

120 Gottfried Hierzenberger: Maria – die weibliche Dimension Gottes, 45.

121 Vom dem Vielen nenne ich nur: Paul Badde: Maria von Guadalupe. Wie das Erscheinen der Jungfrau Weltgeschichte schrieb. List Taschenbuch. Ullstein Verlag, Berlin 2005.

összebogozott. Ezért Máriát itt egy hosszú kötéllel ábrázolták, melyen több csomó is látható és amelyekből éppen kibogoz egyet. Ez a kép elkerült Argentínába, ahol előre nem sejtett hatást váltott ki. Minden hónap nyolcadikán (Mária szeplőtelen fogantatásának napján) az emberek órák hosszat sorban állnak, hogy odajussanak a kép: „Maria-Desatanudos” elé (hogy kibogozza összegubancolt életüket).¹²²

Jelentős tanulmányok a Mária ábrázolásokról és Mária albumok:

Kyra Belán: Madonnenportraits. Vom Mittelalter zur Moderne. Parstone Press, New York, USA, 2001.

Helmut Fischer: Die Ikone. Ursprung-Sinn-Gestalt. Herder, Freiburg 1989.

Herbert Haag/Joe H. Kirchbeger/Dorothee Sölle/Caroline H. Ebertshäuser: Maria. Kunst. Brauchtum und Religion in Bild und Text. Herder, Freiburg 1997.

Helene Hoerni-Jung: Maria. Bild des Weiblichen. Ikonen der Gottesgebärerin. Kösel, München 1991.

E. M. Jung-Inglessis: Maria. Ihr Bild in Rom von den Katakomben bis heute. Eos-Verlag, St. Ottilien 1999.

¹²² Benedikta Hintersberger: Maria vom Knoten – Knotenlöserin. In: Spindel/Wagner: Maria zu lieben, 70-80.

Karl-Josef Kuschel: Und Maria trat aus ihren Bildern. Literarische Texte. Herder, Freiburg 1990.

Reinhold Lange: Das Marienbild der frühen Jahrhunderte. Verlag Aurel Bongers. Recklinghausen 1969.

Jaroslav Pelikan: Maria. 2000 Jahre in Religion, Kultur und Geschichte. Eine ökumenische Kulturgeschichte Marias. Herder, Freiburg 1999.

Alan Posener: Maria (rororo-Monographie). Reinbeck bei Hamburg 1999 (Sehr zu empfehlen. Von einem Nicht-Theologen geschrieben).

Adolf Weis: Die Madonna Platytera. Entwurf für ein Christentum als Bildoffenbarung anhand der Geschichte eines Madonnenthemas. Verlag Karl Robert Langewiesche Nachfolger Hans Köster, Königstein im Taunus 1985.

A dalok és a zene területén is érdekes művek születtek¹²³. Pl.:Wilhelm Willms musicalje „Ave Eva”. És ugyancsak az ő Kentenich-musicaljében felhangzó máriás-részletek.¹²⁴

A filmek területén is találkozhatunk a máriáság nyomaival.¹²⁵

123 Franz Fleckenstein: Marienverehrung in der Musik. In: Handbuch der Marienkunde, II, 173-214. Seine Kritik an manchen zeitgenössischen musikalischen Verarbeitungen des Marienthemas kann ich allerdings nicht in allem teilen.

124 Wilhelm Willms: Wagnis und Liebe. Butzon & Bercker, Kevelaer und Patris Verlag, Vallendar-Schönstatt 1986.

125 Reinhold Zwick: Maria im Film. In: Handbuch der Marienkunde, II, 270-320.

Az irodalomban¹²⁶ is találunk szép Mária-ábrázolásokat.

Pl. Goethe a Faustban állít emléket belső Mária-képének, mely élete vége felé tűnt fel lelkében. Goethe költői intuíciójában Máriát teljesen együtt látja az emberi szellem nagy nő-alakjaival, a görög istennőkkel. Úgy is fordul Máriához mint istennőhöz. Ugyanez vonatkozik a többi idealizált nőalakra is, akikkel életében találkozott.

*„Itt fönt a szem szabad,
könnyű a szellem.
Ott néhány nőalak
leng tiszta mennyben.
Kit csillagfény fon át,
látom középen
az ég Úrasszonyát,
fény ő a fényben.*

*Ó, világ Úrasszonya!
Titkod hadd csodálom,
hol az ég kék sátora
tágas szemhatárom...*

*Szűz, Anya, szeplőtelen
s tiszteletben álló,*

126 Karl-Josef Kuschel: Maria in der deutschen Literatur des 20. Jahrhunderts. In: Handbuch der Marienkunde, II, 215-269.

Otto Karrer (Hrsg.): Maria in Dichtung und Deutung. Manesse Bibliothek der Weltliteratur. O. O., o. J.

*Úrnő minden szíveken,
istenfényt sugárzó.*

*Csak földi példakép
minden mulandó;
itt lesz a csonka ép
s megbámulandó;
mit nincs szó mondani,
itt végbe ment;
az Örök Asszonyi
vonz odafent.”¹²⁷*

Ezzel végződik a Faust monumentális költeménye:

Máriának mint Isten nőies visszatükröződésének és mint Hozzá vezető nőies útnak csodálatával.

Teológiai, filozófiai, pszichológiai reflexió.

Rögtön az elején már rámutattam arra, hogy (a közép-európai) országoknak és egyházaiknak, akiknek a máriássággal több problémájuk van mint másoknak, sajátos feladata, hogy fontos úttörő munkát végezzenek a máriásság újrafelfedezésében és újraformálásában.

A máriásság olyan átvizsgálásáról, újraalapozásáról és újraformálásáról van szó, mely megfelel korunknak. Ezen nemcsak íróasztalnál lehet dolgozni. Nem annyira új témáról van szó, ha-

¹²⁷ Goethe: Faust, II, ¹1989 ff. Fordította: Jékely Zoltán és Kálnoky László

nem inkább egy új látásmódról, új alapvetésről és újraformálásról. Ennek centrális szempontjai:

(1) Biblikus-üdv történeti nézőpont.

(2) Az emberség felszabadításának és méltóságának szempontja.

(3) A nő és a nőiség szempontja, éppen ott, ahol aktív szerepe és jelentősége van.

(4) A pszichológia és az emberi lélek szemzőge.

Ezekkel korunk fontos szívügyeit neveztük meg. Ezekből kiindulva kell a kinyilatkoztatás tartalmaira tekinteni. Minden kor megtalálja a saját útjait a kinyilatkoztatáshoz. Néhány megmarad a korábbiakból. Ugyanígy bizonyos dolgokat, amiket újdonságként fedezünk fel, más korokban is már felfedezték. Ezek egész általánosan érvényesek. De most mindezt főleg a máriásság területén akarjuk szemlélni.

Természetesen növekvő megközelítés. Hol mutatkozik új máriás élet? Hol vannak új máriás sejtzövetek? Ha új máriás kezdeményekről beszélek, akkor nem csak egyedül lelkipásztori szempontból vett kapcsolódási pontokra gondolok. A máriásság új megközelítéséről, belátásáról van szó, mely teremtő módon keletkezik és növekszik. Hasonlóan ahhoz, ahogy egy növény a földből előbújik. És aztán tovább növekszik és sokasodik. Fontos látni, hogy ezek a „növények”

hordozzák a jövő csíráit, és perspektivikusan a jövő vallási kultúrájához tartoznak.

Kereső-gyakorlatok. Ezen a helyen gyakorolhatunk és lelkileg próbálkozhatunk újra megtalálni Máriát:

Melyik az én kedves Mária-(bece)nevem? Mária-képem?

Több is lehet. Összeírhatjuk oldalszám a lehetséges Mária-neveket, és lelkileg kipróbálhatjuk.

Egy nagyon távoli, képzelt világban valakinek pl.: egy ilyen gyakorlat során eszébe juthat Máriával kapcsolatban a „földanya” – megszólítás is.

Egy dal, mely a ház és a család asszonyát és anyját dicséri, „jó tündérnek” nevezi. Mária egy jó tündér az életben.

Vagy Máriát inspiráló múzsaként is meg lehet élni és megszólítani.

Van, aki a „hűséges anya” szóban foglalja össze Mária-képét.

Vagy úgy fedezi fel mint „drága gyöngyöt”, akinek kedvéért érdemes sok mindent odaadni vagy eladni.

J. Kentenich atya így foglalja össze belátásait Máriával kapcsolatban: *Mária Krisztus állandó munkatársnője és segítője.* A számomra is ilyen ő. Felfedezem Máriát mint állandó munkatársnőmet és segítőmet. Egy ilyen látásmód, mely kiegészíti az anya és gyermeke képet, egy inkább partneri, „egyenlő” kapcsolatot tesz lehetővé Máriával.

Egy új Mária-kép keletkezése. Hogyan bukkan elő Mária képe az egyesek lelkében? Hogyan merül fel a kor lelkében újra vagy első ízben? Szeretnénk ezt megfigyelni, kilesni, kihallani. Hol keressük ezt? Olyan emberek lelkében, akiknek Mária sokat jelent. De olyanokéban is, kiknek nem nagyon sok kapcsolata van vele: katolikusok, protestánsok, nem keresztények vagy a vallástól nagyon távol állók. Arról van szó, hogy a máriásság gyakran ki sem mondott csírait felfedezzük, higgyünk benne és figyelmesen, gondosan és tisztelettel ápoljuk.

A Mária-tisztelet és általában a mai keresztény hit újdonsága a folyamatszerűségében, történelmi jellegében van. A máriásságban bizonyos radikalitással átélhetjük, ami ma általában a keresztény hitre, annak új vagy újbóli létrejöttére érvényes.

A Mária-kép a lelkekben újra keletkezik, őszintén, hitelesen, folytonos kapcsolatban az őseredeti tapasztalatokkal. Kirajzolódik saját lelkünk legjobb élményeiből, vágyainkból, képességeinkből és Isten-sejtéseinkből. Így akar a Mária-kép az emberekben ma felragyogni. Ilyen értelemben akar Mária „megjelenni” és alakot öltetni: az egyesekben, közösségekben, a különböző nemzedékekben, a férfiban és nőben, a házásokban és egyedülállóknak; katolikusokban és nem-katolikusokban, keresztényekben és nem-keresztényekben.

Nagyon hálás feladat, ha segítünk az embereknek, hogy lelki igényeikből kiindulva felfedez-

hessék Máriát mint választ lelki szükségleteikre. Így ki lehet gyógyulni az egyoldalú intellektualizmusból, mert lehetőséget kapunk igaz módon szeretni, gyermeki módon is szeretni.

16. Záró és továbbvezető elmélkedés:

Engedjük, hogy Mária megérintsen

Belehallgatunk a lelkünkbe. Végezetül tegyünk egy kísérletet és ereszkedjünk le lelkünk mélységeibe. Vagyis nézzünk magunkba és figyeljük meg Máriával kapcsolatos érzéseinket, asszociációinkat, belső képeinket. Milyen hatással van rám, ha nyugodtan ülök a Szűzanya képe előtt vagy gyertyát gyújtok előtte vagy virágot hozok neki? Talán előhív bennem egy dalt? Hagyom gondolataimat kószálni majd ismét visszahozom őket a belső vagy külső Mária-képemhez. Vagy egyszerűen követem a Máriával kapcsolatos emlékeim folyamát. Ezeket újra átélem, kószolgom.

A lélek ébredése. Valami felébred bennem? A lelkünkbe akarunk belehallgatni. Látni szeretnénk, ahogy Mária képe benne felmerül, és örülni neki. Jóllehet őt nem kényszeríthetjük ide. Ez az ő szabad ajándéka, ha megmutatja magát, ha felragyog bennem, ha mintegy „megjelenik”. Akkor jön és úgy jön, ahogy ő akarja. Úgy látogat meg engem is, ahogy Erzsébetet meglátogatta. Egy ilyen különleges eseményből aztán sok fény és meleg árad ki. Hála ömlik el bennem.

Felébred a szeretet. Talán érzem is közben, hogy szeretem Máriát, szívesen vagyok vele. Az érzésemben van valami bensőséges, gyengéd, félénk, kimondhatatlan, gyermeki. És tisztaság. Nem szeretném, ha közben valaki rajtakapna. Így viselkedik az igaz szeretet. Sokakat emlékeztet ez azokra az érzésekre, melyeket barátnőjükkal kapcsolatban éreztek, mindenek előtt, amikor még nagyon friss volt a kapcsolatuk. Erről szól ez a kis vers:

A sebezhető gyengédség

„Te kimondhatatlanul más vagy.
Olyan különös az érintésed.
Nem megyek el melletted.
Ahol a legsebezhetőbb vagyok,
ott vársz rám.”¹²⁸

Amikor találkozunk, jobbnak érzem magam. Mária a jót szólítja meg bennem. Ezt a jót gyakran nem láthatom a hibáim és lelkem öszszevisszasága miatt. Mária-képének tisztító ereje van, de mégis úgy, hogy nem fáj annyira, hanem inkább boldoggá tesz. Nem annyira helyreigazít, hanem inkább felemel és megváltoztat. Erről énekel ez a dal:

„Miközben nézem a képedet,
átalakulok a Te képedre.”

128 Karl Mitterer: Du bist eine von uns. Neue Mariengedichte. Herder, Freiburg 1990, 55.

Megmaradnak a hibáim és tisztátalanságaim. De ezeken át Mária megszólítja lényem mélyén rejlő jót és fénylőt. Tanulhatok tőle, hogy én is így lássam embertársaimat. Mindenek előtt a lányokat és nőket.

„Benned tükröződnek
legszebb oldalaink.
Benned valóra válnak
álmaink.
Benned
boldogok vagyunk.”¹²⁹

Mária meggyógyít. Egy régi dal éneklí, hogy azt „aki Belőled hívón iszik, meggyógyítja illatod”. Goethe, a protestáns keresztény megsejtett ebből valamit élete alkonyán, amikor a Faust végén ezt írja:

„Szűz, te folt nélkül való,
nem borul el orcád,
ha a könnyen csábuló
bízva jön tehozzád.”¹³⁰

Szilárd kapcsolat Máriával. Nagy előnyt jelent az életünk számára, ha eleven kapcsolatban vagyunk Máriával. Ha szövetséget kötünk vele. Meg lehetünk győződve arról, hogy Mária szívesen belemegy egy ilyen szövetségbe. Sőt ő maga biztat, hogy kössünk vele szövetséget. Mária hűségese a megkötött szövetséghez. Nekünk jól jön,

129 Ugyanott, 54.

130 Goethe: Faust, II, 12020. Jékely-Kálnoky fordítása

hogy Máriának inkább „konzervatív” felfogása van a szövetségről. Ő mindig újra mellénk áll. Utánam jön, nem marad el tőlem. Ha kicsit odafigyelek, akkor a személyes odafordulásának sok jelét észrevehetem. Meghallgatja az imáinkat. Ez természetesen nagyon hasznos. De mégis nem mindig. Bizonyos körülmények között nagyon szigorú nevelő is tud lenni. De akkor is ki lehet érezni az irántam való vonzódását és szeretetét.

Ima. Egy így megélt és meglátott személyhez csaknem magától elkezd az ember beszélni, imádkozni. És viszont is magától létrejön a tapasztalat, hogy Mária válaszol nekem, cselekszik, kívánságokkal fordul hozzám.

Mária érkezése. Egy belga papi szeminárium spirituálisa meséli, hogy egyetemistaként sokáig nem tudott Máriával mit kezdeni. De érezte, hogy Mária tulajdonképpen hozzátartozik vallásához. Különösen is papszentelése előtt nyugtalanította ez. Lelkiatyja a szemináriumban ezt tanácsolta: *Beszéljen egyszerűen Jézussal erről, és kérje meg, hogy Ő határozza meg az időpontot, hogy Mária mikor jöjjön a lelkébe.*

Ezt többször is megtette. És növekvő mértékben Máriához is imádkozott, hogy jöjjön. Egy nap aztán el is jött a lelkébe és ott maradt. Átalakította érzéseit, gondolatait és képei világát. Olyan volt mint Mária látogatása Erzsébetnél. Már a köszöntése is nem sejtett hatást váltott ki.

Erzsébet énekelni és prófétálni kezdett, a gyermek megmozdult a testében és eltelt a Szentlélekkel.

E könyv összefoglalásaként idézzük fel Lukács evangéliumából ezt a jelenetet (Lk 1,39-47):

Azokban a napokban Mária útra kelt és a hegyek közé, Júda egyik városába sietett. Zakariás házába érkezve köszöntötte Erzsébetet. Alighogy Erzsébet meghallotta Mária köszöntését, felujjongott méhében a magzat és Erzsébetet elöntötte a Szentlélek. Hangos szóval felkiáltott:

„Áldottabb vagy te minden asszonynál és áldott a te méhednek gyümölcse! Hogyan lehet az, hogy Uram anyja jön hozzám? Amint felhangzott fülemben köszöntésed szava, örömtől repesett a magzat méhemben. Boldog vagy, mert hitted, hogy beteljesedik mindaz, amit az Úr mondott neked.”

Erre Mária így szólt: „Magasztalja lelkem az Urat, és ujjongjon szívem üdvözítő Istenemben...”

Beszélnünk kell Máriáról. Aki mélyen megtapasztalta Máriát, más emberekhez csatlakozva, egészen diszkrétan és mélyen mesélhet a Máriával kapcsolatos felfedezéseiről és a vele megtett útról. És aztán szabadságot hagy a másoknak. Örül mindennek, ami jön. A lélek minden reakciójának jelentősége van.

Mindenesetre fontos, hogy aki Máriával találkozhat, aki megtapasztalta szeretetét, aki őt valóban megragadta, aki neki „Te”-t mondhat, aki vele szövetségre lép, az Istentől egy nagy ajándé-

kot, minden jó dolog adományozóját kapta. És amennyiben szükséges itt a saját együttműködés, valóban jó dolgot vitt végbe.

Mert Mária az emberek öröme, vigasztalása, segítsége, szeretete. Ezt minden évszázadban megtapasztalták.

Ha az ember ezt gyakran hallja, utána kellene járnia akkor is, ha az üzenet neki nem annyira tetsző ruhába öltözötte jelenik is meg. A tartalom túl jó és túl fontos ahhoz, hogy kockáztassuk elvesztését.

És mi, mai emberek azért nem vagyunk annyira mások, mint akik előttünk éltek.

Tartalom

Első rész

Mária-tisztelet a mai hitéletben	5
1. A máriás lelkiség helyzete	5
2. Krisztus-központú lelkiség	17
3. Liturgikus lelkiségi áramlat	26
4. Biblikus-üdv történeti áramlat	32
5. Ökumenikus lelkiségi áramlat.....	40

Második rész

Valláslélektani szempontok.....	51
6. A Mária-képben rejlő atmoszféra	51
7. Mária és a lélek vallásossága.....	56
8. Teljességre törekvő (szerves), szimbolikus gondolkodásmód.....	66
9. A szeretet sajátosságai	75

Harmadik rész

Az élő máriás hagyomány jelentősége	89
11. Élő máriás hagyomány.....	89
12. A nem tudatos máriás viselkedésmód...	99
13. A hagyomány válsága.....	111
14. A II. Vatikáni Zsinat megfogalmazásai....	123
15. Mária a mai kultúrában.....	129
16. Záró és továbbvezető elmélkedés: Engedjük, hogy Mária megérintsen.....	145

A Mária-tiszteletet Közép-Európában egy fajta hórétteg borítja. Ha néha egyházunkban téli hideget érzünk, akkor ez különösen is igaz a máriásság területén. Talán éppen ez egyik fontos oka a télies lehülésnek egyházunkban, mert hiányzik belőle a nőies-anyai melegség.

Ugyanakkor a Mária iránti szeretet kimondottan mélyen gyökerezik az emberek lelkében. Ez érvényes mind az egyházközele, mind pedig az egyháztól távolságot tartó keresztényekre. És gyakran Mária olyanokban is él, akik távol vannak a templomi közösségtől.

Különösen is feltűnő, hogy tulajdonképpen minden templomban naponta számtalan sok ember gyújt mécsest a Szűzanya képe előtt, és ezzel dokumentálják tiszteletüket és bizalmukat. Sok fiatal is van közöttük. Ugyanúgy evangélikus keresztények is. A szívek népszavazása.

Nagyon sok, számtalan ember keresi fel a Mária-kegyhelyeket. Szent II. János Pál pápa szavaival „a hit máriás földrajzáról” beszélhetünk.

A jelen kis könyv szeretné megvilágítani az okokat, melyek az említett akadályok háttérben állnak, és ezekből valamit leépíteni.

Azokhoz akar szólni, akik számára Mária szívügy, de akiknek ugyanakkor nehézségeik vannak vele.

